

**UCHWAŁA NR XLII/410/2018
RADY MIEJSKIEJ W MUROWANEJ GOŚLINIE**

z dnia 23 kwietnia 2018 r.

**w sprawie aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta i Gminy Murowana
Goślina**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2017r., poz. 1875 ze zmianami) Rada Miejska w Murowanej Goślinie uchwala co następuje:

§ 1. 1. Traci moc załącznik do § 1 uchwały nr XL/376/2018 Rady Miejskiej w Murowanej Goślinie z dnia 06.02.2018r. i zastępuje go nowa treść załącznika.

2. Nowe brzmienie załącznika stanowi integralną część niniejszej uchwały Rady Miejskiej

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Murowana Goślina.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Uzasadnienie do uchwały nr XLII/410/2018
Rady Miejskiej w Murowanej Goślinie

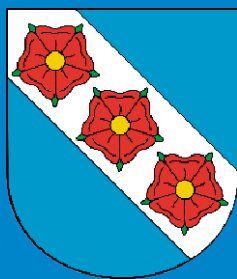
z dnia 23 kwietnia 2018 r.

w sprawie aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Murowana Goślina

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Murowana Goślina będzie sprawnym narzędziem dla zainicjowania społecznych i gospodarczych inicjatyw Mieszkańców Murowanej Gośliny, dla rozwoju gospodarczego, kulturowego, rekreacyjnego i turystycznego gminy Murowana Goślina.

Aktualizacja dokumentu polega na uzupełnieniu części opisowej oraz weryfikacji przedsięwzięć objętych programem zgodnie z uwagami wniesionymi przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego Departament Polityki Regionalnej podczas weryfikacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta i Gminy Murowana Goślina przyjętego Uchwałą nr XL/376/2018 z 6 lutego 2018r.

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA I GMINY MUROWANA GOŚLINA

Niniejszy dokument sporządzono zgodnie z zasadą partnerstwa i partycypacji w ścisłym porozumieniu i przy współpracy z samorządem gminnym i przedstawicielami społeczności lokalnej.

Zamawiający:

Gmina Murowana Goślina

Plac Powstańców Wielkopolskich 9
62-095 Murowana Goślina

Wykonawca:

Wojciech Ptak

ul. Borowikowa 8
62-002 Złotniki

Murowana Goślina

kwiecień 2018 r.

Spis treści

1	Wstęp	4
2	Ogólna diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych	7
2.1	Podstawowe informacje o gminie	7
2.2	Sfera społeczna	9
2.3	Sfera gospodarcza	15
2.4	Sfera środowiskowa	19
2.5	Sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	24
3	Delimitacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	28
3.1	Założenia metodyczne delimitacji	28
3.2	Sfera społeczna	33
3.3	Sfera gospodarcza	36
3.4	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	39
3.5	Sfera techniczna	41
3.6	Sfera środowiskowa	41
3.7	Podsumowanie delimitacji – wybór obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji	43
4	Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji	50
4.1	Podobszar Śródmieście Murowanej Gośliny	53
4.2	Podobszar Przebędowo	60
4.3	Podobszar Łopuchowo	64
4.4	Podobszar Łopuchówko	68
4.5	Podobszar Starczanowo	70
4.6	Podobszar Uchorowo	72
4.7	Podobszar Wojnowo	75
5	Wizja, cele rewitalizacji i kierunki działań rewitalizacyjnych	77
5.1	Wizja obszaru rewitalizacji	77
5.2	Cele rewitalizacji	79
6	Projekty rewitalizacyjne	83

7	Opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie regionu i gminy	104
7.1	Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r.....	104
7.2	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	105
7.3	Strategia rozwoju gminy Murowana Goślina na lata 2013-2020.....	107
7.4	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Murowana Goślina	108
7.5	Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla miasta i gminy Murowana Goślina na lata 2016-2020	109
8	Mechanizmy zapewnienia komplementarności.....	111
9	Ramy finansowe programu	117
10	Mechanizmy włączenia różnych grup interesariuszy do opracowania i realizacji programu	118
11	Informacja dotycząca przeprowadzonej oceny oddziaływania na środowisko	123
12	System wdrażania programu	126
13	Monitoring realizacji programu	132

1 Wstęp

Rewitalizacja to aktualnie jedno z najpopularniejszych określeń nawiązujących do szeroko rozumianego zarządzania miastem. W Polsce stało się ono powszechnie znane głównie dzięki dużej skali środków unijnych przeznaczonych na projekty rewitalizacyjne, jednak działania zmierzające do odnowy miast mają znacznie dłuższą historię, wykraczającą poza ramy członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Najogólniej mówiąc, rewitalizacja jest kompleksowym procesem organizacyjnym i inwestycyjnym, prowadzącym do ożywienia zdegradowanych czy zaniedbanych terenów miejskich. Bardziej rozbudowaną definicję tego procesu zapisano w Ustawie o rewitalizacji (art. 2, ust. 1), w której określono go jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych). Jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez lokalnych interesariuszy. Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnątrz (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnątrz (z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych)."

Upowszechnienie działań rewitalizacyjnych w Polsce nastąpiło wraz z wejściem do Unii Europejskiej. Wcześniej funkcjonowały w kraju pojedyncze inicjatywy wybranych miast, które nie ujmowały zagadnienia rewitalizacji w sposób kompleksowy. Od 2004 roku uruchomione zostały znaczne środki finansowe w ramach Zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego na lata 2004-2006, przeznaczone na rewitalizację obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych. Było to innowacyjne podejście do odnowy zdegradowanych obszarów w skali całej Wspólnoty Europejskiej. W Polsce po raz pierwszy rewitalizacja została włączona w główny nurt priorytetów i działań programów funduszy strukturalnych.

W kolejnym okresie programowania na lata 2007-2013 w większości województw podniesiono znaczenie odnowy zdegradowanych obszarów, zaliczając ją do jednego z głównych celów rozwoju miast. W rezultacie znacznie wzrósł również poziom finansowania. Pojawiła się także możliwość ubiegania się o zwrotne środki na rewitalizację w ramach Inicjatywy JESSICA. Ubieganie się o dofinansowanie, a następnie realizacja projektów rewitalizacyjnych spowodowały szereg zmian w zakresie organizacji i działania wielu samorządów lokalnych w Polsce (Ciesiołka 2014). Rewitalizacja stała się w krótkim czasie ważnym elementem systemowego programowania rozwoju miast. Działo się tak pomimo braku regulacji ustawowych w zakresie odnowy obszarów zdegradowanych.

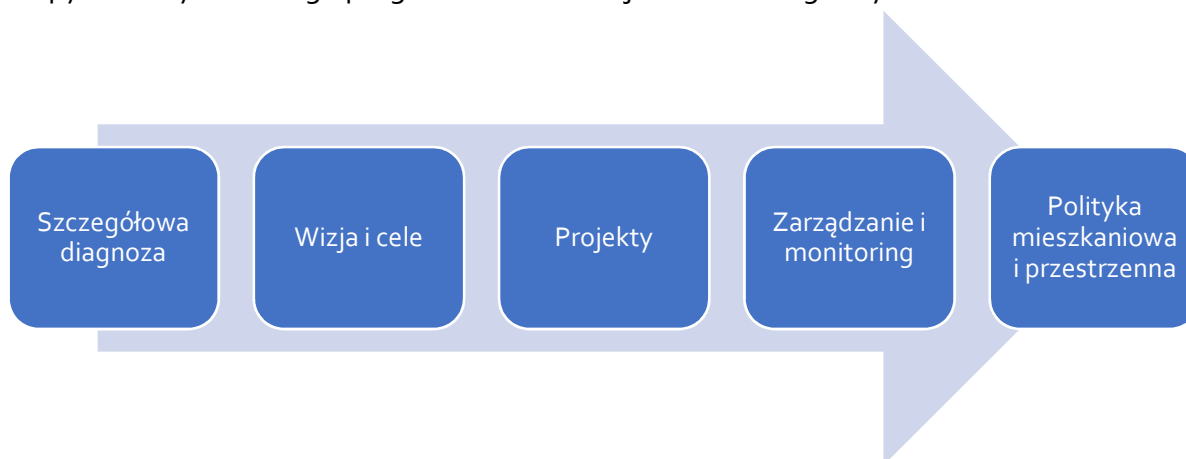
W ostatnim czasie, w związku z początkiem okresu programowania środków unijnych 2014-2020, obserwowana jest zmiana optyki w zakresie odnowy obszarów

zdegradowanych. Zdecydowanie więcej uwagi poświęca się obecnie zagadnieniom społecznym w rewitalizacji. Towarzyszy temu szereg zmian legislacyjnych porządkujących proces rewitalizacji, związanych przede wszystkim z uchwaleniem Ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (Dz.U. z 2017 r. poz. 1023). Za sprawą Krajowej polityki miejskiej i Założeń narodowego planu rewitalizacji, odnowa obszarów zdegradowanych stała się filarem rozwoju kraju na najbliższe lata. Wsparcie finansowe Unii Europejskiej kierowane jest nie tylko na projekty rewitalizacyjne, ale także na działania przygotowawcze, związane z procedurą sporządzania programów rewitalizacji.

Podstawę formalną opracowania niniejszego programu stanowi Ustawa o samorządzie gminnym. Oprócz niej, istotne dla treści diagnostycznych i programowych były dwa inne dokumenty: Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 opublikowane przez Ministerstwo Rozwoju (z sierpnia 2016 r.) oraz Zasady programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach WRPO 2014+ przyjęte przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego Uchwałą nr 2718/2016 w dniu 6 października 2016 r.

Celem opracowania Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina (LPR) jest zaplanowanie procesu wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów dotkniętych szczególną skalą problemów społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, środowiskowych i technicznych. LPR ma charakter kompleksowy i zintegrowany oraz dotyczy wszystkich kluczowych sfer odnowy miasta, w tym szczególnie – sfery społecznej. Zaplanowane działania rewitalizacyjne mają charakter zintegrowany i wielopłaszczyznowy, do opracowania dokumentu została zaangażowana społeczność lokalna (mieszkańcy, lokalni przedsiębiorcy, urzędnicy czy pozostali interesariusze obszarów wyznaczonych do rewitalizacji).

Etapy budowy Lokalnego programu rewitalizacji dla miasta i gminy Murowana Goślina

źródło: opracowanie własne.

Układ LPR jest zgodny z treścią Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 oraz Zasad programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach WRPO 2014+ i zawiera: (1) opis powiązań lokalnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi, (2) opis sposobu wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, (3) diagnozę miasta i gminy Murowana Goślina oraz szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji analizującą sytuację kryzysową w aspekcie

społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, przyrodniczym i technicznym, (4) wizję stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowany efekt rewitalizacji), (5) cele rewitalizacji oraz kierunki działań, (6) przedsięwzięcia rewitalizacyjne, (7) mechanizmy integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych, (7) szacunkowe ramy finansowe programu rewitalizacji, (8) wdrażanie programu rewitalizacji, (9) system monitorowania programu rewitalizacji.

Lokalny program rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina, podobnie jak inne tego rodzaju dokumenty, ma charakter sekwencyjny polegający na następstwie poszczególnych etapów opracowania dokumentu, tzn., że realizacja każdego kolejnego etapu wymaga zakończenia poprzedniego. Pierwszym (po określeniu powiązań z dokumentami strategicznymi) kluczowym etapem była diagnoza obszaru rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina (ryc. 1) Na etapie tym zastosowano szereg metod badawczych, wykorzystanych w celu pogłębienia analizy przyczyn zjawisk kryzysowych oraz identyfikacji kluczowych potencjałów obszaru rewitalizacji.

2 Ogólna diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych

2.1 Podstawowe informacje o gminie

Gmina Murowana Goślina to jednostka miejsko-wiejska pokrywająca obszar 172 km² – jest to jedna z większych gmin powiatu poznańskiego. W 2016 r. gminę zamieszkiwało blisko 17 tys. osób, z czego ponad 10 tys. (ok. 62%) to mieszkańcy miasta, a ok. 6 tys. (ok. 38%) przypada na gminne tereny wiejskie. Gmina Murowana Goślina położona jest w północnej części aglomeracji poznańskiej, około 15 km od Poznania i administracyjnie przynależy do powiatu poznańskiego (ryc. 1). Sąsiaduje ona z gminami Pobiedziska, Czerwonak, Suchy Las, Oborniki, Rogoźno (powiat obornicki), Skoki (powiat wągrowiecki) oraz Kiszewo (powiat gnieźnieński).

Rycina 1. Gmina Murowana Goślina na tle powiatu poznańskiego
źródło: <http://powiat.poznan.pl>

Istotnym zasobem gminy są tereny przyrodnicze. Pod względem wskaźnika zalesienia, gmina Murowana Goślina zajmuje drugie miejsce w aglomeracji poznańskiej – za Puszczkowem. Wpływ na takie wartości tego wskaźnika ma obecność największego

kompleksu leśnego obszaru metropolitalnego Poznania – Puszczy Zielonka. Fragment puszczy objęty jest jedną z form ochrony przyrody – parkiem krajobrazowym. Warto także dodać, że fragment zachodniej granicy gminy stanowi rzeka Warta, czyli trzecia co do długości rzeka w Polsce – jej obecność ma także duże znaczenie dla wykorzystania przyrodniczych i gospodarczych zasobów rozwojowych.

Tabela 1. Jednostki pomocnicze miasta i gminy Murowana Goślina

Lp	Rodzaj jednostki pomocniczej	Nazwa (pozostałe miejscowości wchodzące w skład sołectwa)
1	sołectwo	Białęgi
2	sołectwo	Białężyn
3	sołectwo	Boduszewo
4	sołectwo	Długa Goślina
5	sołectwo	Głębocko
6	sołectwo	Głęboczek
7	sołectwo	Kamińsko (Okoniec, Pławno)
8	sołectwo	Kąty
9	sołectwo	Łopuchowo (Gać)
10	sołectwo	Łopuchówko (Worowo)
11	sołectwo	Łoskoń Stary (Łoskoń)
12	sołectwo	Mściszewo
13	sołectwo	Nieszawa (Nieszawka)
14	sołectwo	Przebędowo
15	sołectwo	Raduszyn
16	sołectwo	Rakownia
17	sołectwo	Starczanowo
18	sołectwo	Trojanowo
19	sołectwo	Uchorowo (Szymankowo)
20	sołectwo	Wojnowo
21	sołectwo	Wojnowko
22	sołectwo	Zielonka (Czernice, Huciska)
23	sołectwo	Złotoryjsko
24	osiedle samorządowe	osiedle nr 1
25	osiedle samorządowe	osiedle nr 2
26	osiedle samorządowe	osiedle nr 3
27	osiedle samorządowe	osiedle nr 4
28	osiedle samorządowe	osiedle nr 5
29	osiedle samorządowe	osiedle nr 6

źródło: opracowanie własne na podstawie Statutu miasta i gminy Murowana Goślina.

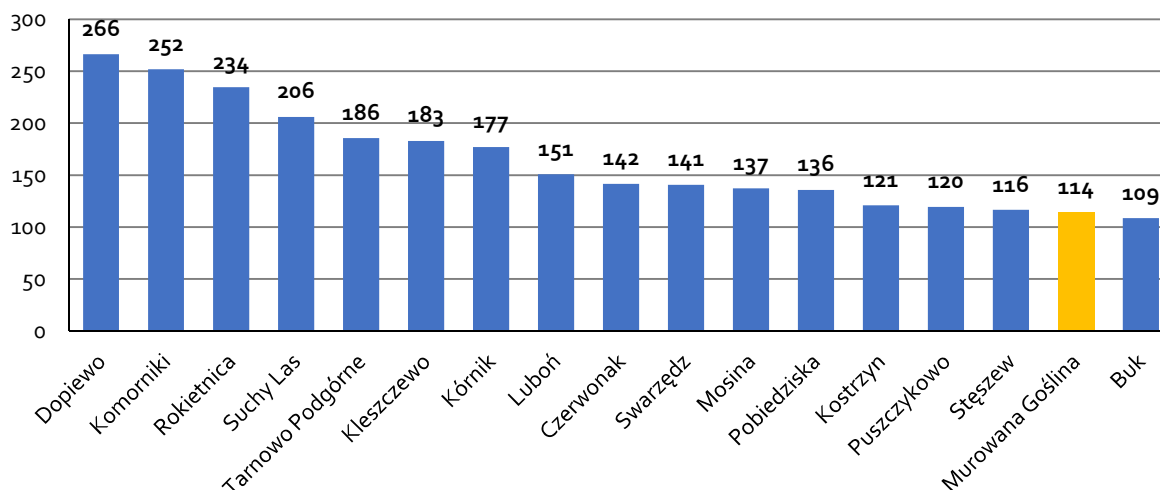
Przez teren gminy Murowana Goślina przebiegają dwie drogi wojewódzkie: (1) nr 196 klasy GP (ok. 70 km długości), łącząca Poznań z Wągrowcem – w ostatnich latach gruntownie przebudowana i zmodernizowana oraz (2) nr 187 klasy G (ok. 60 km długości), łącząca Murowaną Goślinę z Pniewami. Przez gminę przebiega także linia kolejowa nr 356 (Poznań-Bydgoszcz), której istotny fragment (Poznań-Wągrowiec) został kompleksowo zrewitalizowany w latach 2011-2013 z udziałem środków WRPO 2007-2013. Wówczas powstały na terenie gminy nowe przystanki kolejowe. Można powiedzieć, że aktualnie gmina posiada bardzo dobrze rozwinięty system powiązań transportowych z rdzeniem aglomeracji – Poznaniem.

Strukturę przestrzenną gminy tworzą 23 sołectwa oraz 6 osiedli samorządowych położonych na terenie miasta (tab. 1). Największą jednostką pod względem liczby ludności jest osiedle samorządowe nr 4 (ponad 5 tys. mieszkańców) obejmujące obszar zbudowanego w latach 1980. Osiedla Zielone Wzgórza. Osiedle to powstało w związku z funkcjonowaniem w pobliżu fabryki zbrojeniowej.

2.2 Sfera społeczna

Zgodnie z powszechnie przyjętą wykładnią definicji sfery społecznej sytuacji kryzysowej na obszarze rewitalizacji, określamy nią nagromadzenie w konkretnym fragmencie przestrzeni miasta niekorzystnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. W obecnym okresie programowania działań wspieranych ze środków unijnych, jest to sfera szczególnie istotna – docelowo wszelkie przedsięwzięcia rewitalizacyjne powinny prowadzić do rozwiązania tego rodzaju problemów.

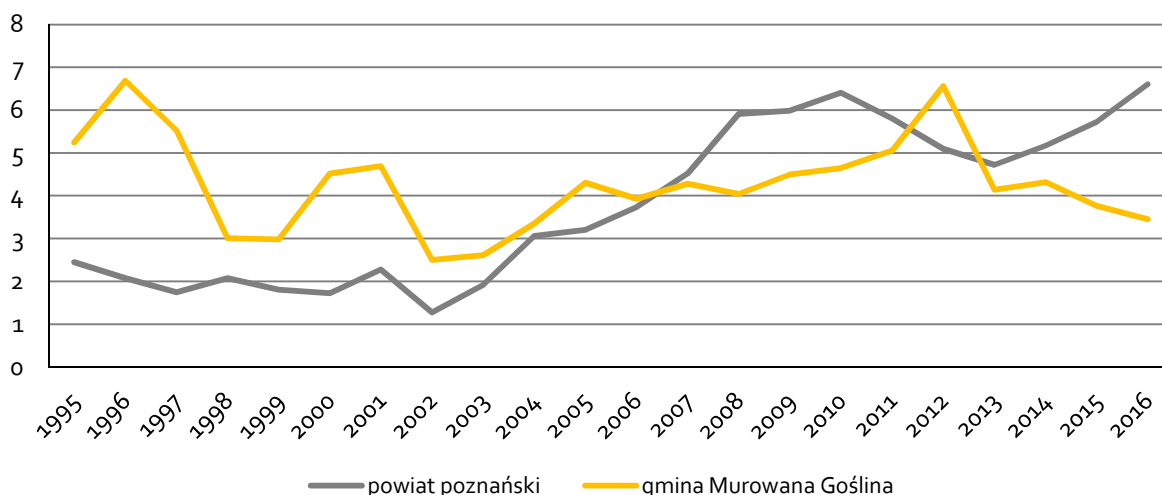
Murowana Goślina to średniej wielkości gmina aglomeracji poznańskiej. Obecnie liczy ona blisko 17 tys. mieszkańców i podlega (podobnie jak inne jednostki terytorialne będące w zasięgu bezpośredniego oddziaływania miasta regionalnego) stopniowym i sukcesywnym procesom suburbanizacji, tzn. przenoszenia się zabudowy mieszkaniowej i aktywności gospodarczej do gmin strefy podmiejskiej. Proces ten zachodzi jednak w gminie Murowana Goślina w relatywnie niewielkim stopniu (zob. ryc. 2). Okazuje się bowiem, że w latach 1995-2016 relatywny wzrost liczby ludności gminy jest jednym z najniższych w powiecie poznańskim (współczynnik dynamiki demograficznej na poziomie 114, niższy jest tylko w gminie Buk). Z danych przedstawionych na ryc. 2 jasno wynika, że celem migracji wewnętrznych mieszkańców Poznania był dotychczas głównie pierwszy pierścień gmin strefy podmiejskiej (w tym: Dopiewo, Komorniki, Rokietnica, Suchy Las, Tarnowo Podgórne, Kleszczewo, Kórnik). Wskutek tego, liczba ludności pierwszych czterech gmin wzrosła w latach 1995-2016 ponad dwukrotnie (współczynnik dynamiki demograficznej wyższy od 200). Widać więc wyraźnie, że Murowana Goślina nie była w ostatnich kilkunastu latach szczególnie atrakcyjnym, nowym miejscem zamieszkania.

Rycina 2. Współczynnik dynamiki demograficznej (1995-2016) w gminie Murowana Goślina na tle pozostałych gmin powiatu poznańskiego

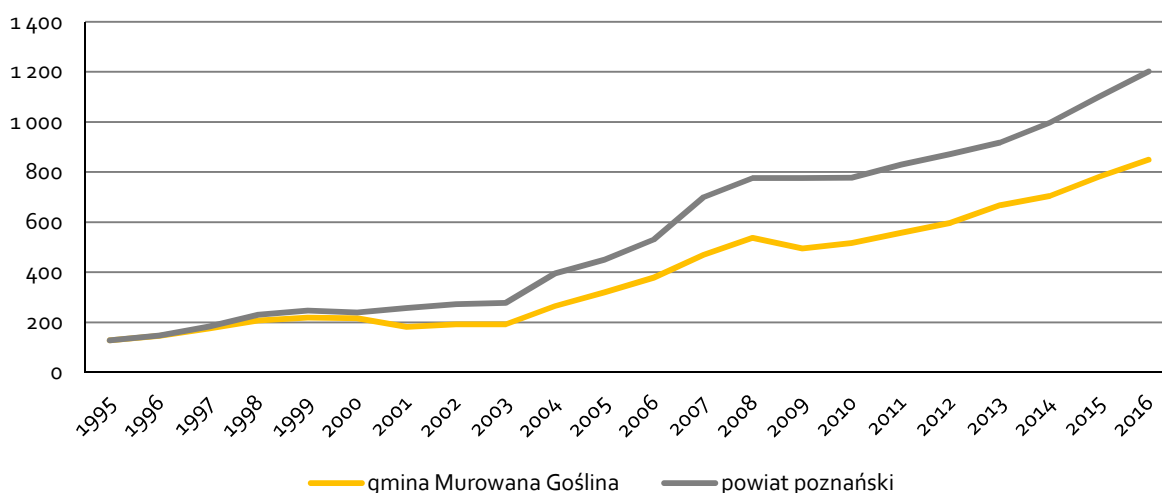
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na zmiany liczby ludności gminy wpływa szereg czynników. Sprowadza się je do dwóch głównych aspektów (nie licząc zmian administracyjnych, które także mają wpływ na wahania liczby ludności): przyrostu naturalnego i salda migracji. Przyrost naturalny to bardzo ważne, demograficzne zagadnienie, które jest obrazem procesów społecznych zachodzących w danej jednostce i może mieć duże konsekwencje w zakresie długoterminowego planowania infrastruktury społecznej. Dostępne dane dynamiczne pokazujące współczynnik przyrostu naturalnego (ryc. 3) pokazują różne etapy rozwoju demograficznego gminy w ostatnich ponad 20 latach. W latach 1995-1997 notowano w gminie Murowana Goślina bardzo wysokie (jedne z najwyższych w aglomeracji poznańskiej) wartości przyrostu naturalnego (współczynnik przyrostu naturalnego wynosił ok. 6, wobec ok. 2 dla powiatu poznańskiego). Po tym okresie nastąpił proces spadku liczby urodzeń i wartości współczynnika nie przekraczały 5. Następnie obserwowano powolny i stały wzrost wartości – aż do 2012 r., kiedy to wartość współczynnika ponownie osiągnęła rekordowy wysoki poziom. Od tego roku następuje niestety stały spadek liczby urodzeń – w 2015 i 2016 r. wartość współczynnika przyrostu naturalnego była mniejsza od 4 (wobec ponad 6 dla powiatu poznańskiego). Obserwujemy zatem w gminie Murowana Goślina negatywny trend w zakresie zmian poziom przyrostu naturalnego (w porównaniu do gmin powiatu poznańskiego), choć ciągle przyjmuje on dodatnie wartości, znacznie bardziej pozytywne od średniej dla województwa wielkopolskiego (1,7) i Polski (-0,15). Ma to z pewnością związek ze specyficzną strukturą wieku mieszkańców gminy, co z kolei wiąże się z jednolitą pod względem wieku grupą osób przybyłych do miasta w okresie powstawania osiedla Zielone Wzgórza (głównie lata 1980.). Ta specyfika demograficzna może mieć swoje negatywne konsekwencje w postaci „wzmózonych fal” określonych grup wiekowych w procesach zarządzania lokalnymi usługami publicznymi. Ta specyficzna struktura wieku generuje bowiem wahania w liczbie urodzeń, liczbie dzieci w przedszkolach oraz uczniów szkół w poszczególnych rocznikach, a także liczbie osób starszych wymagających konkretnych, sprofilowanych usług publicznych.

Rycina 3. Dynamika współczynnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w gminie Murowana Goślina na tle powiatu poznańskiego

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

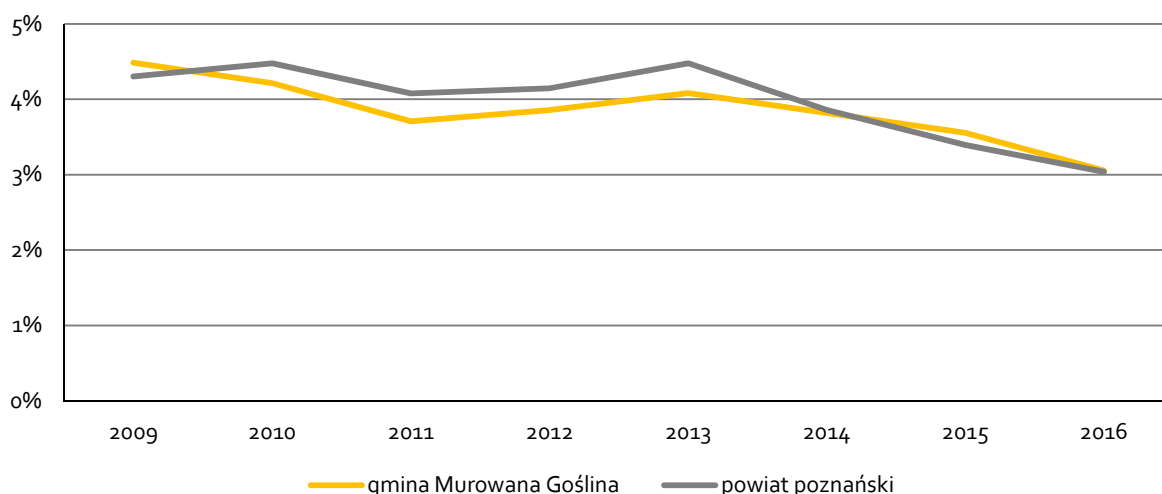
Rycina 4. Dynamika dochodów budżetowych gmin z tytułu udziału w PIT na 1 mieszkańca

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Oprócz specyfiki demograficznej gminy Murowana Goślina oraz problemów społecznych, które się z tym wiążą, istotne są zagadnienia związane z poziomem dochodów mieszkańców oraz skalą wsparcia osób zagrożonych ubóstwem. W przypadku pierwszego z tych zjawisk, procesy zachodzące w gminie Murowana Goślina są podobne do analogicznych procesów w innych gminach powiatu poznańskiego – polegają one na stopniowym i konsekwentnym zwiększaniu dochodów osobistych ludności (zob. ryc. 4). Różna jest jednak skala tego wzrostu. Otóż o ile w latach 1995-2003 różnica w zakresie wpływów z tytułu PIT pomiędzy gminą Murowana Goślina a pozostałymi gminami powiatu była podobna, o tyle od 2003 r. postępował proces zwiększania się różnic w dochodach. Obecnie wpływy z PIT na 1 mieszkańca są w gminie Murowana Goślina niższe o ok. 400 zł (800 zł wobec średniej dla powiatu wynoszącej ok. 1200 zł). Jest to już bardzo istotna różnica, która się niestety w ostatnich latach nie zmniejsza. Oznacza ona, że w porównaniu

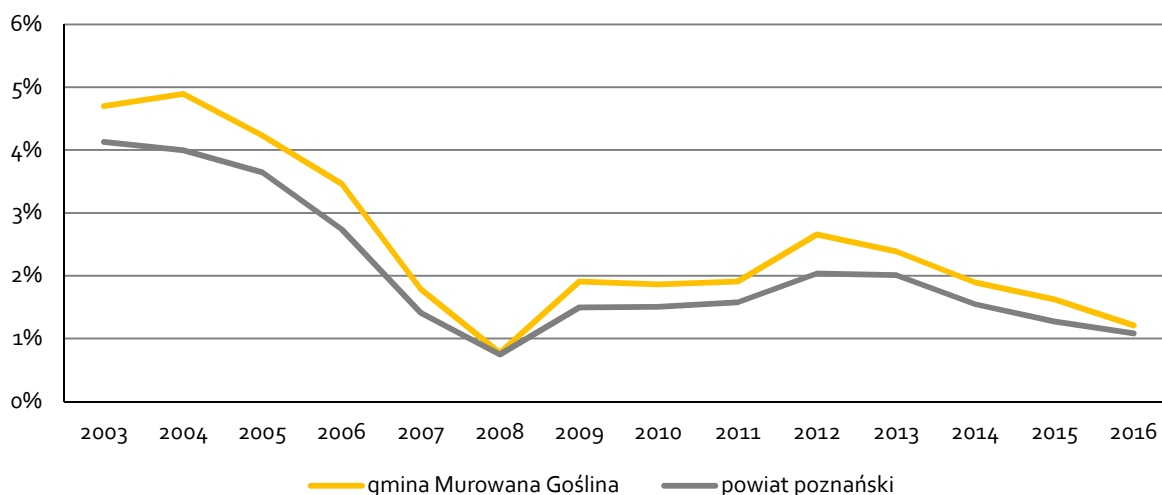
do pozostałych gmin, zjawisko bogacenia się mieszkańców gminy zachodzi w dużo wolniejszym tempie i na mniejszą skalę.

Z kolei dane pokazujące skalę zjawiska ubóstwa nie potwierdzają hipotezy o większych potrzebach w tym zakresie w gminie Murowana Goślina w stosunku do pozostałych gmin powiatu poznańskiego (ryc. 5). Przez pewien czas (lata 2010-2013) udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców był w gminie Murowana Goślina niższy niż średnia dla powiatu. Obecnie tendencje w tym zakresie są zbieżne – następuje proces zmniejszania udziału osób korzystających z tej formy pomocy i zachodzi on w podobnym tempie.

Rycina 5. Dynamika wskaźnika udziału osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

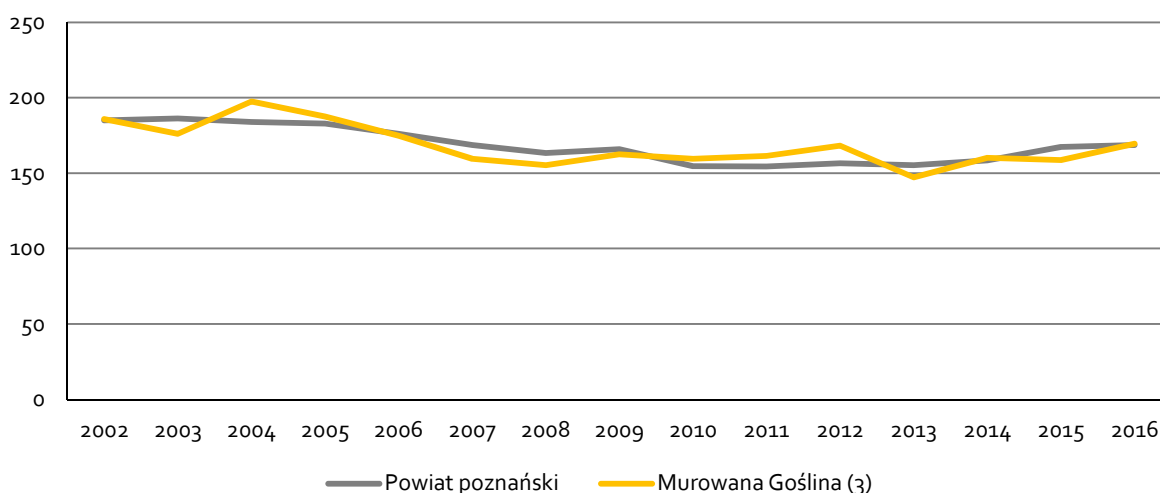
Rycina 6. Dynamika udziału liczby bezrobotnych w grupie osób w wieku produkcyjnym

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zjawisko ubóstwa i inne problemy społeczne powiązane są najczęściej z problemem braku pracy. Bezrobocie traktowane jest jako negatywne zjawisko społeczne, choć ma duży związek ze sferą gospodarczą zjawisk kryzysowych. W gminie Murowana Goślina problem ten jest w nieco większym stopniu obecny niż w innych gminach powiatu poznańskiego.

Trzeba jednak przyznać, że skala bezrobocia we wszystkich gminach aglomeracji poznańskiej ma bardzo niewielkie rozmiary – średni udział liczby osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym wynosi nieco ponad 1% (podobnie jak w gminie Murowana Goślina). To pokazuje, że zjawisko bezrobocia ma tak małe rozmiary, że zasadne pozostaje pytanie, czy w ogóle istnieje, tzn. czy bezrobotni pozostający bez pracy nie są częścią tzw. bezrobocia frykcyjnego (przejściowy okres związany z poszukiwaniem nowego zatrudnienia) i bezrobocia dobrowolnego (świadomego pozostawiania bez pracy, np. w związku z wychowywaniem dzieci lub z innych powodów). Niemniej jednak należy mieć na względzie także to, że ta niewielka liczba bezrobotnych może być skoncentrowana przestrzennie, tzn. pewne konkretne obszary gminy są szczególnie dotknięte zjawiskiem bezrobocia – takiej negatywnej koncentracji i kumulacji sytuacji kryzysowej należy unikać i jej przeciwdziałać.

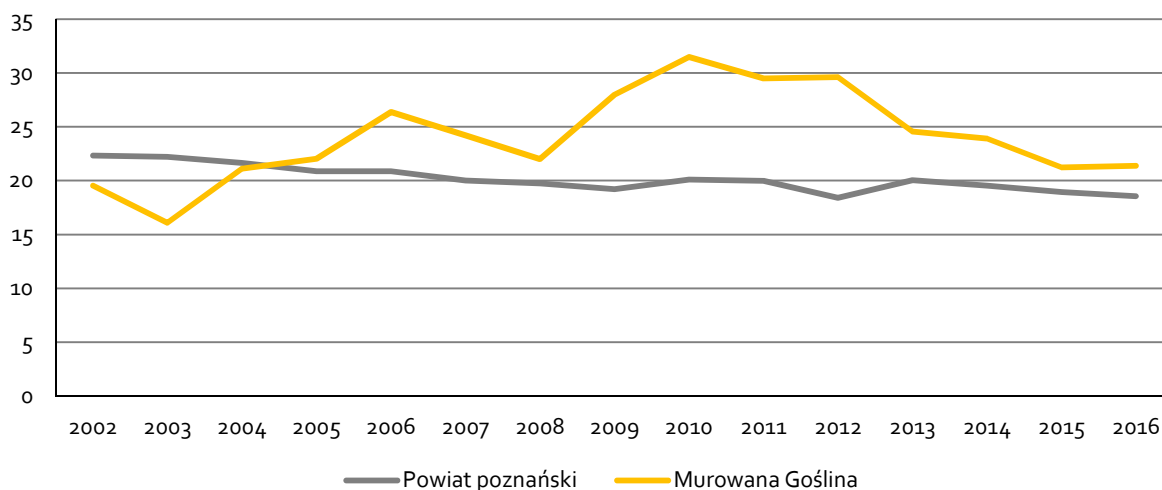
Obok zjawisk związanych w bezpośredni sposób z bezrobociem i ubóstwem, ważne są wszelkie dane i procesy dotyczące aktywności społecznej mieszkańców. Aktywność społeczna utożsamiana jest często ze zjawiskiem kapitału społecznego, czyli umiejętnością współdziałania i samoorganizacji społecznej mieszkańców. W związku z tym, że brakuje dość powszechnie danych statystycznych obrazujących poziom aktywności społecznej mieszkańców, we wszelkich analizach trzeba się posługiwać danymi pokazującymi symptomy tego zjawiska.

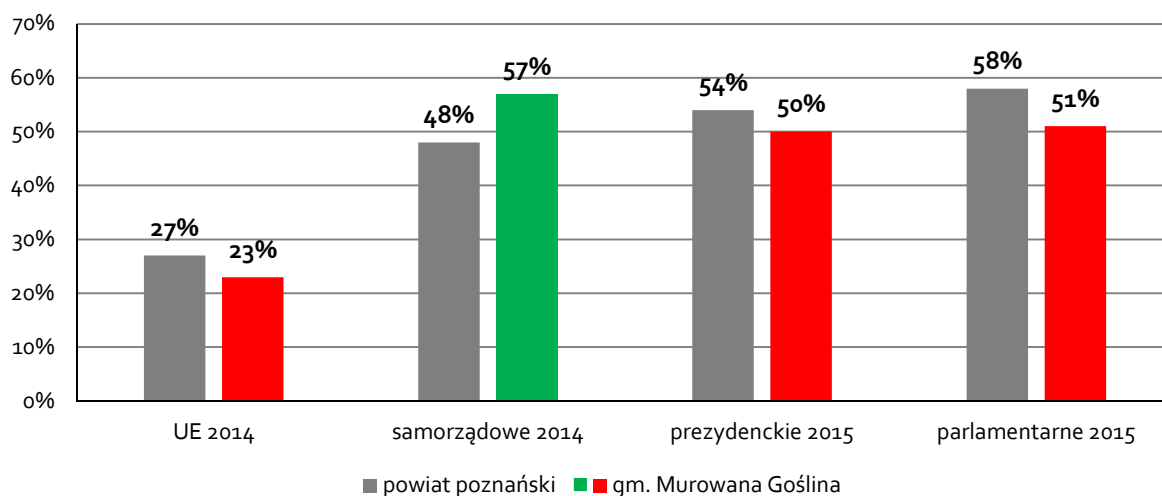
Rycina 7. Dynamika liczby czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców
 źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Skalę zjawiska aktywności społecznej oraz poziomu kapitału ludzkiego pokazują częściowo dane dotyczące czytelnictwa książek. Na rycinie 7 zaprezentowano dynamikę liczby czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców w gminie Murowana Goślina oraz w powiecie poznańskim. Za to zadanie publiczne odpowiedzialna jest Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Murowanej Goślinie mieszcząca się w budynku przy ul. Poznańskiej 16 oraz jej filia mieszcząca się na osiedlu „Zielone Wzgórze” przy ul. Smolnej 8. Obraz dynamiki zmian w zakresie czytelnictwa jest dość zbliżony w obu jednostkach i oscyluje obecnie w okolicach 170 czytelników na 1000 mieszkańców. Pozytywny obraz

czytelnictwa w gminie Murowana Goślina pokazują jednak dane zaprezentowane na rycinie 8. W świetle dynamiki wskaźnika wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach można wnioskować, że czytelnicy z gminy Murowana Goślina korzystają z zasobów biblioteki częściej niż czytelnicy z całego powiatu poznańskiego. To pozytywny fakt, który może mieć przełożenie w jakości kapitału ludzkiego, a pośrednio także kapitału społecznego gminy.

Rycina 8. Dynamika wskaźnika wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

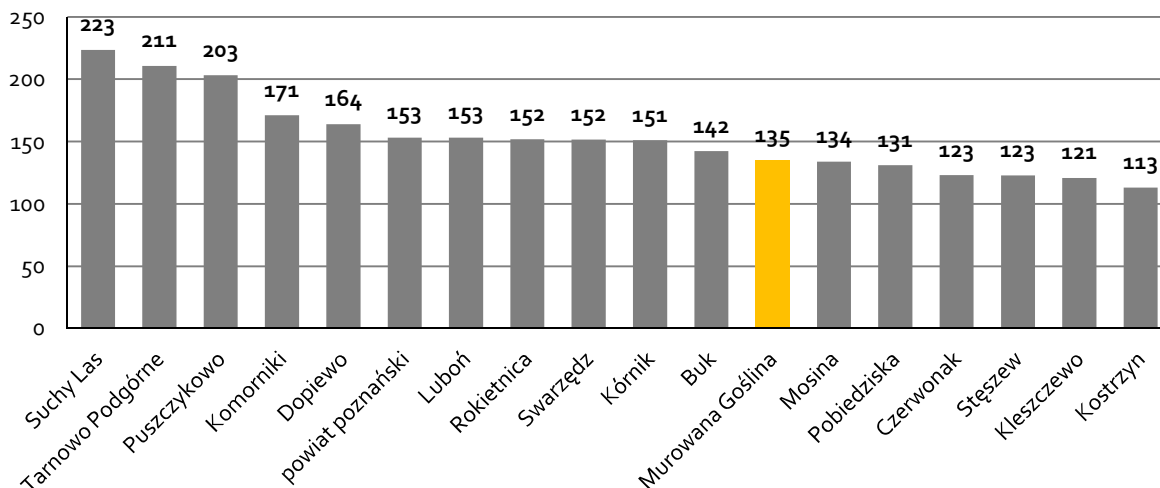
Rycina 9. Frekwencja wyborcza w gminie Murowana Goślina oraz powiecie poznańskim
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dość powszechnie w analizach kapitału społecznego gminy badacze posługują się danymi dotyczącymi frekwencji wyborczej. Są to dane, które pokazują stopień zaangażowania mieszkańców w sprawy publiczne, choć różny rodzaj wyborów generuje często różne zaangażowanie. Informacje płynące z ryciny 9 pokazują kilka istotnych faktów. Po pierwsze, na ogół mieszkańcy gminy uczestniczą w wyborach dużo rzadziej niż mieszkańcy powiatu poznańskiego. Skłonność do dokonywania aktu głosowania i wyboru swoich przedstawicieli była w ostatnich latach mniejsza zarówno w przypadku wyborów do

Parlamentu Europejskiego (2014 r.), jak i wyborów krajowych do Sejmu i Senatu RP (2015 r.) oraz bezpośrednich wyborów Prezydenta RP (2015 r., I tura). Jedynym wyjątkiem ostatnich lat są wybory samorządowe, w których frekwencja gminna wyniosła ok. 57% wobec tylko 48% w całym powiecie poznańskim. Jest to jednak wyjątek w całym spektrum wyborów powszechnych na terenie gminy i wynika on najpewniej z bardzo intensywnej kampanii oraz wyraźnie zarysowanej linii emocjonalnych podziałów w gminie co spowodowało zwiększony udział wyborców w akcie głosowania. Co do zasady, trzeba to jasno potwierdzić – stale wysoki poziom frekwencji wyborczej jest bardzo korzystną sytuacją z punktu widzenia aktywności społecznej.

2.3 Sfera gospodarcza

W świetle zapisów dokumentów formalnych i programowych, sytuację kryzysową w sferze gospodarczej powoduje m.in. niski stopień przedsiębiorczości, słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw oraz wszelkiej natury strukturalne problemy różnych sektorów miejscowej gospodarki. Jest to o tyle ważna sfera działalności, że generuje ona największą wartość dodaną, tzn. jest w stanie pozytywnie zmieniać i kształtować pozostałe sfery funkcjonowania miasta i obszarów wiejskich. Zarówno sfera społeczna, techniczna jak i przestrzenno-funkcjonalna może się trwale rozwijać przy dobrze funkcjonującym systemie gospodarczym zapewniającym pracę i dochody miejscowej społeczności, środki inwestycyjne lokalnym samorządom i przedsiębiorcom.

Rycina 10. Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach powiatu poznańskiego w 2016 r.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na terenie gminy Murowana Goślina w 2016 r. funkcjonowało 2 265 podmiotów gospodarczych. W porównaniu do innych jednostek lokalnych powiatu poznańskiego, gmina Murowana Goślina cechuje się niezbyt wysoką wartością wskaźnika przedsiębiorczości (ryc. 10) – w 2016 r. osiągnął on wartość 135 przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców. Największe wartości notują gminy zlokalizowane przy głównych szlakach transportowych (autostrada, drogi ekspresowe, główne drogi krajowe) prowadzących do

Poznań – Suchy Las (223 przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców), Tarnowo Podgórne (211), Komorniki (171) lub Dopiewo (164). Z drugiej strony, skala aktywności gospodarczej w gminie Murowana Goślina jest wyższa niż w niektórych gminach pierwszego pierścienia wokół Poznania – np. gm. Czerwonak i gm. Kórnik.

Wśród podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy Murowana Goślina dominują mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające poniżej 10 pracowników – w 2016 r. było ich w sumie ok. 2,2 tys. Pozostałe grupy wielkościowe są znacznie rzadziej reprezentowane. Na terenie gminy brakuje także największych podmiotów gospodarczych zatrudniających ponad 1000 pracowników, choć trzeba powiedzieć, że w bardzo niewielkiej odległości od południowej granicy gminy znajduje się siedziba *Solaris Bus & Coach* wraz z głównym zakładem produkcyjnym wykonującym montaż końcowy autobusów i trolejbusów. Całe przedsiębiorstwo zatrudnia dużo ponad 2 tys. pracowników a znaczna część osób zatrudnionych w Bolechowie pochodzi z gminy Murowana Goślina. Warto także wspomnieć o firmie Hilding Anders Polska Sp. z o.o., największym pracodawcy na terenie gminy, zajmującym się produkcją materacy, w tym także dla sieci IKEA.

Tabela 2. Struktura wielkościowa podmiotów gospodarczych w gminach powiatu poznańskiego

Gmina	Liczba podmiotów gospodarczych wg liczby zatrudnionych					
	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej	razem
Swarzędz	7 051	294	51	3	1	7 400
Tarnowo Podgórne	4 972	302	74	14	2	5 364
Luboń	4 657	126	20	2	1	4 806
Komorniki	4 417	144	31	8	1	4 601
Mosina	4 105	116	24	0	0	4 245
Dopiewo	3 880	121	19	1	0	4 021
Kórnik	3 749	101	20	4	3	3 877
Suchy Las	3 552	151	34	3	1	3 741
Czerwonak	3 259	75	17	4	1	3 356
Pobiedziska	2 461	61	9	0	0	2 531
Rokietnica	2 386	67	14	0	0	2 467
Murowana Goślina	2 200	55	8	2	0	2 265
Kostrzyn	1 942	78	8	1	0	2 029
Puszczykowo	1 906	61	9	1	0	1 977
Stęszew	1 728	93	20	0	0	1 841
Buk	1 674	75	15	2	0	1 766
Kleszczewo	903	27	8	1	0	939

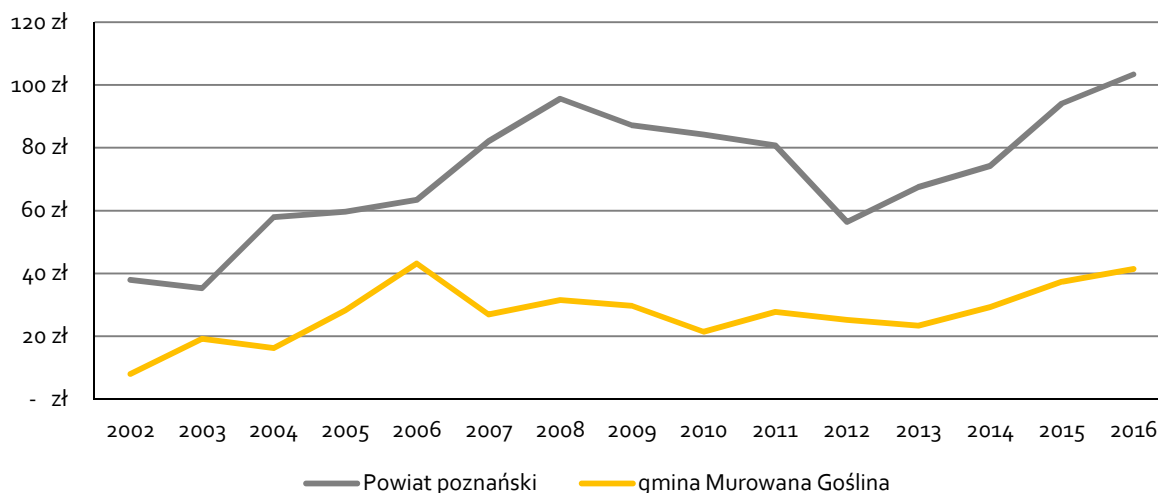
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Duża część średnich i dużych przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie gminy Murowana Goślina zlokalizowana jest w strefie aktywności gospodarczej przy ul. Polnej (historyczna część miasta – ryc. 11). Do strefy doprowadzono kilka lat temu wszelkie media i zmodernizowano układ drogowy z nową nawierzchnią asfaltową, chodnikiem i drogą rowerową. Na terenie strefy funkcjonuje kilka średnich i dużych przedsiębiorstw – m.in. producent materaców – Hilding Anders Polska Sp. z o.o., producent różnych rodzajów alkoholi etylowych pochodzenia rolniczego, jak i wyrobów na ich bazie – IMA Polska SA, firma z branży galwanotechnicznej – Galvano Perfekt Sp. z o.o., producent opakowań – Inline Poland Sp. z o.o., sprzedawca stali oraz folii poliestrowych, PVC i polietylenowych –

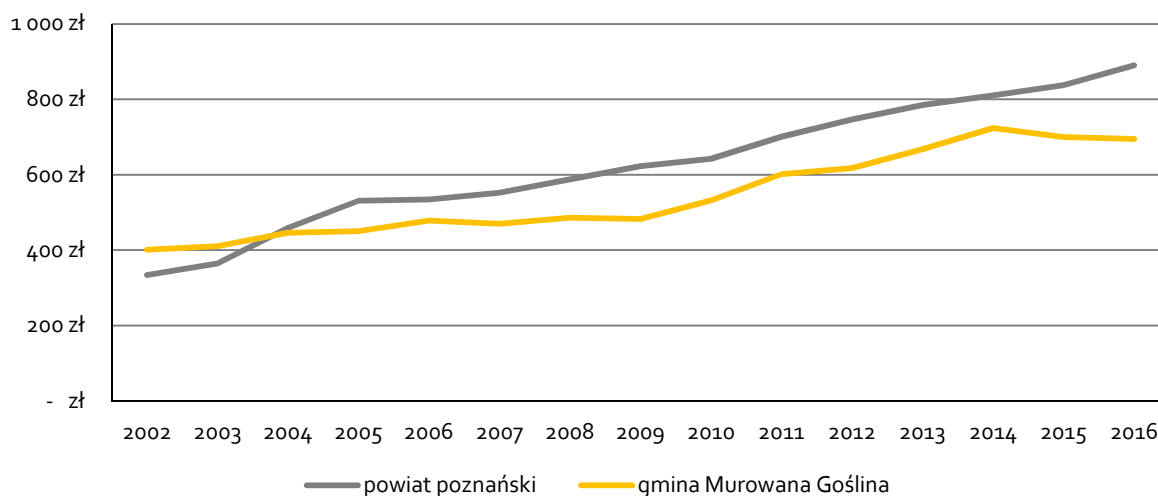
Rycina 11. Strefa aktywności gospodarczej w Murowanej Goślinie.
źródło: system informacji przestrzennej miasta i gminy Murowana Goślina.

Innym wskaźnikiem, który pokazuje stan funkcjonowania lokalnej gospodarki jest wielkość dochodów budżetu gminnego z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych (CIT). Dane pokazujące zmiany tego wskaźnika na 1 mieszkańca w latach 2002-2016 zaprezentowano na rycinie 12. Dowodzi ona temu, że centrum najbardziej dochodowej aktywności gospodarczej znajduje się w innych częściach powiatu poznańskiego. Różnice pomiędzy wpływami z tytułu podatku CIT w gminie Murowana Goślina i powiecie poznańskim były na początku analizowanego okresu stosunkowo niewielkie (odpowiednio 10 w gminie Murowana Goślina wobec 40 zł na 1 mieszkańca w powiecie poznańskim). Jednak od 2006 r. następował wyraźny wzrost dochodów w gminach powiatu poznańskiego, przy niewielkim spadku w gminie Murowana Goślina – największą różnicę zanotowano w 2008 r. (ok. 95 zł na 1 mieszkańca w powiecie poznańskim wobec ok. 30 zł na 1 mieszkańca w gminie Murowana Goślina). Sytuacja w 2016 r. pokazuje podobną różnicę w wielkości badanego wskaźnika w dwóch wspomnianych jednostkach – w powiecie poznańskim wynosi ponad 100 zł, a w gminie Murowana Goślina wartość ta przekracza

niedoko 40 zł. Wartości wskaźnika wpływu z podatku CIT z jednej strony potwierdzają niższą skalę aktywności gospodarczej na terenie gminy, a z drugiej – mogą świadczyć o niższych obrotach miejscowego biznesu. To także wzmacnia wnioski o lokalnej (ewentualnie międzygminnej) skali powiązań podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy (w myśl zasady, że im większy podmiot, tym większy zasięg działania i intensywność zewnętrznych relacji).

Rycina 12. Dynamika dochodów budżetowych gmin z tytułu udziału w CIT na 1 mieszkańca
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rycina 13. Dynamika dochodów z tytułu podatku od nieruchomości 1 mieszkańca
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

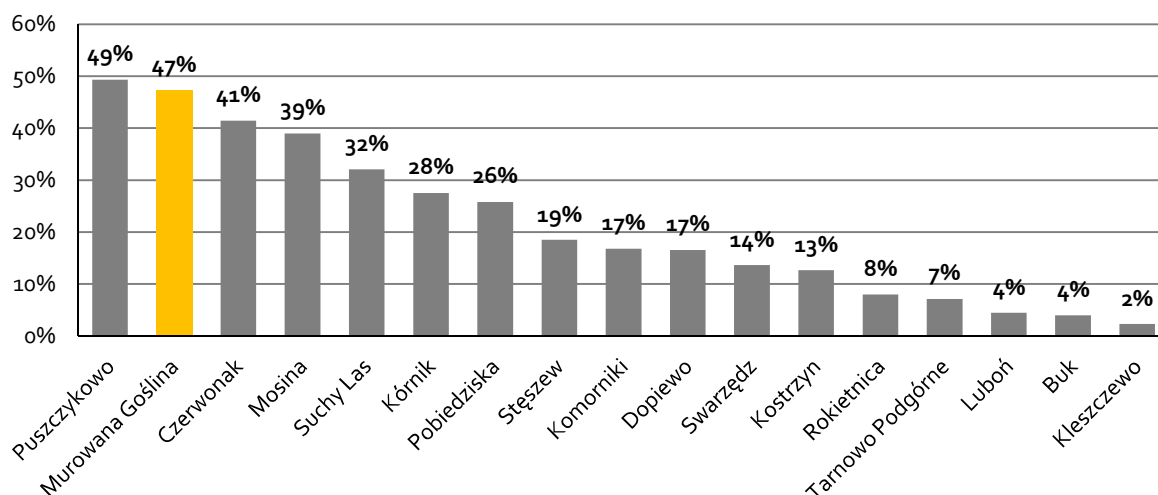
Wartościowym wskaźnikiem pokazującym wielkość zainwestowania gospodarczego gminy są wpływy z tytułu podatku od nieruchomości. Z uwagi na konstrukcję tego podatku, wpływy z jego tytułu są w dużej mierze zależne od tego w jakim stopniu obszar gminy jest (w sensie powierzchniowym) zainwestowany na cele gospodarcze. Dane obrazujące dynamikę wpływów z podatku od nieruchomości na terenie na 1 mieszkańca gminy Murowana Goślina i w powiecie poznańskim w latach 2002-2016 przedstawiono na rycinie 13. Na początku analizowanego okresu wpływy z podatku od nieruchomości na terenie

gminy Murowana Goślina były na tle powiatu dość wysokie (ok. 400 zł na 1 mieszkańca wobec ok. 300 zł dla powiatu poznańskiego). Od 2004 r. następował proces stałego wzrostu wpływów z tego tytułu, jednak jego tempo było wolniejsze niż w przypadku pozostałych gmin powiatu poznańskiego, co w konsekwencji spowodowało, że od 2004 r. wpływy dla gminy Murowana Goślina były niższe niż w pozostałych gminach powiatu – w 2016 r. wyniosły one ok. 700 zł na 1 mieszkańca wobec ok. 900 zł na 1 mieszkańca w powiecie poznańskim.

2.4 Sfera środowiskowa

Bardzo ważnym elementem analizy sytuacji kryzysowej w gminie jest diagnoza problemów i potencjałów w sferze środowiskowej. Obejmują one w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, a także (w aspekcie potencjałów) informację na temat zasobów przyrodniczych i możliwości ich racjonalnego wykorzystania.

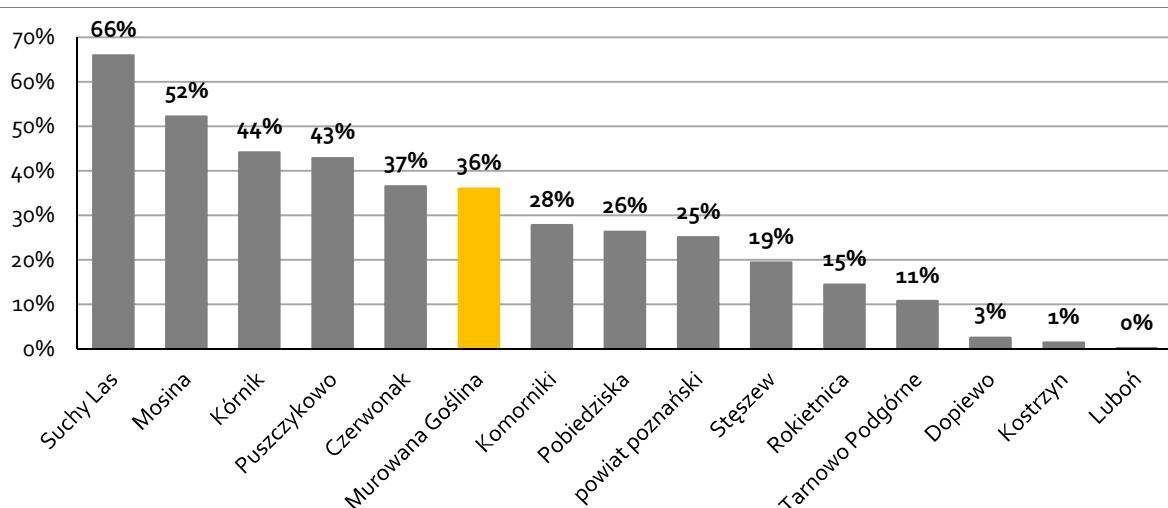
Jak wskazuje Mizgajski (2010), wyjątkową cechą aglomeracji poznańskiej jest pasmowo-węzłowy układ terenów o wysokich walorach przyrodniczych i rekreacyjnych. Twierdzi on, że jako główne węzły można traktować Wielkopolski Park Narodowy wraz z Rogalińskim Parkiem Krajobrazowym i Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka połączone doliną Warty stanowiącą oś osnowy przyrodniczej aglomeracji. Pasma dolin dopływów Warty i ciągi rynien glacialnych stanowią korytarze ekologiczne uzupełniające tę osnowę. Dolina Warty i dochodzące do niej doliny Cybiny i Bogdanki stanowią łączniki przyrodnicze wnikające do samego centrum Poznania jako kliny zieleni. Przedstawiona osnowa przyrodnicza stanowi jeden z najważniejszych, choć nie dość rozpropagowanych czynników jakości życia w aglomeracji. Rosnąca wartość przypisywana obcowaniu z przyrodą paradoksalnie łączy się z coraz większą presją wywieraną na przyrodę. Zagrożenia polegają przede wszystkim na lokalizacji terenów osiedlowych w obrębie korytarzy ekologiczno-turystycznych lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na rozczłonkowaniu ciągów zieleni przez infrastrukturę drogową. Gmina Murowana Goślina oraz jej potencjał przyrodniczy (Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka, rzeka Warta, Rezerwat Przyrody Śnieżycowy Jar) stanowią zatem istotny element systemu aglomeracji poznańskiej.

Rycina 14. Udział gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych w ogólnej powierzchni w 2014 r.
 źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Potwierdzeniem istotnej roli terenów przyrodniczych na obszarze gminy Murowana Goślina są dane pokazujące udział poszczególnych form wykorzystania terenu w ogólnej powierzchni obszaru (ryc. 14). Po gminie miejskiej Puszczkowo (na terenie której znajduje się znaczna część Wielkopolskiego Parku Narodowego, a wszystkie tereny leśne zajmują ok. 49% powierzchni gminy), gmina Murowana Goślina jest drugą najbardziej zalesioną gminą aglomeracji (tereny leśne stanowią ok. 47% powierzchni). Zwiększa te atrakcyjność mieszkaniową obszaru i podnosi istotnie jakość życia, szczególnie w okolicach Puszczy Zielonka i Śnieżycowego Jaru. Różnice pomiędzy gminą Murowana Goślina a pozostałymi gminami aglomeracji są pod względem tego wskaźnika dość duże (kolejne gminy notują wartości na poziomie 41% - gm. Czerwonak w obrębie Puszczy Zielonka; 39% - gm. Mosina w obrębie Wielkopolskiego Parku Narodowego; 32% - gm. Suchy Las, na terenie której znajduje się kompleks leśny powiązany z rzeką Wartą i poligonem wojskowym w Biedrusku), co dodatkowo wzmacnia rangę tego zasobu.

Potencjalna roślinność naturalna województwa wielkopolskiego odzwierciedla ogólne prawidłowości zróżnicowania roślinności w przestrzeni geograficznej - charakter i kierunek geograficznej zmienności ważniejszych typów roślinności. Pokazuje regionalną odrębność oraz powtarzalność pewnych układów fitosocjologiczno ekologicznych. Tworzą ją nieomal wyłącznie zbiorowiska leśne (J. Borysiak, J. Kończal 2005). Na terenie gminy Murowana Goślina stanowią je głównie: grądy środkowopolskie (równina sandrowa), kontynentalne bory mieszane (równina sandrowa), śródlądowe bory sosnowe (równina sandrowa), buczyna niżowa (wzgórza morenowe), grąd środkowoeuropejski (wzgórza morenowe), nadrzeczne łągi wierzbowo-topolowe (dolina Warty) niżowe łągi olszowe (doliny pozostałych rzek). Dolinom rzecznych, rynnom jeziornym i wytopiskowym towarzyszą wielobarwne zbiorowiska trawiaste łąk, ziołorośla i torfowiska. Łąki i pastwiska zajmują w gminie około 7% powierzchni gminy.

Rycina 15. Udział powierzchni obszarów chronionych w ogólnej powierzchni gminy (bez obszarów Natura 2000)

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na terenie gminy Murowana Goślina występuje kilka form ochrony przyrody. Stanowią one w sumie ok. 36% powierzchni gminy (nie wliczając obszarów Natura 2000 – zob. ryc. 15). Jedną z nich jest **Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka**. Park krajobrazowy jest to (zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody) obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka znajduje się na północny wschód od Poznania, między Murowaną Gośliną, Skokami, Kiszkowem i Pobiedziskami. Park utworzony został na mocy rozporządzenia nr 5/93 Wojewody Poznańskiego z 20 września 1993 r. w celu zachowania, ochrony i odnowy największego i najbardziej zbliżonego do naturalnego kompleksu leśnego środkowej Wielkopolski, o dużych wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i naukowo-dydaktycznych. Dla skuteczniejszej ochrony walorów Parku wyznaczona została wokół niego strefa ochronna, tzw. - otulina. Aktualnie obowiązującym aktem prawnym dla Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka jest uchwała Nr XXXVII/729/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 30 września 2013 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Puszczy Zielonka. Powierzchnia parku krajobrazowego wynosi obecnie ponad 12 tys. ha, a otulina Parku wynosi ok. 9,5 tys. ha (Program Ochrony... 2015).

Charakterystyczną cechą parku jest bardzo wysoki udział terenów leśnych (ponad 80%). Zbiorowiska leśne mają bardzo zróżnicowaną genezę siedliskową: od ubogiego boru chrobotkowego, przez bór sosnowy świeży, kwaśną i świetlistą dąbrowę, po łągi wiązowo – jesionowe, lasy dębowo – grabowe oraz łągi przysturmykowe. Na terenie parku występują także liczne, nieduże jeziora, przeważnie całkowicie otoczone lasami, o zarośniętych, często niedostępnych brzegach. W parku znajdują się następujące rezerваты: "Jezioro Czarne", "Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko", "Klasztorne Modrzewie koło Dąbrówki Kościelnej", "Żywiec Dziewięciolistny", "Jezioro Pławno". Największym zagrożeniem dla „Puszczy Zielonki” stanowią czynniki zewnętrzne tj. zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego. Ze względu na liczne zakłady zlokalizowane w pobliżu parku, należy on

do terenów zagrożonych toksycznymi emisjami. Obserwuje się degradację siedlisk leśnych oraz uszkodzenia biocenoz, które jest niewątpliwie wynikiem działania przemysłu na przyrodę parku.

Kolejną istotną formą ochrony przyrody występującą na terenie gminy Murowana Goślina są obszary zaliczane do **Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000**. Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody są to obszary specjalnej ochrony ptaków, specjalne obszary ochrony siedlisk lub obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, utworzone w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty. Trzy z nich położone są na terenie gminy: (1) Specjalny Obszar Ochrony Biedrusko PLH 300001 (położony w znacznej części na terenie gminy Suchy Las), (2) Specjalny Obszar Ochrony Buczyna w Długiej Goślinie PLH300056 (prawie 800-hektarowy fragment zwartego kompleksu leśnego położonego między Rogoźnem a Murowaną Gośliną), (3) Specjalny Obszar Ochrony Uroczyska Puszczy Zielonki PLH300058 (5 wybranych obszarów Puszczy Zielonka).

Na terenie gminy Murowana Goślina występują także **rezerваты przyrody**. Rezerwat przyrody w brzmieniu Ustawy o ochronie przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym - ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Na terenie gminy Murowana Goślina znajduje się 6 rezerwatów przyrody: (1) Jezioro Czarne (rezerwat florystyczny, ok. 18 ha, położony wewnątrz Puszczy Zielonka), (2) Jezioro Pławno (rezerwat florystyczny, ok. 17 ha, położony w sąsiedztwie rezerwatu Jez. Czarne), (3) Klasztorne Modrzewie Koło Dąbrówki Kościelnej (rezerwat leśny, ok. 6 ha, położony we wschodniej części gminy, niedaleko granicy z gminą Kiszewo), (4) Las mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko (rezerwat leśny, ok. 11 ha, położony w sąsiedztwie rezerwatu Klasztorne Modrzewie), (5) Żywiec dziewięciolistny (rezerwat florystyczny, ok. 11 ha, położony między Głębockiem a Łopuchówkiem), (6) Śnieżycowy Jar (rezerwat przyrody, ok. 9 ha, położony w zachodniej części gminy w okolicach Starczanowa).

Śnieżycowy Jar to jeden z najbardziej znanych rezerwatów przyrody w Wielkopolsce. Jest to rezerwat przyrody założony na mocy Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego w 1975 roku na obszarze 2,89 ha dla ochrony jednego z nielicznych w Wielkopolsce (i na niżu polskim) stanowiska śnieżycy wiosennej (*Leucoium vernalis*). W wyniku ekspansji śnieżycy jego powierzchnia uległa powiększeniu i obecnie wynosi 9,27 ha, a otulina 8,84 ha. Rezerwat znajduje się na terenie Leśnictwa Uchorowo i podlega ochronie częściowej. Śnieżycy rośnie masowo w runie zespołu grądu niskiego, występującego na brzegach strumienia płynącego w dość stromym jarze. Prawdopodobnie śnieżycy zostały posadzone na tym terenie ręką ludzką w końcu XIX wieku. Na terenie rezerwatu rośnie około 20 gatunków drzew i krzewów, m.in.: dąb szary, topola biała, klon polny (pąk), jawor, wiąz. Wiek drzewostanu szacuje się od 20 do 120 lat" (Kijowska 2010).

W gminie Murowana Goślina zostały także ustanowione inne formy ochrony przyrody. Obejmują one 124 **pomniki przyrody** (głównie pojedynczo występujące dęby szypułkowe i bezszypułkowe oraz dwie aleje: 18 wiązów pospolitych i 2 kasztanowców pospolitych oraz 15 kasztanowców białych), 5 **użytków ekologicznych** („Mokradła nad Jeziorem Kamińsko” o pow. ok. 6 ha i 4 użytki ekologiczne o łącznej powierzchni ok. 37 ha, na terenie wsi Głębock, Głębocko, Uchorowo i Zielonka).

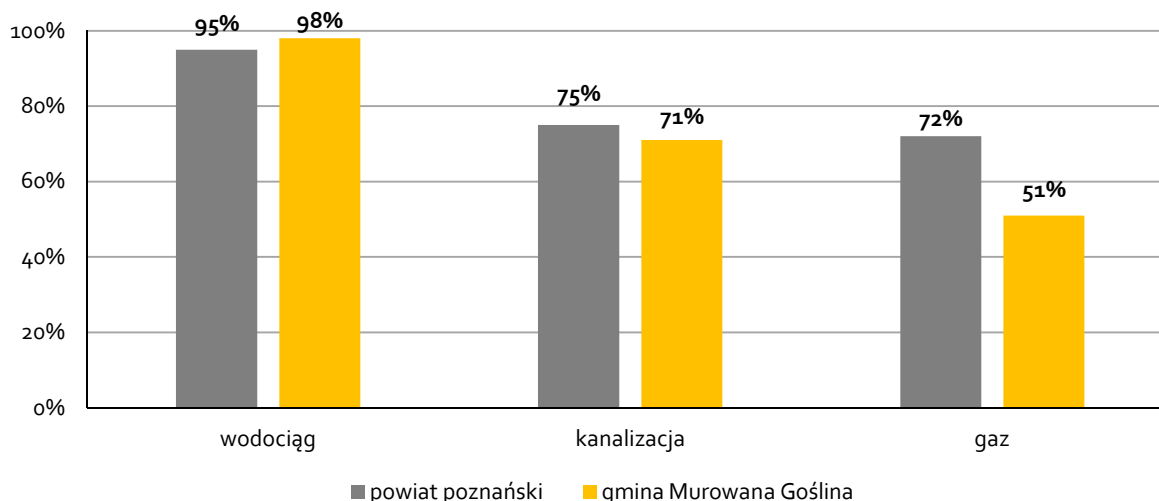
Środowisko przyrodnicze podlega procesom niszczenia wywołującym sytuację kryzysową. To niszczenie odbywa się w różnych wymiarach – jednym z nich jest zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego. **Zanieczyszczenia powietrza** to wszelkie substancje (gazy, ciecze, ciała stałe), które znajdują się w powietrzu atmosferycznym, ale nie są jego naturalnymi składnikami. Do zanieczyszczeń powietrza zalicza się również substancje będące jego naturalnymi składnikami, ale występujące w znacznie zwiększonych ilościach. Źródła zanieczyszczeń powietrza możemy podzielić ze względu na pochodzenie na dwie grupy: pochodzenia naturalnego oraz antropogenicznego. Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w gminie Murowana Goślina jest emisja antropogeniczna, wynikająca z działalności człowieka. Oprócz działalności człowieka, czynnikiem mogącym mieć negatywny wpływ na jakość powietrza są uwarunkowania klimatyczne i meteorologiczne. Układ wysokiego ciśnienia, małe zachmurzenie, niska temperatura, brak opadów a także mała prędkość wiatru może sprzyjać tworzeniu się zastoisk wysokich stężeń zanieczyszczeń.

Jednym z kluczowych zagrożeń stanu czystości powietrza jest tzw. niska emisja. Źródłem niskiej emisji są lokalne kotłownie i indywidualne paleniska gospodarstw domowych. Takie lokalne systemy grzewcze i piece domowe nie posiadają urządzeń ochrony powietrza atmosferycznego. Wielkość emisji z tych źródeł jest trudna do oszacowania i wykazuje zmienność sezonową wynikającą z sezonu grzewczego. Zanieczyszczenia z tego rodzaju źródła zawierają znaczne ilości popiołu (około 20 %), siarki (1 – 2%) oraz azotu (1%). W większości domów spalany jest węgiel niskiej jakości, w dodatku w przestarzałych konstrukcyjnie piecach, bez właściwego nadzoru procesu spalania i bez urządzeń odpylających. Ponadto wprowadzanie zanieczyszczeń następuje zwykle z kominów o niewielkiej wysokości, co sprawia, że zanieczyszczenia gromadzą się wokół miejsca powstawania. W budynkach mieszkalnych, w których zainstalowane są kotły opalane paliwem stałym istnieje zagrożenie w postaci spalania odpadów domowych. Powoduje to emisję substancji toksycznych stwarzających znaczne zagrożenie dla zdrowia, a występujących głównie przy spalaniu tworzyw sztucznych w nieprzystosowanych do tego celu instalacjach. Największe zagrożenie powodują emitowane dioksyny, furany, benzo(a)piren będące substancjami rakotwórczymi. Problem ten nie występuje przy kotłach opalanych gazem i olejem, gdyż konstrukcja tych kotłów uniemożliwia spalanie odpadów stałych. Najistotniejsze zagrożenie spowodowane niską emisją występuje w obszarach o zwartej zabudowie mieszkalnej, w tym na osiedlach domów jednorodzinnych. Duże skupiska budynków z kotłowniami opalonymi węglem, może powodować zagrożenie spowodowane niską emisją.

2.5 Sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna

Zgodnie z przyjętą klasyfikacją problemów wymagających interwencji rewitalizacyjnej, sfera przestrzenno-funkcjonalna obejmuje w szczególności problem niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych. Z kolei sfera techniczna dotyczy w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Podstawowymi zagadnieniami o charakterze infrastrukturalnym są urządzenia sieciowe i ich dostępność. Na rycinie 16 zaprezentowano udział korzystających z trzech rodzajów infrastruktury technicznej (wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa) w ogólnej liczbie mieszkańców. Dane porównano z średnimi wartościami dla powiatu poznańskiego. Widać wyraźnie, że sytuacji w zakresie infrastruktury wodociągowej na terenie gminy jest relatywnie dobra (98% mieszkańców korzysta z wodociągów). Pozostały już tylko bardzo niewielkie fragmenty wyłączone z użytkowania tego typu infrastruktury. Z kolei w przypadku infrastruktury kanalizacyjnej sytuacja jest dość dobra (71% korzystających wśród wszystkich mieszkańców), jednak nie tak dobra jak średnio w powiecie poznańskim. A trzeba dodać, że gmina Murowana Goślina w ramach Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka uzyskała znaczne dofinansowanie unijne na projekt kanalizacji obszaru Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka (tab. 3).

Rycina 16. Korzystający [%] z podstawowych elementów infrastruktury technicznej

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W ramach inwestycji wykonanych w ostatnich latach na terenie 5 gmin rozbudowano sieć kanalizacyjną o ponad 400 km, a skala inwestycji przekroczyła 0,5 mld zł. Działania te w znacznym stopniu zwiększyły dostępność infrastruktury kanalizacyjnej dla

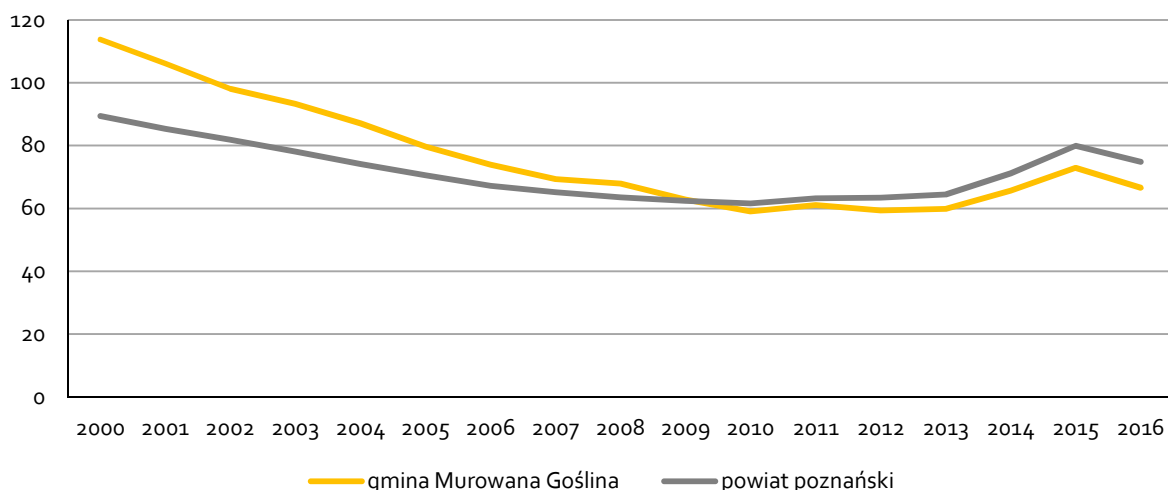
mieszkańców gminy Murowana Goślina, szczególnie w miejscowościach Przebędowo, Boduszewo, Rakownia, Kamińsko, Pławno, Zielonka, Głębocko, Głębocek, Łopuchowo.

Tabela 3. Informacje dotyczące poszczególnych etapów kanalizacji obszaru Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka

Informacja	Etap I	Etap II	Etap III	Etap BIS
gminy objęte projektem	Czerwonak, Murowana Goślina, Pobiedziska, Skoki, Swarzędz	Czerwonak, Murowana Goślina, Pobiedziska, Skoki	Czerwonak, Murowana Goślina, Pobiedziska, Swarzędz	Czerwonak, Murowana Goślina, Pobiedziska, Skoki, Swarzędz
wartość projektu brutto	405 854 848,24 zł	54 984 931,75 zł	68 377 700,32 zł	3 015 300,00 zł
% dofinansowania	68,6 % kosztów kwalifikowanych	48,92 % kosztów kwalifikowanych	55,68 % kosztów kwalifikowanych	90 % kosztów kwalifikowanych
wartość dofinansowania	200 136 784,40 zł	21 426 486,25 zł	30 251 373,29 zł	2 712 770,00 zł
długość budowanej sieci kanalizacyjnej w km	375,00	32,50	35,91	0,00
ilość budowanych przepompowni scieków w szt.	137	19	15	0
ilość osób planowana do podłączenia	42 277	3 244	3 521	2 189

źródło: <http://www.puszcza-zielonka.pl/projekty-zrealizowane/porownanie-projektow/>

Warto także w tym miejscu dodać, że wpływ gminy na kształtowanie systemu organizacji i świadczenia usług wodociągowych i kanalizacyjnych jest pośredni. Wiele kompetencji w tym zakresie przejął Związek Międzygminny Puszcza Zielonka (gmina Murowana Goślina jest członkiem związku) oraz spółka Aquanet SA. (gmina Murowana Goślina posiada także nieznaczne udziały w spółce).

Rycina 17. Dynamika wskaźnika uczniów szkół podstawowych na 1000 mieszkańców

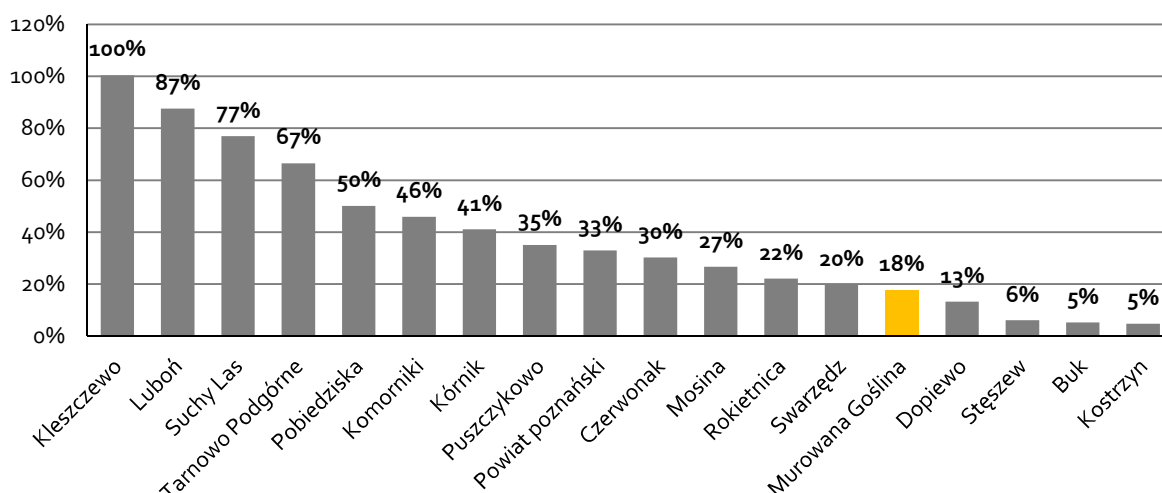
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejnym ważnym zagadnieniem przestrzenno-funkcjonalnym jest dostęp do infrastruktury społecznej. Pierwszym bardzo ważnym elementem jest infrastruktura

edukacyjna. Na terenie gminy Murowana Goślina funkcjonują obecnie 5 szkół podstawowych: (1) Szkoła Podstawowa nr 1 im. Karola Marcinkowskiego w Murowanej Goślinie przy ul. Mściszewskiej 10 (historyczna część miasta; drugi budynek szkolny mieści się przy ul. Szkolnej), (2) Szkoła Podstawowa nr 2 im. Henryka Sienkiewicza w Murowanej Goślinie przy ul. Gen. Tadeusza Kutrzeby 3 (os. Zielone Wzgórza), (3) Szkoła Podstawowa im. Powstańców Wielkopolskich w Długiej Goślinie oraz (4) Szkoła Podstawowa im. Leona Masiakowskiego w Białężynie oraz (5) Szkoła Podstawowa w Łopuchowie prowadzona przez Stowarzyszenie Przyjaciele Łopuchowa z siedzibą w Łopuchowie nr 17. Wszystkie te jednostki funkcjonują w ramach istniejącej infrastruktury edukacyjnej i w 2016 r. działało w nich w sumie 58 oddziałów. Niestety gmina Murowana Goślina (podobnie jak inne gminy powiatu poznańskiego i nie tylko) boryka się z problemem zmniejszającej się liczby uczniów (ryc. 17). Jeszcze w 2000 r. na 1000 mieszkańców przypadało ok. 115 uczniów (w powiecie poznańskim wskaźnik ten wynosił ok. 90). W 2016 r. zmniejszył się on do ok. 65 uczniów na 1000 mieszkańców w gminie Murowana Goślina (w powiecie poznańskim wskaźnik ten wyniósł 75). To oznacza blisko dwukrotne zmniejszenie się liczby uczniów w tym okresie. Wskutek reformy edukacji i likwidacji gimnazjów, liczba osób uczęszczających do szkół podstawowych ulegnie z pewnością wzrostowi (przede wszystkim przez wydłużenie etapu edukacyjnego w szkole podstawowej do 8 klas) co nieco zwiększy możliwości finansowania istniejącej infrastruktury. Trzeba jednak powiedzieć, że proces ten będzie prowadził do zmniejszenia liczebności oddziałów, a to z kolei może wywołać pozytywne skutki edukacyjne (choć należy także pamiętać o konsekwencjach finansowych). Generalnie jednak należy podkreślić, że dostępność do infrastruktury edukacyjnej na poziomie podstawowym na terenie gminy Murowana Goślina jest na relatywnie wysokim poziomie.

Obok instytucji edukacyjnych, bardzo prężnie na terenie gminy funkcjonują instytucje kulturalne. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji w Murowanej Goślinie jest samorządową instytucją kultury o ponad trzydziestoletniej tradycji. Działają w nim liczne zespoły artystyczne, w których swoje zainteresowania rozwija kilkaset osób. Ośrodek proponuje „mieszkańcom miasta i gminy różnorodne zajęcia, m.in.: klub gier umysłowych, rytmikę, aerobik, naukę języków obcych, warsztaty fotograficzne, pracownię rzeźby i ceramiki, kluby modelarskie, pracownię plastyczne, klub rękodzieła artystycznego. Od 1994 r. Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji w Murowanej Goślinie organizuje koncerty na rzecz Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Ponadto, organizuje on także kilkadziesiąt różnorodnych imprez, są to m.in. koncerty, konkursy recytatorskie, festiwale, przeglądy, konkursy plastyczne, konkursy przyrodnicze, wystawy, warsztaty, rajdy, turnieje szachowe, a także imprezy sportowe (biegi, zawody modeli samochodowych). Instytucja zajmuje się również organizacją obchodów świąt państwowych. W roku 2004 w Murowanej Goślinie narodził się pomysł, aby stworzyć ofertę kulturalną dla mieszkańców i wypoczywających turystów pn. „Murowane Lato”. Jest to cykl imprez w okresie letnim: Targ Wiejski w Boduszewie, Festiwal *Musica sacra, musica profana* w Długiej Goślinie (1 koncert), Jarmark św. Jakuba, Dożynki Gminne. W 2008 r. po raz pierwszy odbył się I Międzynarodowy Festiwal Chóralny im. ks. Edmunda Szymańskiego, który stał się dużym wydarzeniem

artystycznym o dużym zasięgu. Zespoły działające w ośrodku kultury reprezentują gminę na ogólnopolskich i zagranicznych przeglądach, konkursach i festiwalach często osiągając sukcesy.

Rycina 18. % pokrycia powierzchni gminy planami miejscowymi
źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ważnym zagadnieniem o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym (szczególnie w gminach podlegających intensywnym procesom suburbanizacji) jest zagadnienie planowania przestrzennego. Zgodnie z przepisami regulującymi tę sferę działalności lokalnej, realizacja uprawnień gminy w tym zakresie polega na określaniu polityki przestrzennej w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz jej realizacja w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Aktualnie obowiązujące studium zostało opracowane na podstawie przepisów Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w 2015 r. Jego główne treści zapisano w rozdziale 2.4. Z kolei sytuację dotyczącą skali pokrycia obszaru gminy planami miejscowymi przedstawiono na ryc. 18. Widać na niej wyraźnie, że na tle pozostałych gmin powiatu poznańskiego, gmina Murowana Goślina ma w relatywnie niewielkim stopniu prowadzoną politykę przestrzenną w oparciu o plany miejscowe. Trzeba jednak dodać, że sam wskaźnik ilościowy dotyczący liczby planów i ich powierzchni nie oddaje jakości prowadzonej polityki – część gmin powiatu z bardzo dużymi wartościami wskaźnika nie jest uznawana za przykład racjonalnego planowania przestrzennego. Niemniej jednak warto podkreślić w kształtowaniu lokalnego ładu przestrzennego konieczność ochrony przestrzeni gminy przez niekontrolowanym zabudowywaniem, szczególnie obszarów cennych przyrodniczo (a tych na terenie gminy Murowana Goślina jest sporo).

3 Delimitacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

3.1 Założenia metodyczne delimitacji

Zgodnie z *Zasadami programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach WRPO 2014+* jak i *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* za obszar zdegradowany należy uznać obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, a ponadto występowania w nim co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- gospodarczych – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub
- środowiskowych – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- przestrzenno-funkcjonalnych – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- technicznych – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz nefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Obszar rewitalizacji w rozumieniu ww. dokumentów powinien obejmować całość lub część obszaru zdegradowanego, cechować się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk (o których mowa powyżej), na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, przy czym łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji nie może być większa niż 20% powierzchni gminy a liczba mieszkańców wyższa niż 30% ogólnej liczby mieszkańców gminy.

Przyjęta metodyka opracowania została oparta na analizie wskaźnikowej jednostek statystycznych, aby umożliwić możliwie obiektywne określenie obszarów o najwyższej koncentracji problemów natury społecznej, a także gospodarczej, technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej.

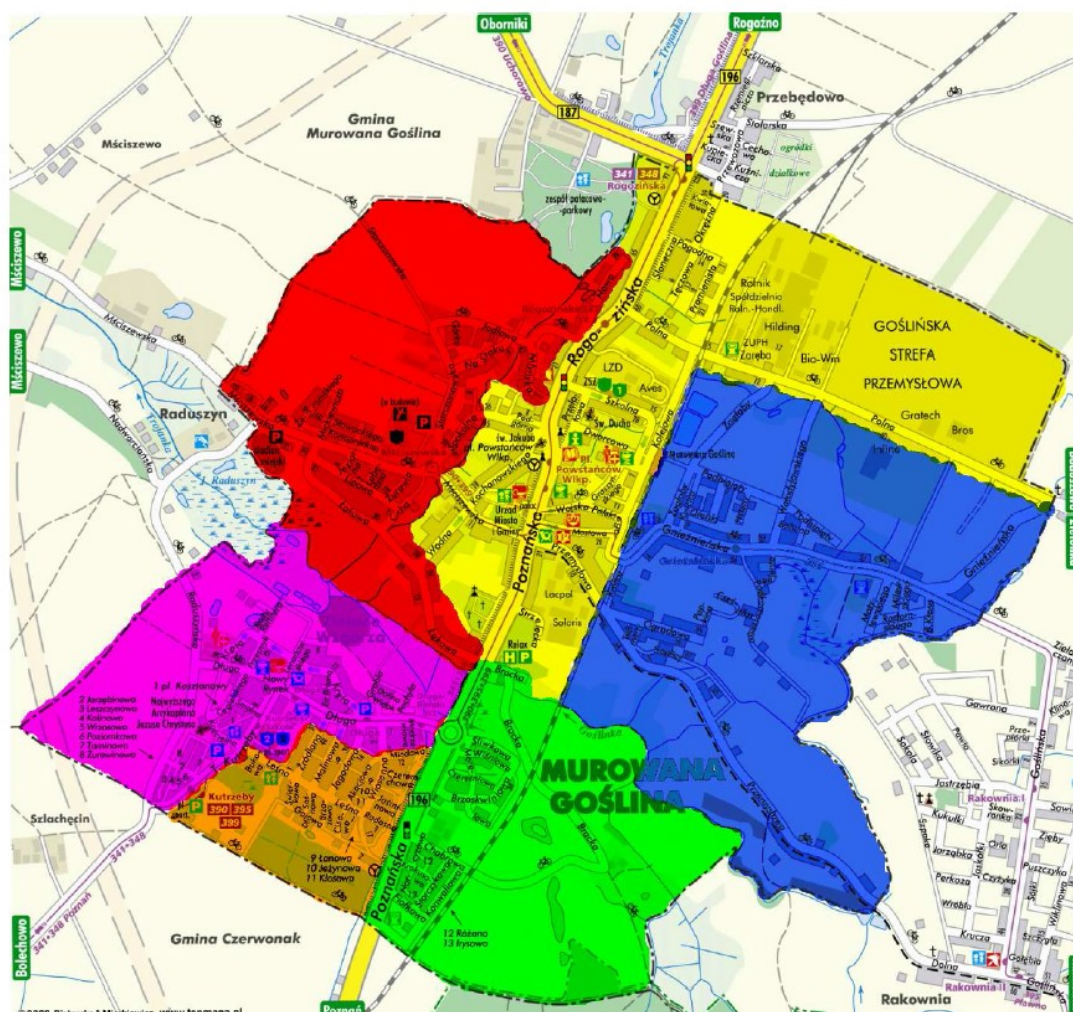
Wykorzystanie wskaźników delimitacyjnych odniesionych do średnich wartości na całym obszarze gminy ma za zadanie prowadzić do pozyskania pełnego obrazu, dotyczącego wszystkich jednostek statystycznych gminy, na które zostało ono podzielone oraz wskazania jednostek o szczególnym natężeniu zjawisk kryzysowych, a tym samym predysponowanych do objęcia kompleksowymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi.

Zgodnie z wytycznymi obszar wsparcia musi się charakteryzować wyższą intensywnością negatywnych zjawisk opisanych przyjętymi wskaźnikami niż średnia intensywność tych zjawisk dla całej gminy. Metodą, która pozwala na ocenę i selekcję obszarów gminy o najwyższym stopniu degradacji jest standaryzacja przyjętego zestawu wskaźników i na tej podstawie stworzenie indeksu zbiorczego.

W kolejnych punktach zostały przedstawione etapy analizy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

3.1.1 ETAP I – Podział obszaru gminy na jednostki statystyczne

Z uwagi na naturalne różnice funkcjonalne występujące pomiędzy obszarem miasta a obszarem wiejskim gminy, analiza porównawcza została wykonana odrębnie dla obszarów wyznaczonych w granicach miasta Murowana Goślina i odrębnie dla miejscowości położonych na terenie wiejskim gminy.

Osiedle nr 1	Osiedle nr 2	Osiedle nr 3	Osiedle nr 4	Osiedle nr 5	Osiedle nr 6

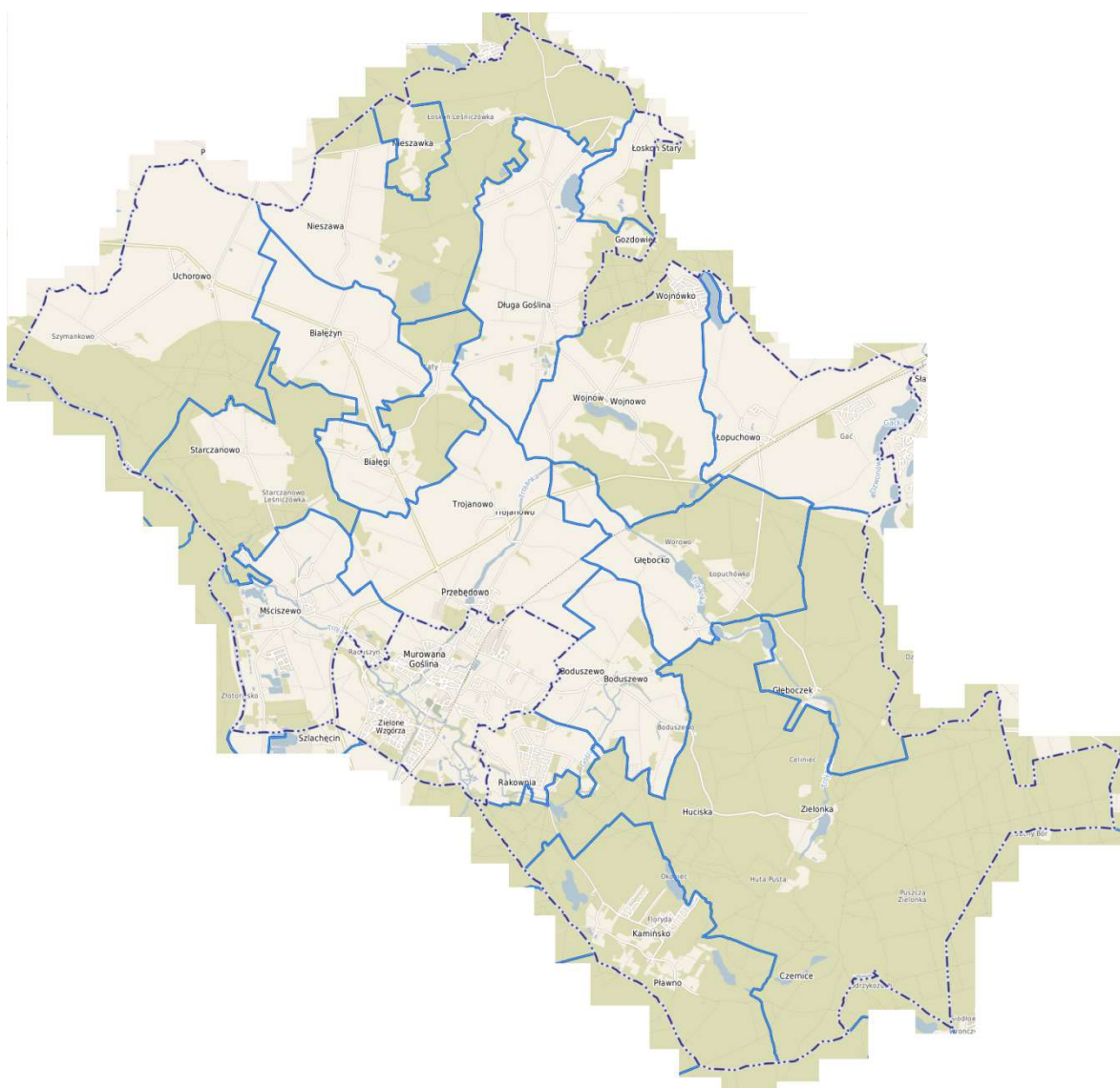
Rycina 19. Granice jednostek statystycznych, które posłużyły wykonaniu badania delimitacyjnego obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie miasta Murowana Goślina

źródło: Załącznik nr 1 do uchwały nr XIII/135/2012 Rady Miejskiej w Murowanej Goślinie z dnia 31 stycznia 2012 roku.

Murowa Goślina została podzielona na 6 obszarów zamieszkałych – osiedli, których granice są zbieżne do granic obszarów, które podlegały badaniu delimitacyjnemu wykonanemu na potrzeby dokumentu *Zintegrowanego Programu Rewitalizacji miasta Murowana Goślina na lata 2010-2020*, dzięki czemu możliwe będzie zachowanie spójności

międzyokresowej i dokonanie oceny: czy obszary rewitalizacji wyznaczone w poprzedniej perspektywie są aktualne, tzn. czy skala problemów nadal jest na nich wysoka i wymaga kontynuacji interwencji, czy też oddziaływanie działań realizowanych w ramach ZPR spełniło swoją rolę i interwencja powinna zostać skierowana na inną część miasta.

Jednostkami statystycznymi użytymi na potrzeby analizy części wiejskiej gminy były 23 sołectwa: Białęgi, Białężyn, Boduszewo, Długa Goślina, Głębocko, Głęboczek, Kamińsko, Kąty, Łopuchowo, Łopuchówko, Łoskoń Stary, Mściszewo, Nieszawa, Przebędowo, Raduszyn, Rakownia, Starczanowo, Trojanowo, Uchorowo, Wojnowo, Wojnowko, Zielonka (Celiniec, Huta Pusta), a także Złotoryjsko.

Rycina 20. Granice obrębów geodezyjnych gminy Murowana Goślina, które posłużyły wykonaniu badania delimitacyjnego obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie miasta Murowana Goślina
źródło: <http://murowanagoslina.e-mapa.net/>.

Obręby geodezyjne, które zostały przedstawione na rycinie powyżej, w większości wyznaczają również granice sołectw. Wyjątek stanowią sołectwa: Kąty, Łopuchówko,

Raduszyn, Złotoryjsko. Ich zasięgi nie są sprecyzowane żadnym aktem prawa. Przyjmuje się, że wyznaczają je tereny zabudowane oraz naturalne granice (np. las, rzeka).

Szczegółowe zestawienie miejscowości tworzących sołectwa, a także ulic wchodzących w skład poszczególnych osiedli określa Statut Miasta i Gminy Murowana Goślina¹.

3.1.2 ETAP II - Zebranie danych wejściowych w jednostkach i obliczenie wskaźników delimitacyjnych

Po wykonaniu podziału obszaru miasta i gminy na jednostki statystyczne wystąpiono do instytucji publicznych o udostępnienie szeregu danych statystycznych, w podziale na ulice (w przypadku miasta Murowana Goślina) i miejscowości (na terenach wiejskich gminy). Uzyskane informacje zostały zagregowane do poziomu określonych jednostek statystycznych i stanowiły dane wejściowe do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej w takich sferach rozwojowych jak: sfera społeczna, gospodarcza, techniczna, przestrzenno-funkcjonalna i środowiskowa².

Za rok podstawowy dla większości analiz przyjęto rok 2016, w pojedynczych przypadkach, z uwagi na dostępność, zastosowano dane możliwie aktualne. W analizach dynamiki za rok bazowy przyjęto rok 2012.

Poniżej przedstawiono pełny zestaw wskaźników w podziale na strefy tematyczne.

Wskaźniki w sferze społecznej:

- Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym;
- Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym;
- Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym;
- Dynamika bezrobocia (lata 2012-2016);
- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców;
- Dynamika osób korzystających z pomocy społecznej (lata 2012-2016);
- Wysokość podatku dochodowego od osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika;
- Dynamika podatku dochodowego od osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika (lata 2012-2016);
- Frekwencja w wyborach do rady gminy 2014;

Wskaźniki w sferze gospodarczej:

- Liczba podmiotów gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym;
- Wysokość podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika;
- Dynamika podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika (lata 2012-2016);

Wskaźniki w sferze przestrzenno-funkcjonalnej:

- Liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców;
- Liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców;

¹ Uchwała nr X/74/2015 Rady Miejskiej w Murowanej Goślinie z dnia 16 czerwca 2015 r.

² Analiza wskaźnikowa dla części wskaźników ze sfery społecznej (odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, odsetka osób w wieku poprodukcyjnym, frekwencji w wyborach do rady gminy) oraz sfery technicznej została wykonana tylko dla obszaru miasta Murowana Goślina z uwagi na brak dostępnych, obiektywnych danych statystycznych umożliwiających porównanie poszczególnych miejscowości. Analiza sfery technicznej dla części wiejskiej została przedstawiona w formie opisowej w pogłębionej charakterystyce obszarów rewitalizacji.

Wskaźniki w sferze technicznej:

- Odsetek budynków wybudowanych przed 1989r. (za 2012 r.)

Wskaźniki w sferze środowiskowej:

- Masa azbestu przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca

3.1.3 ETAP III - Standaryzacja wskaźników – metoda Perkala

Kolejnym krokiem w analizie było wykonanie standaryzacji wskaźników delimitacyjnych. Standaryzacja wskaźników polega na odjęciu od nominalnej wartości wskaźnika dla danego obszaru średniej wartości wskaźnika dla wszystkich jednostek statystycznych i podzieleniu przez odchylenie standardowe z populacji. Wystandaryzowane wskaźniki oznaczają odchylenie od normy, którą reprezentuje wartość średnia wskaźnika dla miasta/części wiejskiej i mogą przyjmować wartości dodatnie lub ujemne. W wyniku standaryzacji zmienna uzyskuje bowiem średnią wartość oczekiwaną równą zero i odchylenie standardowe równe jeden.

Poniżej przedstawione zostały wzory działań matematycznych niezbędnych dla wyliczenia wskaźników wystandaryzowanych.

Wzór na obliczenie średniej arytmetycznej, gdzie $\bar{x}$ oznacza średnią arytmetyczną, n – liczbę zmiennych, x – wartości zmiennych

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$$

Wzór na obliczenie odchylenia standardowego populacji, gdzie: σ oznacza odchylenie standardowe, $\bar{x}$ – średnią arytmetyczną, N – liczbę zmiennych, x – wartości zmiennych

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}{N}}$$

Wzór na obliczenie wskaźnika wystandaryzowanego - z , gdzie σ oznacza odchylenie standardowe, $\bar{x}$ – średnią arytmetyczną, x – wartość zmiennej niewystandaryzowanej

$$z = \frac{x - \bar{x}}{\sigma}$$

stymulanty

$$z = \left(\frac{x - \bar{x}}{\sigma} \right) * -1$$

destymulanty

Standaryzacja wskaźników umożliwia wykonanie bardziej pogłębionych analiz, poprzez zsumowanie wskaźników. Zabieg ten umożliwia utworzenie rankingu jednostek statystycznych i wytypowanie obszaru/ obszarów gminy o najwyższym natężeniu zjawisk problemowych.

3.1.4 ETAP IV - Wynik delimitacji – stworzenie i analiza indeksu zbiorczego

Ostatnim etapem przeprowadzonej analizy wskaźnikowej jest zsumowanie wystandaryzowanych wskaźników. W ten sposób powstaje indeks zbiorczy (wskaźnik sumaryczny), który pozwala na ocenę stopnia natężenia zjawisk kryzysowych na poszczególnych obszarach gminy.

Przyjęte na potrzeby delimitacji wskaźniki mają zróżnicowany charakter, dotyczą zjawisk o różnym wpływie na ogólny poziom rozwoju danego obszaru. Przed wykonaniem

agregacji wskaźników wystandaryzowanych konieczne jest zatem określenie charakteru danej zmiennej i przypisanie jej wartości odpowiadającej logicznej korelacji zmiennej objaśniającej (wskaźnika wystandaryzowanego) na zmienną objaśnianą (indeksu zbiorczego, będącego wskaźnikiem poziomu degradacji):

- Stymulanty – oznaczono znakiem dodatnim (+1), gdyż wzrost wartości zmiennej objaśniającej (danego wskaźnika) prowadzi do wzrostu zmiennej objaśnianej - indeksu zbiorczego (rozumianego jako ogólny poziom degradacji obszaru). Przykładem stymulanty jest wskaźnik: *Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym* – im więcej osób bezrobotnych tym wyższy poziom degradacji danego obszaru;
- Destymulanty – oznaczono znakiem ujemnym (-1), ponieważ wzrost wartości zmiennej objaśniającej (wskaźnika) prowadzi do spadku zmiennej objaśnianej - indeksu zbiorczego (co oznacza mniejszy stopień degradacji obszaru). Przykładem destymulanty jest wskaźnik: *Liczba podmiotów gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym* – im więcej podmiotów działających na danym obszarze tym niższy poziom degradacji danego obszaru.

Po tym zabiegu przejście odchylenia od średniej (równej zero) do wartości dodatniej wskazuje, które obszary odznaczają się wskaźnikiem degradacji wyższym od średniej dla miasta lub obszaru wiejskiego gminy. Z kolei wartości ujemne odchylenia ukazują obszary o najlepszej sytuacji, w których negatywne zjawiska w porównaniu ze średnią dla miasta lub obszaru wiejskiego gminy odznaczają się mniejszym natężeniem.

Zmienne wystandaryzowane, dla których określono charakter zmiennej (stymulanta/destymulanta) i przypisano wartość znaku (dodatnią/ujemną) podlegają zsumowaniu tworząc indeks zbiorczy. Obszar będzie mógł zostać uznany jako obszar zdegradowany, jeśli indeks zbiorczy dla danego obszaru będzie osiągał wartości najwyższe, co jest równoznaczne z najwyższym stopniem jego degradacji w skali miasta.

Wzór na obliczenie wskaźnika sumarycznego (indeksu zbiorczego) – WS, gdzie z_i oznacza wartości zmiennych wystandaryzowanych, t_i – typ danej zmiennej: stymulanta = 1, destymulanta = -1.

$$WS = \sum_{i=1}^n t_i \times z_i, t_i = (-1, 1)$$

W analizach dla poszczególnych sfer tematycznych posłużono się także cząstkowymi wskaźnikami sumarycznymi, które oznaczają sumę wystandaryzowanych wskaźników dla danej sfery. Oznacza to, iż suma wszystkich wskaźników cząstkowych jest równa indeksowi zbiorczemu ($WS_i = WS_s + WS_g + WSpf + WSt + WS_{\text{śr}}$, przy czym dla obszarów wiejskich $WSt = 0$)

W granicach wyznaczonego w ten sposób obszaru zdegradowanego, w rejonach cechujących się najwyższym natężeniem problemów natury społecznej, a także problemami natury technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej oraz gospodarczej określony zostanie obszar rewitalizacji.

Na kolejnych stronach przedstawione zostały wyniki przeprowadzonej analizy wskaźnikowej w podziale na poszczególne sfery tematyczne.

3.2 Sfera społeczna

3.2.1 Obszar miejski

Rejonem miasta o statystycznie najmniej korzystnej sytuacji społecznej jest obszar Nr 2 obejmujący ściśle śródmieście historycznej części miasta. Obszar ten wykazywał przekroczenia średniej dla prawie wszystkich analizowanych wskaźników, co również

znalazło swoje odzwierciedlenie w zdecydowanie najwyższym poziomie wskaźnika sumarycznego dla sfery społecznej. Obszar Nr 2 cechuje się najwyższym poziomem bezrobocia oraz ponadprzeciętnym udziałem osób korzystających z pomocy społecznej. Wskaźniki te stanowią najważniejsze mierniki rozwoju społecznego, obrazujące poziom zagrożenia wystąpieniem zjawiska wykluczenia społecznego wśród mieszkańców. Niepokojący jest także fakt, iż mimo odnotowanych spadków, poziom dynamiki tych wskaźników w latach 2012-2016 również był niższy niż średnio w mieście. Relatywnie niski poziom zatrudnienia i wysoki udział osób korzystających z pomocy społecznej znajduje odzwierciedlenie także we wskaźnikach dot. średniej kwoty podatku dochodowego od osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, który jest najniższy w mieście, co świadczy o relatywnie mniejszej zamożności mieszkańców tego obszaru. Obszar centrum historycznej części miasta posiada także najstarszą strukturę wiekową ludności, co stanowi istotne wyzwanie biorąc pod uwagę powszechny trend osiedlania się na obrzeżach miast, co może pogłębić niekorzystną sytuację demograficzną. Występowanie negatywnych zjawisk społecznych nie przełożyło się jednak na niskie zaangażowanie obywatelskie mieszkańców (wysoki poziom frekwencji w wyborach samorządowych), co może być istotnym potencjałem dla włączenia się mieszkańców w proces zmian.

Ponadprzeciętną koncentrację problemów w sferze społecznej wykazywał także obszar Nr 3, również położony w historycznej części miasta, sąsiadujący z obszarem Nr 2 od wschodu. Relatywnie zła sytuacja była obserwowana w najważniejszych wskaźnikach sfery społecznej jak: odsetek osób w wieku produkcyjnym, liczba osób bezrobotnych przypadających na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym czy liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców. Skala problemów na tym obszarze była jednak zdecydowanie mniejsza niż w przypadku obszaru Nr 1. Ostatecznym wskaźnikiem prezentującym koncentrację problemów w każdej ze sfer, w tym również społecznej, jest wskaźnik sumaryczny cząstkowy wyliczony metodą Perkala. Liczba wskaźników, które są gorsze niż średnia dla całego miasta, może być podobna dla kilku obszarów, jednak istotne jest to, jak bardzo różnią się badane wskaźniki od średniej. Taką informację dostarczają wskaźniki sumaryczne po standaryzacji. W rozdziale „Podsumowanie delimitacji – wybór obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji” zaprezentowano tabelę z wyliczonymi wskaźnikami sumarycznymi w każdej ze sfer oraz zbiorczym.

Obszarami, które znajdowały się na przeciętnym poziomie względem ogółu miasta, wykazując pewne cechy wskazujące na występowanie zjawisk problemowych w pewnych aspektach społecznych są osiedla Nr 1 (duża liczba osób w wieku poprodukcyjnym, duży udział osób korzystających z pomocy społecznej, relatywnie niższe średnie podatki dochodowe) i Nr 4 (zdecydowanie najniższa frekwencja w wyborach samorządowych, niski poziom ludności w wieku przedprodukcyjnym).

Obszarami miasta, które wykazywały zdecydowanie najbardziej korzystną sytuację w sferze społecznej były osiedla zlokalizowane w południowej części miasta, tj. obszary Nr 5 (zabudowa bliźniacza i jednorodzinna na os. Zielone Wzgórza) i Nr 6 (os. 600-lecia), które

wykazywały nieznaczne przekroczenia kilku wskaźników, a ich ogólny stan i potencjał w sferze społecznej należy uznać za bardzo dobry.

Tabela 4. Wartości wskaźników dla sfery społecznej - obszar miejski

Wskaźnik	-1/1	1	2	3	4	5	6	Średnia dla miasta
% osób w wieku przedprodukcyjnym	-1	0,2	0,17	0,21	0,17	0,19	0,25	0,18
% osób w wieku poprodukcyjnym	1	0,19	0,23	0,17	0,1	0,16	0,1	0,15
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	1	1,44	1,91	2,5	1,65	1,65	1,08	1,71
dynamika bezrobocia 2012/2016	1	-0,72	-0,53	-0,42	-0,53	-0,59	-0,5	-0,55
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	1	3,7	4,7	3,1	1,26	1,2	0,93	2,33
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	1	0,19	-0,15	-0,39	-0,22	-0,32	3,00	-0,16
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	-1	2654	2635	3272	3562	2999	3812	3180
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	-1	0,49	0,34	0,55	0,46	0,43	0,41	0,44
frekwencja w wyborach do rady gminy 2014	-1	62,23	61,99	61,88	54,15	65,76	61,88	61,32

źródło: pracowni własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.2.2 Obszar wiejski

Obszarami gminy o statystycznie najmniej korzystnej sytuacji społecznej są sołectwa: Głębocko, Starczanowo, Uchorowo oraz Przebędowo. Obszary te wykazywały przekroczenia średniej dla większości analizowanych wskaźników, co również znalazło swoje odzwierciedlenie w wysokich poziomach wskaźnika sumarycznego dla sfery społecznej, który jest ostateczną miarą skali problemów i ich koncentracji. W większości obszary te cechuje bardzo wysoki lub wysoki odsetek bezrobotnych oraz osób korzystających z pomocy społecznej, a także niski poziom dynamiki zmian tych wskaźników. W przypadku Przebędowa oraz Uchorowa dodatkowym czynnikiem pogłębiającym negatywny obraz sfery społecznej jest także niższy niż przeciętnie poziom dochodów mierzony średnią kwotą podatku dochodowego. W Starczanowie obok przekroczeń wskaźników bezrobocia i osób korzystających z usług GOPS, odnotowano w latach 2012-2016 wzrost bezrobocia, co jest zjawiskiem niezwykle rzadkim, biorąc pod uwagę dynamicznie rozwijający się rynek pracy na terenie gminy jak i całej aglomeracji poznańskiej.

Wymienione powyżej obszary wykazują zdecydowanie najwyższe poziomy wskaźnika degradacji (wskaźnik sumaryczny sfery społecznej – patrz rozdział „Podsumowanie delimitacji – wybór obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji”) dla sfery społecznej. Innymi obszarami, które wykazywały przekroczenia wskaźnika degradacji dla sfery społecznej były sołectwa: Głębocek, Kąty, Łopuchowo, Łopuchówko, Trojanowo, Wojnowo oraz Zielonka.

Pozostałe obszary wykazywały lepszy poziom rozwoju w sferze społecznej niż przeciętnie w gminie. Najlepsza sytuacja mierzona wskaźnikiem degradacji w sferze społecznej była widoczna na terenie sołectw: Wojnowko, Rakownia, Mściszewo oraz Długa Goślina.

Tabela 5. Wartości wskaźników delimitacyjnych dla sfery społecznej - obszar wiejski

Obszar	bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	dynamika bezrobocia 2012/2016	korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	dynamika korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	wysokość podatku PIT na 1 podatnika	dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016
	1	1	1	1	-1	-1
Białęgi	1,14	-0,50	5,68	-0,38	1601,92	1,14
Białężyn	0,97	-0,40	3,25	2,33	2361,23	0,67
Boduszewo	0,50	-0,71	1,76	7,00	3533,07	0,77
Długa Goślina	0,43	-0,78	0,43	-0,88	2066,96	0,69
Głębocko	2,34	0,00	10,16	3,33	2795,22	0,78
Głębocek	1,35	-0,67	5,41	-0,43	2100,29	0,15
Kamińsko	0,37	-0,89	3,36	-0,36	2080,98	0,32
Kąty	1,26	-0,67	5,03	-0,33	2234,09	0,30
Łopuchowo	2,20	-0,41	3,08	-0,42	2544,31	0,44
Łopuchówko	2,59	-0,40	2,59	-0,50	2778,46	0,32
Łoskoń Stary	1,33	0,00	2,67	-0,67	3212,00	0,46
Mściszewo	0,72	-0,57	0,48	-0,89	3049,96	0,83
Nieszawa	1,00	-0,33	0,50	-0,93	2011,95	0,66
Przebędowo	2,27	-0,19	10,42	-0,03	2583,29	0,39
Raduszyn	0,46	-0,89	4,63	0,11	2105,66	0,53
Rakownia	0,94	-0,63	0,31	-0,67	3892,48	0,54
Starczanowo	2,13	1,00	6,38	3,00	4787,22	0,10
Trojanowo	2,17	0,00	2,17	-0,75	1785,32	0,80
Uchorowo	2,27	-0,33	8,16	-0,16	1960,58	0,71
Wojnowo	1,39	-0,44	8,61	-0,52	1898,23	0,59
Wojnowko	0,00	-1,00	1,64	0,00	2624,62	0,80
Zielonka	0,00	0,00	2,00	2,00	2156,94	0,47
Złotoryjsko	2,38	0,00	2,38	-0,71	5733,93	0,72
śr. dla obszaru wiejskiego	1,36	-0,47	4,35	-0,29	2591,84	0,55

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.3 Sfera gospodarcza

3.3.1 Obszar miejski

Wskaźnikiem wyjściowym do analizy poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych obszarów jest wskaźnik przedsiębiorczości – liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. Skłonność do podejmowania samozatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej pozwala w sposób przybliżony stwierdzić o koniunkturze gospodarczej i warunkach dla prowadzenia działalności na danym obszarze.

Przekroczenia średniego poziomu tego wskaźnika wykazywały 3 z 6 analizowanych obszarów miasta, przy czym najwyższy poziom nasycenia podmiotami gospodarczymi widoczny był w obszarach Nr 2 (śródmieście historycznej części miasta) oraz Nr 6 (os. 600-lecia). Obszar Nr 2 to teren centrum miasta, które z uwagi na swoje funkcjonalne znaczenie,

skupia liczne instytucje publiczne jak i podmioty usługowe i handlowe. Ponadto, teren ten obejmuje także strefę aktywności gospodarczej przy ul. Polnej. Z kolei obszar Nr 6 to obszar o przeważającej zabudowie jednorodzinnej ze znacznym udziałem terenów o funkcji usługowo-przemysłowej na których zlokalizowane są liczne podmioty gospodarcze.

Wyraźnie najniższy poziom przedsiębiorczości cechował obszar Nr 1 (zachodni fragment historycznej części miasta) oraz obszar Nr 4 (os. Zielone Wzgórza – zabudowa wielorodzinna), położone po zachodniej części miasta.

Wskaźnik przedsiębiorczości wskazuje na obszary o najwyższym nasyceniu podmiotów gospodarczych, nie mierzy jednak ich efektywności. W celu pogłębienia analizy warto zatem zastosować wskaźniki mierzące średni poziom podatków dochodowych od osób fizycznych przypadających na 1 przedsiębiorcę (osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą), a także dynamikę tego podatku na przestrzeni lat. Wskaźniki te pozwalają bowiem w sposób przybliżony dokonać oceny jakości i efektywności ekonomicznej podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na danym obszarze, jak i koniunktury na rynku lokalnym.

W Murowanej Goślinie wskaźniki dotyczące efektywności są zbieżne ze wskaźnikiem przedsiębiorczości. Obszar śródmieścia w historycznej części miasta (Nr 2) skupiający znaczną liczbę podmiotów gospodarczych osiągał jednocześnie najwyższy poziom podatków dochodowych, co wskazuje na wysoką wartość dodaną generowaną przez podmioty zlokalizowane na tym obszarze. Dynamika podatku w ostatnich latach, mimo że dodatnia, kształtowała się na poziomie najniższym dla miasta, co świadczy o osiągnięciu pewnego progu nasycenia gospodarczego tego obszaru. Wysoka efektywność ekonomiczna podmiotów zlokalizowanych w centrach miast nie jest zjawiskiem powszechnym (co pozytywnie świadczy o centrum Murowanej Gośliny) gdyż zwykle na tych obszarach dominują mikro i małe przedsiębiorstwa działające w branży podstawowych usług i niewielkie podmioty komercyjne o relatywnie niskiej dochodowości. Obszary Nr 6 (os. 600-lecia) i Nr 5 (os. Zielone Wzgórza – zabudowa jednorodzinna i bliźniacza), które również cechowały się wysokim poziomem przedsiębiorczości także wykazywały poziom dochodów mierzony podatkiem wyższy niż średni poziom dla miasta (Nr 6) lub do niego zbliżony (Nr 5).

Obszary o najniższych poziomach przedsiębiorczości (Nr 1, Nr 3 i Nr 4) wykazywały także najmniej korzystną sytuację ekonomiczną przedsiębiorstw, przy czym równocześnie dynamika wzrostu podatku dochodowego była najwyższa w dwóch z nich, tj. na osiedlu Nr 1 i osiedlu Nr 3, co świadczy o stopniowej poprawie sytuacji gospodarczej na tych obszarach. Zdecydowanie najgorsza sytuacja widoczna jest na obszarze Nr 4, który w każdym ze wskaźników osiągał jedno z najniższych wartości.

Tabela 6. Wskaźniki delimitacyjne dla sfery gospodarczej - obszar miejski

Obszar	podmioty gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym	wysokość podatku PIT na 1 podatnika	dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016
	-1	-1	-1
1	10,54	7 292,41	0,97
2	18,12	19 363,81	0,20

3	11,36	9 574,12	0,88
4	10,37	7 660,44	0,55
5	14,60	10 772,75	0,83
6	23,38	14 106,20	0,78
średnia dla miasta	13,01	11 129,46	0,49

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.3.2 Obszar wiejski

Działalność podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich z uwagi na naturalną charakterystykę funkcjonalną tych obszarów jest zdecydowanie niższa aniżeli na terenie miasta. Obszarami cechującymi się najwyższym poziomem rozwoju gospodarczego były miejscowości Głębocko, Kamińsko, Rakownia oraz Zielonka. O wysokiej pozycji tych obszarów zdecydowały bowiem zarówno wysokie wskaźniki przedsiębiorczości jak i wysoki poziom efektywności dochodowej mierzony wysokością podatku przypadającą na 1 przedsiębiorcę.

Obszarami o najmniej rozwiniętej gospodarce (wnioski wyciągnięto na podstawie wskaźników sumarycznych w sferze gospodarczej zaprezentowanych w rozdziale „Podsumowanie delimitacji – wybór obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji”) są sołectwa: Białęgi, Łopuchowo, Przebędowo, Raduszyn, Starczanowo oraz Wojnowo. Sołectwa te wykazywały niski poziom wskaźnika przedsiębiorczości jak i niski poziom efektywności przedsiębiorstw, mierzony poziomem osiąganych dochodów (w oparciu o naliczony podatek). Ponadto słaby poziom rozwoju gospodarczego cechował sołectwa: Białężyn, Kąty, Łopuchówko oraz Łoskoń Stary.

Tabela 7. Wartości wskaźników delimitacyjnych dla sfery gospodarczej - obszar wiejski

Obszar	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym	Wysokość podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika	Dynamika podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika 2012/2016
	-1	-1	-1
Białęgi	4,55	362,75	-0,87
Białężyn	3,90	6800,38	0,96
Boduszewo	8,79	10622,88	-0,17
Długa Goślina	7,58	19622,36	0,41
Głębocko	12,50	54246,28	0,80
Głęboczek	4,05	3751,00	3,86
Kamińsko	9,33	13006,32	1,12
Kąty	5,66	7750,50	0,84
Łopuchowo	1,76	6401,48	1,04
Łopuchówko	6,90	5818,60	-0,27
Łoskoń Stary	5,33	9180,14	0,44
Mściszewo	6,95	12305,29	0,15
Nieszawa	3,98	3392,83	3,22
Przebędowo	0,00	5187,53	1,02
Raduszyn	4,17	4848,38	-0,14

Rakownia	7,33	16345,22	0,65
Starczanowo	4,26	4067,00	0,09
Trojanowo	5,98	4046,82	1,34
Uchorowo	1,36	17368,91	2,26
Wojnowo	3,06	4988,00	0,72
Wojnowko	9,84	6965,86	0,01
Zielonka	6,00	19077,71	0,78
Złotoryjsko	8,33	8868,00	0,35
śr. dla obszaru wiejskiego	4,81	12865,88	0,50

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna

3.4.1 Obszar miejski

W ramach sfery przestrzenno-funkcjonalnej analizie poddane zostały parametry wpływające na jakość życia mieszkańców danego terenu, dotyczące dostępu mieszkańców do obiektów usług społecznych jak i liczby kursów komunikacji publicznej,

Najwyższy poziom zabezpieczenia potrzeb mieszkańców w sferze przestrzenno-funkcjonalnej cechował obszar Nr 2 i obszar Nr 4, które jako jedyne wykazywały ponadprzeciętną wartość w ramach odpowiednio wskaźnika dotyczącego liczby kursów komunikacji publicznej i wskaźnika dostępności infrastruktury społecznej.

Największe trudności w bieżącym funkcjonowaniu dotyczą mieszkańców obszarów numer 1, 5 i 6, którzy posiadają relatywnie ograniczony dostęp do obiektów infrastruktury społecznej, a przy tym przez teren obszaru nie przebiega żadna linia komunikacji publicznej (osiedla Nr 5 i Nr 6) lub liczba kursów jest znikoma (osiedle Nr 1), co dodatkowo utrudnia mieszkańcom korzystanie z usług publicznych zlokalizowanych w innych częściach miasta, a przy tym ogranicza ich mobilność.

Obszar nr 3 cechuje się relatywnie dobrą sytuacją pod kątem skomunikowania, jednak wykazuje najniższy poziom dostępności do infrastruktury usług społecznych.

Tabela 8. Wartości wskaźników delimitacyjnych dla sfery przestrzenno-funkcjonalnej - obszar miejski

Obszar	Liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	Liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców
	-1	-1
1	1,95	1,95
2	384,91	3,32
3	63,47	1,41
4	63,83	5,39
5	0,00	2,83
6	0,00	2,34
średnia dla miasta	112,73	3,85

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.4.2 Obszar wiejski

Miejscowościami w których mieszkańcy nie posiadają dostępu do obiektów infrastruktury usług społecznych są: Białęgi oraz Złotoryjsko, z kolei poniżej średniej dla tego wskaźnika uplasowały się miejscowości: Długa Goślina, Głębocko, Kąty, Łopuchowo, Przebędowo, Raduszyn, Rakownia, Uchorowo i Wojnowo.

Ograniczony dostęp do obiektów infrastruktury społecznej wpływa na jakość życia osób zamieszkujących dany obszar gminy, dlatego też niezwykle istotną rolę na terenach o niewystarczającym poziomie rozwoju infrastruktury i usług pełni dostępność komunikacji publicznej. Obszarami, na terenie których nie są świadczone usługi komunikacji publicznej są sołectwa Kąty, Łopuchówko, Łoskoń Stary, Raduszyn, Starczanowo, Wojnowko, Zielonka oraz Złotoryjsko. Znaczna część tych sołectw położona jest w znacznym oddaleniu od Murowanej Gośliny co przy niewielkiej liczbie kursów, przy nieposiadaniu prywatnych środków transportu znacząco ogranicza mobilność mieszkańców. Miejscowościami o ograniczonej liczbie kursów komunikacji, a przy tym wykazujących niski poziom dostępności do obiektów i usług społecznych są sołectwa jak Kąty, Łopuchowo, Przebędowo, Raduszyn, Rakownia, Uchorowo i Złotoryjsko. Zdecydowanie najgorsza sytuacja w sferze przestrzenno-funkcjonalnej dotyczy sołectwa Złotoryjsko, które nie ma zapewnionego dostępu do infrastruktury społecznej, a realizacja potrzeb w tym zakresie w obiektach położonych w innych częściach gminy również jest ograniczona z uwagi na brak połączeń komunikacji publicznej.

Podejmując działania w sferze rozwoju przestrzenno-funkcjonalnego należy mieć na uwadze poprawę skomunikowania miejscowości wykazujących braki w tym zakresie, a w racjonalnych ekonomicznie i funkcjonalnie przypadkach także podejmować działania służące rozwojowi obiektów społecznych, które umożliwią mieszkańcom dogodny dostęp do podstawowych usług.

Tabela 9. Wartości wskaźników delimitacyjnych dla sfery przestrzenno-funkcjonalnej – obszar wiejski

Obszar	Liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	Liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców
	-1	-1
Białęgi	556,82	0,00
Białężyn	159,09	9,74
Boduszewo	130,65	10,05
Długa Goślina	134,20	6,49
Głębocko	406,25	7,81
Głęboczek	27,03	40,54
Kamińsko	335,82	22,39
Kąty	0,00	6,29
Łopuchowo	114,29	4,40
Łopuchówko	0,00	17,24
Łoskoń Stary	0,00	13,33
Mściszewo	107,91	9,59
Nieszawa	159,20	9,95
Przebędowo	50,57	4,13
Raduszyn	0,00	4,63

Rakownia	70,20	4,68
Starczanowo	0,00	21,28
Trojanowo	336,96	10,87
Uchorowo	111,11	6,80
Wojnowo	172,22	5,56
Wojnowko	0,00	49,18
Zielonka	0,00	20,00
Złotoryjsko	0,00	0,00
średnia dla obszaru wiejskiego	120,28	8,48

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.5 Sfera techniczna

3.5.1 Obszar miejski

Wskaźnikiem użytym do oceny poziomu rozwoju poszczególnych obszarów miasta w sferze technicznej jest wiek budynków, który pozwala w sposób przybliżony na dokonanie oceny potencjalnych potrzeb remontowych budynków w zakresie ich ocieplenia, modernizacji elementów konstrukcji czy też wymiany instalacji. Obszarami o najwyższym udziale substancji budowlanej powstałej przed 1989 r., przekraczającymi średni poziom dla miasta są obszary Nr 1, Nr 2 i Nr 5. Obszar Nr 1 i Nr 2 stanowi centrum miasta z częściową zabudową historyczną - kamienicami skoncentrowanymi wokół centralnego placu Powstańców Wielkopolskich, uzupełnianą zabudową blokową i jednorodziną z różnych okresów. Obszar Nr 5 skupia osiedla jednorodzinne uzupełniane zabudową blokową, pochodzącą ze starszego okresu.

Najmłodszym osiedlem jest osiedle Nr 6 położone w południowo-wschodniej części miasta, w której dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna. których znaczną część terenu zajmują osiedla

Tabela 10. Wartości wskaźników delimitacyjnych dla sfery technicznej – obszar miejski

Obszar	Odsetek budynków wybudowanych przed 1989r. (za 2012)
	1
1	75,13
2	83,98
3	46,58
4	50,62
5	70,00
6	2,04
średnia dla miasta	54,73

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.6 Sfera środowiskowa

Wskaźnikiem, który był podstawą dla oceny stanu sfery środowiskowej była obecność wyrobów azbestowych w przeliczeniu na mieszkańca. Azbest stanowi substancję wysoce szkodliwą dla środowiska, a przede wszystkim dla zdrowia i życia mieszkańców. Wysokie,

negatywne oddziaływanie pyłu azbestowego sprawia, iż jego obecność ma istotny wpływ na jakość życia mieszkańców.

3.6.1 Obszar miejski

Na terenie miasta najwyższa koncentracja wyrobów azbestowych widoczna była w strefie śródmiejskiej i północnej obejmującej obszary numer 1, 2 i 3. Jest to rejon miasta cechujący się starszą zabudową, przy której częściej stosowano wyroby wykonane z azbestu. Zdecydowanie najwyższa ilość azbestu – około 35 kg przypada na 1 mieszkańca osiedla nr 3. Tam problem ten jest wyraźnie odczuwalny i wymaga podjęcia zdecydowanych działań. W pozostałych dwóch ww. obszarach masa azbestu przypadająca na mieszkańca wynosi nieznacznie powyżej 20 kg.

Obecność wyrobów azbestowych była odnotowana także w obszarze Nr 5. Na obszarach Nr 4 i Nr 6 nie zinwentaryzowano wyrobów azbestowych.

Tabela 11. Wartości wskaźników delimitacyjnych dla sfery środowiskowej – obszar miejski

	Masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca
	1
1	20,80
2	21,17
3	35,78
4	0,00
5	2,18
6	0,00
Średnia dla miasta	9,32

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.6.2 Obszar wiejski

Masa wyrobów azbestowych przypadających na mieszkańca na obszarze wiejskim gminy jest zdecydowanie wyższa aniżeli w samym mieście. Wpływ na ten stan rzeczy w znacznej mierze ma fakt, iż wyroby azbestowe były często stosowane przy budowie budynków gospodarczych użytkowanych w gospodarstwach rolnych, co wiązało się z wyższym przeciętnym ich wykorzystaniem przypadającym na mniejszą liczbę mieszkańców.

Sołectwem, które posiada zdecydowanie najwyższe ilości wyrobów azbestowych, znacznie przekraczające wartości średnie dla gminy jest Nieszawa. Tak wysoki poziom wskaźnika wskazuje, iż na terenie sołectwa występuje poważny problem środowiskowy, którego skala wskazuje na konieczność podjęcia pilnej interwencji w tym zakresie. Ponadto ponadprzeciętny w skali gminy poziom wyrobów azbestowych został zinwentaryzowany w sołectwach: Starczanowo, Mściszewo oraz Białęgi.

Najniższy udział wyrobów azbestowych cechował sołectwa: Przebędowo, Kamińsko, Łopuchówko oraz Rakownię.

Pozostałe 15 sołectw również wykazywało relatywnie wysoki poziom nagromadzenia wyrobów wykonanych z azbestu, jednak skala tego zjawiska nie była tak wysoka jak w

przypadku wcześniej wymienionych obszarów i poziom wskaźnika kształtował się w granicach 100-400 kg wyrobów azbestowych na jednego mieszkańca.

Skala nagromadzenia wyrobów azbestowych wskazuje na konieczność podjęcia pilnych działań służących ich utylizacji na obszarach o znacznych przekroczeniach tych wyrobów, gdyż utrzymujący się kontakt ludzi i zwierząt z pyłem azbestowym może prowadzić do wysoce niebezpiecznych powikłań zdrowotnych, zwiększając ryzyko wystąpienia nowotworów i chorób pulmonologicznych.

Tabela 12. Wartości wskaźników delimitacyjnych dla sfery środowiskowej – obszar wiejski

Obszar	Masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca
	1
Białęgi	571,25
Białężyn	132,03
Boduszewo	317,94
Długa Goślina	240,31
Głębocko	322,52
Głęboczek	207,66
Kamińsko	80,69
Kąty	124,53
Łopuchowo	162,61
Łopuchówko	61,64
Łoskoń Stary	360,21
Mściszewo	612,96
Nieszawa	8 766,38
Przebędowo	11,66
Raduszyn	224,07
Rakownia	90,56
Starczanowo	801,83
Trojanowo	399,66
Uchorowo	366,69
Wojnowo	214,23
Wojnowko	190,25
Zielonka	138,60
Złotoryjsko	175,48
Średnia dla obszaru wiejskiego	489,50

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

3.7 Podsumowanie delimitacji – wybór obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji

3.7.1 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego

Z uwagi na odmienną charakterystykę funkcjonalną obszarów wiejskich oraz obszarów miejskich obszar zdegradowany Gminy Murowana Goślina składa się z podobszarów stanowiących zarówno obszary statystyczne położone w granicach Murowanej Gośliny, jak i obszarów obejmujących zamieszkałe tereny sołectw położonych w części wiejskiej gminy, które w przeprowadzonej analizie wskaźnikowej osiągnęły najwyższy poziom koncentracji zjawisk problemowych.

Zsumowanie wystandaryzowanych wskaźników delimitacyjnych (wykonane metodą Perkala) umożliwiło stworzenie indeksu zbiorczego, na podstawie którego wykonany został ranking obszarów miasta oraz ranking sołectw, wskazujący poziom natężenia zjawisk kryzysowych w poszczególnych obszarach w sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej (tylko dla miasta) i środowiskowej. Obszary o wartościach najwyższych stanowią obszary o najwyższym poziomie degradacji, tzn. o natężeniu problemów znacznie przekraczającym przeciętny poziom dla miasta lub obszarów wiejskich gminy. Wyniki indeksu zbiorczego, zostały przedstawione w poniższych tabelach. Kolorami i ich intensywnością zaznaczono skalę problemów w każdej ze sfer i stopień ich koncentracji. Im wyższy wyszedł wskaźnik sumaryczny w poszczególnych sferach, tym większa skala problemów i stopień ich koncentracji. Kolorem czerwonym zaznaczono te przypadki, w których wskaźnik osiągnął wartość dodatnią, a im bardziej intensywny kolor czerwony, tym wyższy wskaźnik świadczący o negatywnej sytuacji. Analogicznie kolorem zielonym w przypadku wskaźników dla poszczególnych sfer i niebieskim dla wskaźnika indeksu zbiorczego zaznaczono sytuację lepszą niż przeciętnie.

Tabela 13. Wynik delimitacji dla obszaru miejskiego - podsumowanie wyników wskaźników sumarycznych (indeks zbiorczy)

Obszar	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera techniczna	Sfera środowiskowa	SUMA
1	-1,02	0,84	1,33	0,76	0,55	2,46
2	7,15	-0,66	-2,54	1,08	0,58	5,61
3	0,64	0,48	1,31	-0,30	1,66	3,79
4	-0,42	2,42	-1,81	-0,15	-0,98	-0,94
5	-2,41	-0,32	0,66	0,57	-0,82	-2,33
6	-3,94	-2,76	1,05	-1,95	-0,98	-8,58

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

Zgodnie z przedstawionymi powyżej wynikami analizy delimitacyjnej za podobszar **obszaru zdegradowanego** położony na terenie miasta Murowana Goślina należy uznać teren tworzący jego śródmiejską część, odpowiadający funkcjonalnemu centrum miasta tj. teren **Osiedla Nr 2**. Obszar ten był objęty zasięgiem obszaru kryzysowego także przy realizacji Zintegrowanego Programu Rewitalizacji Murowanej Gośliny, co oznacza, iż wymaga on kontynuacji działań rewitalizacyjnych podejmowanych w poprzedniej perspektywie.

Tabela 14. Wynik delimitacji dla obszaru wiejskiego - podsumowanie wyników wskaźników sumarycznych (indeks zbiorczy)

Obszar	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera środowiskowa	SUMA
Białęgi	-1,6	3,0	-1,9	0,0	-0,5
Białężyn	0,3	0,9	0,0	-0,3	0,8

Obszar	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera środowiskowa	SUMA
Boduszewo	-0,7	-0,1	0,2	-0,2	-0,8
Długa Goślina	-3,7	-1,1	0,4	-0,2	-4,6
Głębocko	4,8	-6,4	-1,5	-0,2	-3,3
Głębocek	1,8	-1,7	-1,7	-0,2	-1,8
Kamińsko	-1,3	-1,8	-2,3	-0,3	-5,6
Kąty	0,8	0,3	1,4	-0,3	2,2
Łopuchowo	1,0	1,6	0,8	-0,3	3,0
Łopuchówko	1,6	1,1	0,4	-0,3	2,7
Łoskoń Stary	-0,1	0,6	0,8	-0,2	1,1
Mściszewo	-4,5	0,0	0,4	0,0	-4,1
Nieszawa	-1,8	-1,0	0,0	4,7	1,8
Przebędowo	4,5	2,3	1,2	-0,4	7,6
Raduszyn	-1,4	2,0	1,5	-0,2	1,8
Rakownia	-3,9	-0,9	1,0	-0,3	-4,1
Starczanowo	6,3	1,8	0,1	0,1	8,3
Trojanowo	0,7	0,0	-1,3	-0,1	-0,7
Uchorowo	2,6	-0,5	0,6	-0,2	2,5
Wojnowo	1,8	1,5	0,3	-0,2	3,3
Wojnowko	-4,9	-0,3	-2,3	-0,3	-7,8
Zielonka (Celiniec,Huta Pusta)	0,5	-0,9	0,2	-0,3	-0,5
Złotoryjsko	-2,6	-0,3	1,9	-0,3	-1,3

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Murowana Goślina.

W części wiejskiej gminy, sołectwami które wykazywały najwyższe wartości indeksu zbiorczego (równy lub większy 1) ze szczególnie wysokim natężeniem problemów natury społecznej były sołectwa: **Starczanowo, Przebędowo, Łopuchowo, Łopuchówko, Uchorowo oraz Wojnowo**. Sołectwa te współtworzą **obszar zdegradowany położony na terenach wiejskich gminy**.

Obszar będący w stanie kryzysowym charakteryzuje się koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Wymienione powyżej obszary uznane jako obszar zdegradowany w Gminie Murowana Goślina cechowały się szczególną koncentracją problemów natury społecznej takich jak: bezrobocie, wysoki udział ludności korzystającej z pomocy społecznej, niekorzystna struktura wiekowa, niski poziom dochodów, a także niski poziom zaangażowania obywatelskiego mieszkańców wyrażanego poprzez uczestnictwo w wyborach samorządowych. Ponadto każdy z tych obszarów wykazywał przekroczenia wskaźników w sferze gospodarczej i/lub sferze przestrzenno-funkcjonalnej i/lub sferze środowiskowej oraz/lub sferze technicznej, co stanowi wystarczającą przesłankę dla uznania wskazanych obszarów za obszary zdegradowane.

3.7.2 Wyznaczenie obszaru rewitalizacji Gminy Murowana Goślina

Obszary wskazane w drodze delimitacji jako obszary zdegradowane wykazują szczególną koncentrację problemów i zjawisk kryzysowych w porównaniu do pozostałych obszarów

miasta i gminy. Ponadto tereny te posiadają szczególne znaczenie dla prawidłowego rozwoju lokalnego.

Odnowa ww. obszarów w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym i architektonicznym stanowi zatem warunek konieczny dla zrównoważonego rozwoju gminy w kolejnych latach i poprawy jakości życia osób zamieszkujących obszar zdegradowany jak i mieszkańców całej gminy. Podjęcie działań rewitalizacyjnych stanowi warunek niezbędny dla dalszego przełamywania utrwalonych barier społecznych i mentalnych oraz zmiany świadomości mieszkańców, a tym samym dla ich ponownego włączenia w życie społeczne i gospodarcze. Z uwagi na powyższe **za obszar rewitalizacji należy uznać obszar miasta i gminy odpowiadający zasięgowi granic obszaru zdegradowanego, z tym że granice podobszarów wiejskich zostały zawężone do terenów zabudowanych z wyłączeniem pól i lasów, jeśli nie stanowiły one części działek terenów zabudowanych.**

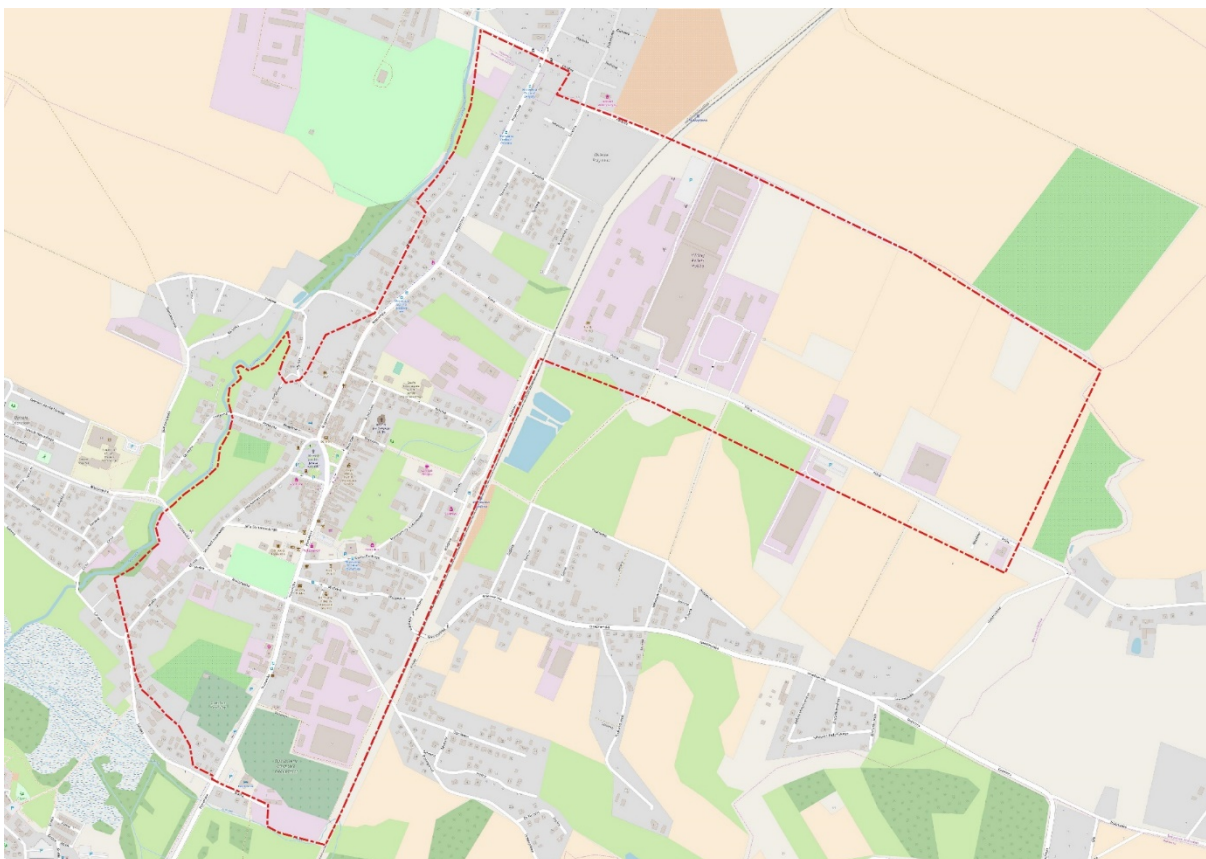
Obszar rewitalizacji Gminy Murowana Goślina tworzy zatem 6 sołectw w granicach terenów zabudowanych:

- Łopuchowo,
- Łopuchówko
- Przebędowo,
- Starczanowo,
- Uchorowo,
- Wojnowo

a także obszar położony w mieście Murowana Goślina, którego granice odpowiadają zasięgowi **Osiedla Nr 2**.

Łączna liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji wynosi 4 481 osób, co stanowi 27,35% całkowitej ludności gminy. Całkowita powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi 1164,03 ha, tj. 6,76% powierzchni gminy. Szczegółowe dane przedstawiono w poniższej tabeli:

Podobszar	Liczba mieszkańców	Udział w liczbie ludności gminy	Powierzchnia (ha)	Udział w powierzchni gminy
Obszar nr 2	2107	12,86%	177,40	1,03%
Przebędowo	969	5,92%	118,42	0,69%
Łopuchowo	455	2,78%	110,66	0,64%
Łopuchówko	103	0,63%	139,79	0,81%
Starczanowo	47	0,29%	203,09	1,18%
Uchorowo	440	2,69%	332,10	1,93%
Wojnowo	360	2,20%	83,00	0,48%
Razem obszar rewitalizacji	4481	27,35%	1164,03	6,76%
Razem gmina	16382	100%	17210,00	100%

Rycina 21. Mapa poglądowa granic Osiedla Nr 2 - stanowiącego podobszar obszaru rewitalizacji Gminy Murowana Goślina
 źródło: opracowanie własne.

Rycina 22. Mapa poglądowa granic sołectwa Łopuchowo - stanowiącego podobszar obszaru rewitalizacji Gminy Murowana Goślina
 źródło: opracowanie własne.

Rycina 25. Mapa poglądowa granic sołectwa Starczanowo - stanowiącego podobszar obszaru rewitalizacji Gminy Murowana Goślina
 źródło: opracowanie własne.

Rycina 26. Mapa poglądowa granic sołectwa Uchorowo - stanowiącego podobszar obszaru rewitalizacji Gminy Murowana Goślina
 źródło: opracowanie własne.

Rycina 27. Mapa poglądowa granic sołectwa Wojnowo - stanowiącego podobszar obszaru rewitalizacji Gminy Murowana Goślina
źródło: opracowanie własne.

4 Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji

Wyznaczony w drodze badania delimitacyjnego obszar rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina, którego zasięg przedstawiono w rozdziale 3, zajmuje łącznie 1164,03 ha i jest zamieszkiwany przez 4 481 mieszkańców. Obszar rewitalizacji dzieli się na 7 podobszarów, które można przyporządkować pod kątem funkcjonalnym i przestrzennym do części wiejskiej i części miejskiej gminy.

Podobszar stanowiący część miejską, tj. podobszar Śródmieście Murowanej Gośliny (jednostka pomocnicza nr 2) zajmuje powierzchnię 177,4 ha i jest zamieszkiwany przez ok. 2,1 tys. osób. Na część wiejską obszaru rewitalizacji składa się z kolei 6 podobszarów obejmujących sołectwa: Przebędowo (funkcjonalnie związane z historyczną częścią Murowanej Gośliny, sąsiadujące z jednostką pomocniczą nr 2), Łopuchowo (sołectwo położone na północny wschód od Murowanej Gośliny, wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 196), Łopuchówko (sołectwo położone na południe od sołectwa Łopuchowo), Starczanowo (sołectwo położone na północny zachód od Murowanej Gośliny, w okolicach Rezerwatu Przyrody Śnieżycowy Jar), Uchorowo (sołectwo graniczące z gminą Oborniki, położone na północ od sołectwa Starczanowo) oraz Wojnowo (sołectwo położone w okolicach jeziora Wojnowskiego, między Długą Gośliną a Łopuchowem).

Syntetyczne informacje na temat sytuacji kryzysowej w poszczególnych podobszarach zaprezentowano w tabeli 15. W świetle dostępnych danych widać relatywnie trudną sytuację poszczególnych podobszarów w sferze społecznej (w tym aspekcie najlepszą sytuację obserwujemy w Łopuchowie i Łopuchówku). Także skala problemów

gospodarczych i przestrzenno-funkcjonalnych (szczególnie na terenach wiejskich) jest znaczna. W dalszej części rozdziału zostaną po krótko opisane i pogłębione problemy oraz potencjały poszczególnych podobszarów rewitalizacji.

Tabela 15. Aspekty sytuacji kryzysowej w poszczególnych podobszarach rewitalizacji

Wskaźnik	Sfera	Śródmieście Murowanej Gośliny	Łopuchowo	Łopuchówko	Przebędowo	Starczanowo	Uchorowo	Wojnowo
odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym	społeczna	Tak ³	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
odsetek osób w wieku poprodukcyjnym	społeczna	Tak	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	społeczna	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
dynamika bezrobocia 2012/2016	społeczna	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	społeczna	Tak	Nie	Nie	Tak	Tak	Tak	Tak
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	społeczna	Tak	Nie	Nie	Tak	Tak	Tak	Nie
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	społeczna	Tak	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Tak
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	społeczna	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	Nie
frekwencja w wyborach do rady gminy 2014	społeczna	Nie	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
podmioty gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym	gospodarcza	Nie	Tak	Nie	Tak	Tak	Tak	Tak
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	gospodarcza	Nie	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	gospodarcza	Tak	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	gospodarcza	n.d.	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	Tak
Dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	gospodarcza	n.d.	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Nie
Liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	przestrzenno - funkcjonalna	Nie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie
Liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	przestrzenno - funkcjonalna	Tak	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Tak
Odsetek budynków wybudowanych przed 1989r. (za 2012)	techniczna	Tak	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	środowiskowa	Tak	Nie	Nie	Nie	Tak	Nie	Nie
źródło:	opracowanie	własne	na	podstawie	danych	UMiG	Murowana	Goślina.

³ Tak – występuje stan kryzysowy w zakresie danego zjawiska; nie – nie występuje stan kryzysowy w zakresie danego zjawiska; n.d. – wartości danego wskaźnika niedostępne dla określonej jednostki przestrzennej.

4.1 Podobszar Śródmieście Murowanej Gośliny

Tabela 16. Podstawowe informacje dotyczące Podobszaru Śródmieście Murowanej Gośliny

Podobszar Śródmieście Murowanej Gośliny	
liczba mieszkańców	2 107
powierzchnia [ha]	177,40
odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym	17%
odsetek osób w wieku poprodukcyjnym	23%
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	1,91
dynamika bezrobocia 2012/2016	-0,53
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	4,7
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	-0,15
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	2635
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,34
frekwencja w wyborach do rady gminy 2014	61,99%
podmioty gospodarcze na 100 osób w wieku produkcyjnym	18,12
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	19 363,81
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,20
liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	384,91
liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	3,32
odsetek budynków wybudowanych przed 1989r. (za 2012)	83,98%
masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	21,17
Obiekty zlokalizowane na obszarze posiadające wpis do konserwatorskiego rejestru zabytków	Historyczny układ urbanistyczny miasta (XIV- XIX/XX w.), kościół par. pw. św. Jakuba Apostoła (XV/XVI, XVIII), dawny kościół ewangelicki, obecnie katolicki pw. Ducha Św. (1784-1803,1860), zespół pałacowy składający się z pałacu (1841) i parku (poł. XIX w.), willa z ogrodem, ul. Poznańska 28, (1900), dom Rynek 22 (2 poł. XVIII).
Najważniejsze obiekty i instytucje	szkoła podstawowa, szkoła średnia, urząd miejski, parafia pw. Św. Jakuba Apostoła, biblioteka publiczna, ośrodek kultury, przychodnia lekarska, dworzec kolejowy;

opracowanie własne.

Miasto Murowana Goślina, położone jest w centralnej części gminy. Z racji swojego usytuowania, potencjału społecznego, gospodarczego wykazuje silne powiązania z najbliższym otoczeniem w zakresie społeczno-administracyjno-gospodarczym. W mieście Murowana Goślina oraz trzech pobliskich wsiach mieszka aż 74,60% ludności gminy. W

Murowanej Goślinie koncentrują się głównie funkcje usługowo-administracyjne oraz działalności gospodarczej. Obserwuje się również intensywny rozwój funkcji mieszkaniowej. Elementami krystalizującymi miasto są rynek i ulica główna. W oparciu o rynek następował rozwój miasta, które na początku rozrastało się w stronę północną a następnie południową. Przez miasto przebiegają takie szlaki komunikacyjne jak: drogi powiatowe o numerach 2399P, 2025P, 2029P oraz drogi gminne 318039P, 318002P. Przez Murowaną Goślinę biegnie gazociąg wysokiego ciśnienia, a po jej wschodniej stronie linie elektroenergetyczna o napięciu 400 kV.

Rycina 28. Fragment pierzei wschodniej Placu Powstańców Wielkopolskich (na środku ratusz miejski)

W centrum miasta wyznaczony został obszar układu urbanistycznego miasta Murowana Goślina, wpisany do rejestru zabytków. Miasto pokryte jest w dużej części miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (nr 2, 3, 4, 14, 9, 10 16, 17, 18, 22, 23, 25, 26-31, 34, 37, 39, 41, 44, 45, 50, 61, 64, 67, 72, 74, 79-81, 83, 84 87, 88). Występują również tereny objęte decyzjami o warunkach zabudowy lub decyzji o lokalizacji obiektów celu publicznego z przeznaczeniem dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, usługowej oraz letniskowej. Wyznaczono też tereny, dla których właściciele złożyli wnioski dotyczące lokalizacji zabudowy mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej oraz zabudowy o różnych funkcjach.

Podobszar Śródmieście Murowanej Gośliny to historyczne centrum miasta. Na tym terenie mieści się rynek (obecnie Plac Powstańców Wielkopolskich), który stanowi urbanistyczną dominantę (ryc. 28 i 29). Na terenie rynku zlokalizowany jest jeden z najstarszych zabytków miasta – kościół pw. Św. Jakuba Apostoła (fara goślińska). Plac Powstańców Wielkopolskich przeszedł w ostatnich dwóch latach gruntowną modernizację. Wymieniono nawierzchnię płyty runku, zainstalowano fontannę, zmieniono układ zieleni, wprowadzono elementy małej architektury. Niewątpliwie Plac Powstańców Wielkopolskich

stanowi kluczowe miejsce z punktu widzenia urbanistycznego i przestrzeni publicznych miasta.

Rycina 29. Fragment pierzei południowej Placu Powstańców Wielkopolskich

Rycina 30. Zabudowa wzdłuż ul. Rogozińskiej

Na terenie Śródmieścia Murowanej Gośliny dominują problemy społeczne oraz techniczne. Wskaźniki obrazujące sytuację kryzysową w sferze społecznej notują na tym terenie bardzo niskie wartości. Obszar Śródmieścia Murowanej Gośliny jest stosunkowo stary demograficznie (szczególnie w porównaniu do zupełnie odmiennego pod tym względem os. Zielone Wzgórza) – odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wynosi na tym terenie ok. 23% (wobec 15% średniej dla całego miasta). Można śmiało powiedzieć, że wyraźnie nierównomierny rozkład poszczególnych grup wieku jest głównym problemem demograficznym obszaru Śródmieścia, które ostatecznie wywołuje i wywołą bardzo poważne skutki społeczne. Przyczyną tego problemu jest przede wszystkim niski poziom przyrostu naturalnego w okresie ostatnich kilkunastu lat (stosunkowo wysokie wartości przyrostu naturalnego w porównaniu do wartości dla Polski i województwa wielkopolskiego, o których wspomniano w ogólnej części diagnozy, były i są generowane przez bardzo młode demograficznie osiedle Zielone Wzgórza – osiedla nr 4, 5 i 6) oraz

ujemny bilans migracyjny. Śródmieście Murowanej Gośliny to obszar zamieszkiwany przez rdzennych mieszkańców, istotną część tego terenu stanowią tzw. bloki wojskowe (ul. Wojska Polskiego), których mieszkańcy to na ogół emeryci, byli mundurowi, którzy pozostali w tych nieruchomościach po okresie służby. Tak duża liczba osób w wieku poprodukcyjnym generuje potrzebę uruchamiania infrastruktury dedykowanej tym osobom. Chodzi tu przede wszystkim o miejsca spędzania wolnego czasu (domy dziennego pobytu, przestrzenie publiczne dostosowane do potrzeb osób starszych) oraz ośrodki opieki i ochrony zdrowia. Problemem jest brak takich miejsc.

Aktywność społeczna osób starszych często skupiona jest wokół lokalnych inicjatyw, które przybierają różne formy. W gminie Murowana Goślina funkcjonuje oddział rejonowy Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów zrzeszający 250 członków oraz Kluby Seniora zrzeszające osoby aktywne społecznie. Oddział rejonowy Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów organizuje spotkania okolicznościowe, jubileuszowe członków, wyjazdy, m.in. do kina, teatru, na pływalnię, wieczorki taneczne oraz koła zainteresowań (zespół śpiewaczy „Goślinianka”, Klub Rękodzieła Artystycznego przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury i Rekreacji), przyznaje również paczki żywnościowe oraz zapomogi losowe. Klub Seniora przy Spółdzielni Mieszkaniowej zrzesza 40 członków, aktywnie działają 4 sekcje: nordic walking, brydżowa, artystyczna i kulinarna. Z kolei do klubu seniora „Zacisze” działającego przy Ośrodku Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie należy 53 członków – tu organizowane są prelekcje na temat zdrowego trybu życia, kurs komputerowy, spotkania ze specjalistami oraz koła zainteresowań. Działalność organizacji senioralnych na terenie gminy Murowana Goślina jest zatem prowadzona i ma swój realny wymiar. Niemniej jednak ciągle liczba aktywnych seniorów daleka jest od ogólnej liczby osób w tej grupie wiekowej. Znaczna część osób w wieku poprodukcyjnym nie uczestniczy w życiu społecznym gminy. Wymaga to wzmocnienia oferty dla tej grupy osób.

Aktualnie działalność organizacji zrzeszającej osoby starsze prowadzona jest w różnych obiektach użytecznych tym organizacjom przez podmioty zewnętrzne, a wzrastająca liczba osób w wieku poprodukcyjnym pokazuje, że problem braków lokalowych będzie narastał i wymagał pilnego rozwiązania. Innym problemem związanym z wysokim obciążeniem demograficznym tej społeczności jest niski poziom aktywności osób starszych. Istnieje oczywiście na terenie gminy aktywna grupa seniorów, jednak znaczna część osób starszych jest istotnie zagrożona wykluczeniem społecznym. Przyczyną tego stanu rzeczy jest często brak opieki oraz brak oferty spędzania wolnego czasu. To z kolei związane jest z zagadnieniami infrastrukturalnymi (deficyty lokalowe) oraz organizacyjnymi (brak inicjatyw takich jak choćby uniwersytet trzeciego wieku lub inne stałe inicjatywy nakierowane na potrzeby osób starszych) i generuje potrzebę funkcjonowania instytucji i wydarzeń dedykowanej tej grupie osób. Są one obecne na terenie miasta (zespoły śpiewacze, chóry, stowarzyszenia), jednak zwiększenie ich zasięgu oddziaływania i popularności (jak już wcześniej wspomniano), powinno być jednym z kierunków wsparcia działań rewitalizacyjnych. Ponadto, tak duża grupa osób starszych może także budować potencjał

do tworzenia nowych miejsc spędzania czasu wolnego (np. dzienny dom pobytu, otwarte przestrzenie publiczne) i integrowania tych osób z pozostałą częścią społeczności lokalnej.

Przy okazji opisu poziomu aktywności społecznej seniorów oraz problemów z tym związanych warto także opisać działalność zorganizowaną wokół widowisk historycznych w Murowanej Goślinie. Jest to jeden z najważniejszych zasobów społecznych miasta, uwzględniony także w aktualnie obowiązującej Strategii rozwoju gminy Murowana Goślina. Widowiska historyczne organizowane są na terenie gminy od kilku lat. Początkowo przedsięwzięcie to było zlokalizowane na obszarze Śródmieścia, w okolicy kościoła św. Ducha. Obecnie, w związku z ograniczeniami przestrzennymi, przeniesiono miejsce realizacji inscenizacji plenerowych w okolice Starego Probstwa. W widowiskach historycznych w ostatnich latach uczestniczyło ponad 300 wolontariuszy z gminy Murowana Goślina. Pracowali oni w ramach dobrowolnej inicjatywy poświęcając kilkadziesiąt a nawet kilkaset godzin na rzecz wspólnej inicjatywy. Na pracy wolontariuszy z gminy Murowana Goślina opierały się: koncepcja i budowa scenografii, organizacja przestrzeni scenicznej, gra aktorska, muzyka, konstrukcja i budowa rekwizytów. W ten sposób stworzono przedstawienie trwające ok. 1,5h, realizowane na obszarze o powierzchni 44 000 m², odtwarzane przez blisko 400 aktorów, którzy wcielali się w 1200 postaci. W 2017 r. odegrano w sumie 20 inscenizacji. W sumie od początków istnienia widowisk historycznych w Murowanej Goślinie, zobaczyło je ponad 30 000 widzów.

Oprócz problemów demograficznych, które mają swoje konsekwencje w sprawach społecznych, istotnym zjawiskiem kryzysowym zdiagnozowanym na obszarze Śródmieścia Murowanej Gośliny jest wyższa niż na terenie miasta wartość wskaźnika bezrobocia, ubóstwa oraz korzystania ze środków pomocy społecznej. Są to zjawiska ściśle ze sobą powiązane, tworzące tzw. błędne koło kryzysu społecznego. Brak pracy jest przyczyną niższych dochodów i generuje konieczność korzystania ze środków finansowych przeznaczonych na środowiskową pomoc społeczną. Skala potrzeb w zakresie przeciwdziałania tym zjawiskom jest stosunkowo duża. Wartość średnie nie pokazują także rozkładu zmienności tego wskaźnika. Informacje pochodzące z ośrodka pomocy społecznej dowodzą, że istnieje niestety grupa osób, które są głęboko dotknięte tymi problemami i które w niektórych przypadkach skutkują także zjawiskami skrajnymi, w tym różnego typu uzależnieniami. Potrzeby związane z grupą osób ubogich artykułuje także Caritas działający przez Parafii Św. Jakuba, który aktywnie wspiera te osoby. Niemniej jednak działania zmierzające do rozwiązania (przynajmniej częściowego) tych problemów powinny zostać pilnie podjęte. Mogłyby one dotyczyć rozbudowy oferty zmierzających do wyjścia z tzw. błędnego koła poprzez wzmocnienie aktywności tych osób oraz pomocy w zakresie usamodzielnienia się w wychodzeniu z trudnej sytuacji życiowej. Ponadto, bardzo ważną grupą działań powinny być przedsięwzięcia nakierowane na dzieci i młodzież. Wszelkie badania psychologiczne i socjologiczne dowodzą, że interwencja nakierowana na te grupy jest najbardziej skuteczna i daje realną szansę na odwrócenie procesu dziedziczenia zjawisk kryzysowych. To z kolei wymaga wyposażenia infrastruktury obiektów opieki społecznej w

niezbędne urządzenia, a przede wszystkim – wzbogacenia oferty skierowanej do dzieci i młodzieży pochodzącej z rodzin w trudnej sytuacji życiowej.

Rycina 31. Kościół pw. Ducha Św. w Murowanej Goślinie

Problemy techniczne Obszaru Śródmieścia odnoszą się głównie do stanu zabudowy na terenie ścisłego, historycznego centrum miasta. Dotyczy to przede wszystkim zabudowy mieszkaniowej. Na podobszarze Śródmieście dominuje głównie stara przedwojenna zabudowa, wymagająca dużych kosztów jednostkowych przeznaczanych na modernizację. Są to głównie wille miejskie, domy jednorodzinne (ryc. 30). Ponadto, na tym terenie znajduje się szereg obiektów o charakterze publicznym, których stan techniczny wymaga interwencji modernizacyjnej – np. Kościół pw. Ducha Św. (ryc. 31), zespół pałacowo-parkowy, kościół Św. Jakuba Apostoła i in. Oprócz tego rodzaju obiektów, zlokalizowane są na tym terenie wysokie budynki wielorodzinne przy ul. Wojska Polskiego i ul. Graczyńskiego.

Innym problemem o charakterze technicznym, ale także przestrzenno-funkcjonalnym jest stan zabudowy w okolicach ul. Kochanowskiego i Doliny Rakociego. Jest to ciągle nie do końca zagospodarowany kwartał zabudowy, wymagający wypełnienia w zgodzie z zasadami kształtowania wysokiej jakości przestrzeni publicznych. Teren ten nie wymaga w większości odnowienia istniejącej zabudowy, tylko wypełnienia braków urbanistycznych tak by podnieść jakość budowlaną i tkankę urbanistyczną tego obszaru.

Śródmieście Murowanej Gośliny	
Problemy	Potencjały
- ponadprzeciętnie duża liczba osób w wieku poprodukcyjnym - brak atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego dla znacznej części osób starszych - problemy lokalowe grup senioralnych (brak miejsca, w którym mogłyby one aktywnie działać) - ponadprzeciętnie duża liczba osób bez pracy i rodzin z problemami społecznymi - brak szans edukacyjnych dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych - problemy infrastrukturalno-budowlane kościoła św. Ducha, jednego z najbardziej wartościowych zabytków historycznej części miasta - zły stan techniczny zabudowy mieszkaniowej - niezagospodarowane tereny w ścisłym centrum miasta	- zaangażowanie mieszkańców w inicjatywy artystyczne (zespoły śpiewacze, taneczne, widowiska historyczne) - duża wartość historyczna obiektów z terenu Śródmieścia - historia terenu stanowiąca potencjał do budowania działań zmierzających do wzmacniania poziomu lokalnej tożsamości - istotna grupa wolontariuszy współpracujących ze sobą w ramach szeregu inicjatyw (głównie kulturalnych)

4.2 Podobszar Przebędowo

Tabela 17. Podstawowe informacje dotyczące Podobszaru Przebędowo

Podobszar Przebędowo	
liczba mieszkańców	969
powierzchnia	177,4
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	2,27
dynamika bezrobocia 2012/2016	-0,19
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	10,42
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	-0,03
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	2583,29
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,39
frekwencja w wyborach do rady gminy 2014	b.d.
podmioty gospodarcze na 100 osób w wieku produkcyjnym	0,00
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	5187,53
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	1,02
liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	50,57
liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	4,13
masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	11,66
Obiekty zlokalizowane na obszarze posiadające wpis do konserwatorskiego rejestru zabytków	Zespół dworski (1890-XX) składający się z dworu i parku.
Najważniejsze obiekty i instytucje	-

opracowanie własne.

Przebędowo leży przy granicy z Murowaną Gośliną. Jest to wieś zaliczana pod względem wielkościowym do kategorii dużych (501 – 1000 mieszkańców). Między 1990 a 2006 rokiem nastąpił tu największy przyrost ludności (230 osób). Przebędowo położone jest w strefie podmiejskiej oraz w strefie oddziaływania Poznania. W hierarchii jednostek osadniczych zaliczana jest do wsi o charakterze ponadlokalnym. Poza funkcjami mieszkaniowymi i rolnymi funkcję uzupełniającą stanowią funkcje gospodarcze. Biorąc pod uwagę strukturę sektorów gospodarki narodowej Przebędowo wyróżnia się w III sektorze (usługi) na tle gminy.

Na terenie wsi zlokalizowane jest ujęcie wód podziemnych (użytkowane przez Zakład Hodowli Roślin Sp. z o.o. Smolice). Najstarszymi relikami przeszłości w Przebędowie są: pałac, park oraz zabudowania folwarczne. Na terenie Przebędowa uchwalony jest jeden miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Rogozińskiej, Szklarskiej i Stolarskiej (Uchwała Nr XLIII/432/2010 z dnia 20.09. 2010), który zakłada lokalizację zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, zabudowy mieszkalno-usługowej oraz zabudowy usługowej.

Główne problemy podobszaru Przebędowo dotyczą sfery społecznej, gospodarczej oraz przestrzenno-funkcjonalnej. Także w sferze technicznej istnieją pewne deficyty. W przypadku sfery społecznej, najbardziej dotkliwy jest problem ubóstwa i bezrobocia. Wskaźniki dochodów mieszkańców oraz udział osób korzystających z pomocy społecznej jest kilkakrotnie wyższy niż średnia dla gminy. Podobną (choć na nieco mniejszą skalę) sytuację można zaobserwować w przypadku problemu bezrobocia – w tym przypadku Przebędowo osiąga jedne z najgorszych wartości wskaźników w całej części wiejskiej gminy. Wszystkie te sprawy kumulują się na tym obszarze, a ma to związek z trudnościami strukturalnymi tej części gminy – chodzi tu o problemy miejscowej gospodarki opartej w latach 1990 na funkcjonowaniu Państwowego Gospodarstwa Rolnego. Na wymienione zjawiska społeczne nakłada się także stosunkowo niski poziom aktywności społecznej, który wzmacnia pasywne postawy na rynku pracy i w zakresie samoorganizacji społecznej.

Rycina 32. Zabudowa jednorodzinna wolnostojąca sprzed 1990 r. w Przebędowie

W tym miejscu warto dodać, że Przebędowo tworzy w znacznej części społeczność zamieszkująca ten teren od kilkudziesięciu lat. Znaczna część miejscowości (domy jednorodzinne – zob. ryc. 32) powstała w okresie 1950-1990. W podobnym czasie zbudowano także bloki mieszkalne stanowiące istotny fragment zabudowy wielorodzinnej tej miejscowości (ryc. 33). Zabudowa wielorodzinna koncentruje dużą liczbę mieszkańców. Warto także wspomnieć o kompleksie pałacowo-parkowym pochodzącym jeszcze z XIX w. Pałac jest przewidziany do modernizacji – obecnie jest zamieszkiwany i zlokalizowane jest w nim także przedszkole „Leśne Skrzaty”. W podobnej sytuacji jest pobliski park, który był nieodłączną częścią zabudowy dworsko-zagrodowej na przełomie XIX i XX wieku, następnie był częścią kompleksu Państwowego Gospodarstwa Rolnego, które zostało sprywatyzowane. Pałac oraz park tworzą kompleks obiektów, dość często występują w

podobnym układzie w innych miastach i na terenach wiejskich w Polsce. Na ogół są one w złym stanie technicznym, a najważniejszym problemem jest zanik funkcji, którą mają pełnić. Pałac w Przebędowie nie odpowiada bowiem kubaturowo na aktualne potrzeby mieszkaniowe i generuje potrzebę zmiany funkcjonalnej i wprowadzenia nowej i rozwoju istniejącej usługowej funkcji publicznej bazującej na potrzebach miejscowej społeczności. Pałac od lat był jednym z centrów działalności publicznej miejscowej społeczności i wyraźnie wpisał się w świadomość mieszkańców. Budynek nawiązuje swą stylistyką do neorenesansowych willi. Bryła, w zasadzie parterowa, jest wysoko podpiwniczona i wzbogacona została dodanym mezzaninem. W obu fasadach, korpus główny, urozmaicają piętrowe ryzality. Cały pałacyk przykryty jest dachami dwuspadowymi. Dach korpusu ma układ kalenicowy, ryzalitu – szczytowy. W ryzalicie umieszczono parterową loggię arkadową a nad nią balkon, o bokami pełnej balustradzie.

Rycina 33. Zabudowa wielorodzinna w Przebędowie

Rozwojowi i rewitalizacji Przebędowa może sprzyjać działalność Stowarzyszenia „Doliny Trojanki”, założonego przez mieszkańców tej wsi oraz pobliskiego Trojanowa. W ramach tej organizacji, współpracują oni ze sobą starając się reprezentować interes mieszkańców. Na terenie wsi działa także rada sołecka z sołtysem jako liderem jednostki pomocniczej.

Oprócz problemów społecznych, Przebędowo notuje relatywnie niekorzystne wartości wskaźników gospodarczych. Aktywność gospodarcza na tym terenie jest stosunkowo niewielka. Być może jest to związane z niedużą odległością do Śródmieścia Murowanej Gośliny, które koncentruje wiele aktywności publicznych. Na terenie Przebędowa brakuje także przestrzeni dedykowanej działalności gospodarczej. Kluczowym

podmiotem powstałym na nieruchomościach dawnego Państwowego Gospodarstwa Rolnego jest Hodowla Roślin Smolice Sp. z o.o. Grupa IHAR. Gospodaruje ona na powierzchni ok. 4800 ha (w kilku różnych lokalizacjach), zatrudniając w sumie 265 pracowników (w Przebądowie zatrudnienie jest znacznie mniejsze). Główna działalność firmy to hodowla twórcza i zachowywanie odmian roślin rolniczych oraz reprodukcja i sprzedaż materiału siewnego. Firma składa się z zakładu głównego w Smolicach oraz trzech oddziałów zamiejscowych: w Bąkowie, Przebądowie i Ożańsku.

Ważnym elementem struktury przestrzennej Przebądowa są ogródki działkowe (Rodzinne Ogródki Działkowe „Bratek” Murowana Goślina-Przebądowo) zlokalizowane we wschodniej części, bezpośrednio przy linii kolejowej Poznań-Wągrowiec. Właścicielami działek są głównie mieszkańcy Przebądowa oraz Murowanej Gośliny.

Z punktu widzenia sfery przyrodniczej, istotnym obiektem zlokalizowanym na terenie Przebądowa jest „Zbiornik małej retencji Przebądowo”. Położony on jest na rzece Trojanka w miejscowości. Powstał wskutek inwestycji Wielkopolskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Poznaniu. Celem tej inwestycji było zmagazynowanie wody dla celów rolniczych, poprawa warunków klimatycznych i wodnych na przyległych użytkach rolnych, zabezpieczenie przeciwpowodziowe oraz przeciwpożarowe dla wsi Przebądowo i miasta Murowana Goślina. Koszt całkowity inwestycji wyniósł ok. 7,5 mln zł.

4.3 Podobszar Łopuchowo

Tabela 18. Podstawowe informacje dotyczące Podobszaru Łopuchowo

Podobszar Łopuchowo	
liczba mieszkańców	455
powierzchnia	110,66ha
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	2,20
dynamika bezrobocia 2012/2016	-0,41
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	3,08
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	-0,42
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	2544,31
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,44
podmioty gospodarcze na 100 osób w wieku produkcyjnym	1,76
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	6401,48
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	1,04
liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	114,29
liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	4,40
masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	162,61
Obiekty zlokalizowane na obszarze posiadające wpis do konserwatorskiego rejestru zabytków	Zespół dworski składający się z dworu (1780, 1820), parku (XIX) i spichrza (2 poł. XIX w.).
Najważniejsze obiekty i instytucje	szkoła podstawowa (prowadzona przez stowarzyszenie), dworzec kolejowy, stadion sportowy, stajnie

opracowanie własne.

Łopuchowo to wieś sołecka zaliczana do wsi średnich (201-500 mieszkańców), położona 7 km na północny wschód od Murowanej Gośliny. Jest to tradycyjny ośrodek produkcji rolnej – zdominowany funkcją rolniczą. Zabudowa mieszkaniowa ma formę zabudowy jedno- (ryc. 34) i wielorodzinnej. Siedzibę ma tutaj spółdzielnia produkcyjna oraz stajnie konne. We wsi znajduje się szkoła, kaplica, sklep, plac sportowy i ujęcie wody. Na jej terenie mieści się ferma drobiu, zaliczona do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko o obsadzie powyżej 210 DJP. Zlokalizowany jest tutaj również zespół dworski wpisany do rejestru zabytków miasta i gminy Murowanej Gośliny oraz jedna z dwóch w gminie stacji kolejowych. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego na znaczącym terenie wsi zakłada zabudowę mieszkaniową jednorodzinną o podwyższonej intensywności z dopuszczeniem usług. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pokrywające wieś określają przeznaczenie terenu pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną.

Rycina 34. Fragment zabudowy jednorodzinnej w Łopuchowie

Rycina 35. Dworzec kolejowy w Łopuchowie
źródło: wikimedia.pl (fot. Wojciech Czombik)

Sytuacja kryzysowa w sołectwie Łopuchowo obejmuje głównie sfery gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną oraz społeczną. Poziom aktywności gospodarczej na terenie podobszaru jest wysoce niezadowolający. Poza miejscowym sklepem spożywczym oraz kilkoma przykładami jednoosobowej działalności gospodarczej należy wspomnieć o miejscowych stajniach konnych oraz fermie drobiu. Stajnie Łopuchowskie dysponują ponad 10ha własnych terenów. Umożliwiło to stworzenie komfortowego kompleksu jeździeckiego, w którego skład wchodzi stajnie, zewnętrzne maneże, trawiaste pastwiska, hala, tor

crossowy i ogromna siodlarnia. Poza tymi podmiotami, brakuje na tym terenie istotnych miejsc pracy. Stąd znaczna część mieszkańców pracuje poza granicami Łopuchowa. Skala aktywności gospodarczej na terenie gminy ma związek ze stosunkowo wysokim poziomem bezrobocia (w porównaniu do innych terenów części wiejskiej).

Na terenie sołectwa zlokalizowany są dwa przystanki na linii kolejowej Poznań-Wągrowiec. Infrastrukturę kolejową tworzy między innymi budynek dworca w Łopuchowie (ryc. 35), w części zamieszkały. Wymaga on inwestycji modernizacyjnych.

Rycina 36. Budynek mieszkalny w Łopuchowie

Warto także wspomnieć o miejscowej szkole podstawowej. Wobec trudności demograficznych związanych z niewielką liczbą dzieci, za prowadzenie szkoły stało się odpowiedzialne miejscowe stowarzyszenie. Obecny budynek szkoły zbudowany został zgodnie z projektem z 20 marca 1968 roku. Budowa tej placówki zakończona została pod koniec grudnia 1968 roku. 1 stycznia 1969 roku oddano do użytku nowy gmach szkolny, składający się z dwóch budynków, o przeznaczeniu edukacyjnym oraz oddzielny, dwurodzinny dom mieszkalny dla nauczycieli (ryc. 36). Budynek szkolny funkcjonuje do dnia dzisiejszego.

Najważniejsze, z punktu widzenia działań rewitalizacyjnych są jednak problemy społeczne. Na terenie sołectwa Łopuchowo notuje się negatywne wartości wskaźników obrazujących poziom bezrobocia oraz dochodów miejscowej społeczności. Przyczyną tego stanu rzeczy są problemy strukturalne – jest to sołectwo, na terenie którego funkcjonowało dawniej Państwowe Gospodarstwo Rolne zatrudniające znaczną część mieszkańców bloków (wybudowanych z resztą w związku z potrzebami mieszkaniowymi pracowników PGR). Likwidacja w latach 1990. PGR w Polsce a także problemy związane z restrukturyzacją tego sektora wygenerowały z kolei dość duże zjawisko bezrobocia oraz niskich dochodów i w konsekwencji – także ubóstwo. Tego rodzaju problemy społeczne są

w Łopuchowie widoczne, choć na tle innych regionów polski (szczególnie tzw. Ziemi Północnych i Zachodnich) nie mają aż tak dotkliwej skali. Pozytywnym elementem zdiagnozowanym na terenie Łopuchowa jest stosunkowo niewielki poziom korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej i może to być czynnik wyprowadzający ten teren z sytuacji kryzysowej. Fakt pewnej samodzielności mieszkańców może ułatwić prowadzenie działań publicznych związanych z wsparciem w zakresie poszukiwania zatrudnienia (rozwiązywanie problemu społecznego bezrobocia) i zwiększania dochodów z tego tytułu.

4.4 Podobszar Łopuchówko

Tabela 19. Podstawowe informacje dotyczące Podobszaru Łopuchówko

Podobszar Łopuchówko	
liczba mieszkańców	116
powierzchnia	139,79ha
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	2,59
dynamika bezrobocia 2012/2016	-0,40
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	2,59
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	-0,50
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	2778,46
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,32
podmioty gospodarcze na 100 osób w wieku produkcyjnym	6,90
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	5818,60
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	-0,27
liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	0,00
liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	17,24
masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	162,61
Obiekty zlokalizowane na obszarze posiadające wpis do konserwatorskiego rejestru zabytków	-
Najważniejsze obiekty i instytucje	Nadleśnictwo Łopuchówko

opracowanie własne.

Łopuchówko jest jedną ze wsi gminy Murowana Goślina, sklasyfikowaną jako wieś mała. Na podstawie wielkości zaludnienia, zainwestowania wsi, aktywności gospodarczej Łopuchówko zostało zaliczone do wsi podstawowych. Zgodnie z Miejscowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego dla gminy Murowana Goślina oraz jej strukturą przestrzenną, Łopuchówko jest wsią, której rozwój nastąpił wskutek lokalizacji w tym miejscu nadleśnictwa. Jest to główna przyczyna powstania tej miejscowości.

Lasy gminy w przeważającej części zarządzane są przez Nadleśnictwo Łopuchówko, pozostałe, występujące w południowej części gminy administruje Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka (LZD). Na terenie Nadleśnictwa Łopuchówko zlokalizowana jest znaczna część pomników przyrody w gminie. Lasy Nadleśnictwa Łopuchówko, zaliczone do I i II kategorii zagrożenia pożarowego (tzn. zagrożenia dużego i średniego). Powstała tu zabudowa wielorodzinna dla pracowników leśnych (ryc. 37), sklep i boisko sportowe. Ujęcie wody i oczyszczalnia ścieków stanowią wyposażenie techniczne zespołu zabudowy. Ta wieś z uwagi na położenie w terenach chronionych nie powinna się dalej rozwijać w sensie ilościowym (nowe tereny pod zabudowę mieszkaniową lub gospodarczą). W Łopuchówku zlokalizowana jest oczyszczalnia trzcinowa. Wieś Łopuchówko położona jest na użytkach rolnych klasy V i VI. Występują tam również tereny zabudowy techniczno-produkcyjnej,

zieleni urządzonej, oraz tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej. Wieś położona jest na obszarze Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka, wokół niej wyznaczono strefę ochronną obszarów nieleśnych w granicach parku.

Rycina 37. Zabudowa wielorodzinna w Łopuchówku

W sołectwie Łopuchówko dominują problemy gospodarcze, społeczne i przestrzenno-funkcjonalne. Z punktu widzenia lokalnej aktywności gospodarczej, można powiedzieć, że poza siedzibą Nadleśnictwa, brakuje na tym terenie innych tego typu podmiotów. Łopuchówko położone jest w bezpośrednim sąsiedztwie terenów leśnych, trudno więc traktować ten teren jako cel aktywności inwestycyjnej firm. Ponadto, miejscową społeczność dotyczą problemy związane z dość dużą skalą zjawiska bezrobocia (problem mający bezpośrednie związki z trudnościami w sferze gospodarczej) i stosunkowo niskim poziomem dochodów. Jest to także obszar dość wyraźnie wykluczony pod względem lokalizacji obiektów infrastruktury technicznej. Poza niewielkim placem zabaw, brakuje także miejsc określanych mianem przestrzeni publicznych.

4.5 Podobszar Starczanowo

Tabela 20. Podstawowe informacje dotyczące Podobszaru Starczanowo

Podobszar Starczanowo	
liczba mieszkańców	47
Powierzchnia	203,09ha
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	2,13
dynamika bezrobocia 2012/2016	1,00
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	6,38
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	3,00
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	4787,22
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,10
podmioty gospodarcze na 100 osób w wieku produkcyjnym	4,26
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	4067
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,09
liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	0,00
liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	21,28
masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	801,83
Obiekty zlokalizowane na obszarze posiadające wpis do konserwatorskiego rejestru zabytków	-
Najważniejsze obiekty i instytucje	

opracowanie własne.

Podobszar Starczanowo zlokalizowany jest około 5 km w kierunku północno-zachodnim od Murowanej Gośliny. Pod względem grupy wielkościowej należy do wsi bardzo małych (poniżej 50 mieszkańców). Na jej terenie występują w większości zwarte obszary leśne. Zlokalizowane jest tu także stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Na terenie wsi nie prowadzi się żadnej działalności usługowej. Pod względem funkcjonalnym jest więc typową wsią o charakterze rolniczo-leśnym. Przez Starczanowo przebiega Nadwarciański Szlak Rowerowy oraz Mały i Duży Pierścień Gośliński. Uchwalone plany zagospodarowania przestrzennego przeznaczają liczne tereny pod funkcje rolnicze, leśne oraz tereny sportu i rekreacji.

W związku z głównymi funkcjami miejscowości, na jej terenie dominuje zabudowa zagrodowa (ryc. 38) składająca się z koegzystującymi na jednej nieruchomości elementami zabudowy mieszkaniowej i rolniczej. Jest to głównie wieś rolnicza, choć coraz wyraźniej widać w jej strukturze zachodzące procesy powstawania nowej zabudowy poprzez lokalizację miejsc zamieszkania osób z Poznania oraz Murowanej Gośliny. Starczanowo jest atrakcyjnym miejscem zamieszkania z uwagi na bliskość terenów zielonych, Rezerwatu Przyrody Śnieżycowy Jar oraz rzeki Warty.

Rycina 38. Przykład zabudowy jednorodzinnej zagrodowej w Starczanowie

Na podobszarze Starczanowo dominują przede wszystkim problemy w sferze społecznej. Znaczenie mają także zjawiska kryzysowe w sferze gospodarczej oraz (w mniejszym stopniu) w sferach przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Poza zasobami środowiska przyrodniczego (tereny leśne, rzeka Warta) oraz ciszą i pięknem krajobrazu, trudno na tym terenie znaleźć jakiegokolwiek inne społeczno-gospodarcze zasoby. Wyraźnie niepokojącym są wartości wskaźników dynamiki, pokazujące pogłębiający się charakter poszczególnych społecznych zjawisk problemowych. Wymagają one interwencji rewitalizacyjnej zarówno o charakterze społecznym, jak i gospodarczym. Szczególnie wyraźnie zaznaczają się problemy bezrobocia i ubóstwa miejscowej społeczności, a przyczyną tego stanu rzeczy jest z kolei bardzo rolnicza struktura zatrudnienia, niedopasowana do aktualnej sytuacji gospodarczej. Zbyt duża liczba osób utrzymujących się z rolnictwa przy obecnej technologii wytwarzania produktów rolnych nie ma racji bytu, stąd konieczne będą w najbliższej przyszłości działania wspierające szczególnie młode osoby pochodzące ze Starczanowa w poszukiwaniu alternatywnych źródeł dochodu i przekwalifikowywanie się na działalności o większym zapotrzebowaniu na miejscowym rynku pracy. Innym kierunkiem, potencjalnie skutecznym, jest rozwój na tym terenie agroturystyki. Jest to obszar położony z dala od istotnych szlaków transportowych w bezpośrednim sąsiedztwie lasów, w tym bardzo wartościowego Rezerwatu Przyrody Śnieżycowy Jar. Jest jeden z największych zasobów przyrodniczych gminy i – szerzej – aglomeracji poznańskiej. Fakt lokalizacji tego zasobu w pobliżu Starczanowa, predystynuje to sołectwo do inicjowania i prowadzenia działań komercjalizujących rekreacyjne i turystyczne jego wykorzystanie.

4.6 Podobszar Uchorowo

Tabela 21. Podstawowe informacje dotyczące Podobszaru Uchorowo

Podobszar Uchorowo	
liczba mieszkańców	441
powierzchnia	332,10ha
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	2,27
dynamika bezrobocia 2012/2016	-0,33
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	8,16
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	-0,16
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	1960,58
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,71
podmioty gospodarcze na 100 osób w wieku produkcyjnym	1,36
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	17368,91
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,09
liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	111,11
liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	6,80
masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	366,69
Obiekty zlokalizowane na obszarze posiadające wpis do konserwatorskiego rejestru zabytków	Zespół dworski składający się z dworu (1870-90), parku (2 poł. XIX w.), kaplicy pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (pocz. XX), szkoła (1870, 1912), spichrz folwarczny (1889).
Najważniejsze obiekty i instytucje	-

opracowanie własne.

Uchorowo jest jedną z wsi sołeckich gminy Murowana Goślina, położoną w jej północnej części. Ze względu na swoją wielkość została ona zaliczona do wsi średnich, natomiast na podstawie wielkości zaludnienia, zainwestowania wsi oraz aktywności gospodarczej Uchorowa zaliczono do wsi o znaczeniu ponadlokalnym.

W latach 1990-2006 Uchorowo cechowało się stagnacją w przyroście ludności. We wsi dominują funkcje rolnicze. Zgodnie ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Murowana Goślina, oraz ze względu na jej strukturę przestrzenną Uchorowo to wieś położona przy trasie Murowana Goślina - Oborniki Wlkp. Jest typową wsią o układzie ulicówki. Występuje tu głównie zabudowa siedliskowa oraz wielorodzinna w formie 3-kondygnacyjnych bloków mieszkalnych (ryc. 39). Wieś rozwinęła się na bazie zespołu dworsko-parkowego i zabudowań folwarcznych. Zlokalizowano tu kilka ważnych obiektów: kaplica, plac sportowy, remizę strażacką, pocztę, bibliotekę i sklep. Wieś ma świetne szanse rozwojowe, przy czym podstawowym warunkiem rozwoju powinno być właściwe ukształtowanie struktury przestrzennej z

odejściem od tendencji utrwalania układu ulicówki. We wsi istnieje zabytkowy cmentarz oraz tereny ogródków działkowych.

W Uchorowie uchwalono tylko jeden miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (nr 76), dla działek o numerach 60, 61/1, 61/2. Zgodnie z planem ustalone zostały tereny o przeznaczeniu: Teren zabudowy usług kultury, Teren drogi publicznej. Wieś Uchorowo położona jest na użytkach rolnych klasy V i VI, w mniejszym stopniu występuje również klasa IV. W Uchorowie występują liczne zwarte kompleksy gleb klasy bonitacyjnej III. W północnej części wsi występują nieliczne zalesienia, w południowej natomiast utworzono potencjalnie specjalny obszar ochrony siedlisk NATURA 2000.

Rycina 39. Zabudowa wielorodzinna w Uchorowie

Przez Uchorowo przebiegają takie szlaki komunikacyjne jak: droga wojewódzka (nr 187), droga powiatowa (2025P), oraz drogi gminne (318024P, 318017P). Wyznaczone zostały tereny objęte decyzjami o warunkach zabudowy lub decyzjach o lokalizacji obiektów celu publicznego dla terenów pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną oraz usługową. Określone zostały również tereny, na które właściciele złożyli wnioski dotyczące lokalizacji zabudowy mieszkaniowej oraz zabudowy o różnych funkcjach.

Główne problemy podobszaru Uchorowo obejmują sfery społeczną, przestrzenno-funkcjonalną oraz w mniejszym stopniu, gospodarczą i środowiskową. Problemy społeczne dotyczą głównie zjawiska bezrobocia oraz ubóstwa i niskiego poziomu dochodów. Przyczyny tego stanu rzeczy są zbliżone do tych, które zdiagnozowano w Łopuchowie i Przebędowie. Uchorowo było jednym z większych ośrodków rolnictwa państwowego w pobliżu Murowanej Gośliny. Dość duży PGR był z kolei inicjatorem budowy bloków mieszkalnych, w których mieszka obecnie najliczniejsza część społeczności Uchorowa. Fakt restrukturyzacji sektora rolniczego w Polsce wywoła (podobnie jak w Łopuchowie i Przebędowie) zjawiska niedopasowania kompetencji miejscowej społeczności do aktualnych wymagań rynku pracy. W tym przypadku należy zintensyfikować działania zmierzające do próby przekwalifikowywania się pracowników oraz podejmowania działań skierowanych do dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach w celu zwiększenia ich szans na rynku pracy (np. dodatkowe warsztaty, zajęcia z języków obcych).

Uchorowo jest miejscowością w gminie Murowana Goślina najbardziej wysuniętą na północny zachód. Znajduje się w większym stopniu w obszarze wpływu Obornik (liczą blisko 20 tys. mieszkańców), choć oczywiście ma istotne związki z Poznaniem i Murowaną Gośliną. Jest to miejscowość o historii w dużym stopniu nakierowanej na funkcjonowanie Państwowego Gospodarstwa Rolnego, w związku z którym wybudowano część bloków mieszkalnych. Obecnie, w związku z zanikiem miejsc pracy w branży rolniczej, miejscowa społeczność pracuje w innych branżach.

Na terenie Uchorowa działa ochotnicza straż pożarna, funkcjonuje lokalny klub sportowy. Brakuje jednak wysokiej jakości przestrzeni publicznych (świetlica wiejska, plac zabaw), których powstanie jest niezbędne dla zapewnienia możliwości integracji społeczności lokalnej.

4.7 Podobszar Wojnowo

Tabela 22. Podstawowe informacje dotyczące Podobszaru Wojnowo

Podobszar Wojnowo	
liczba mieszkańców	360
powierzchnia	83ha
bezrobotni na 100 m. w wieku produkcyjnym	1,39
dynamika bezrobocia 2012/2016	-0,44
korzystający z pomocy społecznej na 100 m.	8,61
dynamika osób korzystających z pomocy społecznej 2012/2016	-0,52
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	1898,23
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,59
podmioty gospodarcze na 100 osób w wieku produkcyjnym	3,06
wysokość podatku PIT na 1 podatnika	4988,00
dynamika podatku PIT na 1 podatnika 2012/2016	0,72
liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	172,22
liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	5,56
masa azbestu (w kg) przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	214,23
Obiekty zlokalizowane na obszarze posiadające wpis do konserwatorskiego rejestru zabytków	Zespół pałacowy i folwarczny składający się z pałacu, spichrza, parku, kuźni, bażantarni, gorzelni, stajni.
Najważniejsze obiekty i instytucje	-

opracowanie własne.

Wojnowo to wieś, której sąsiedni las i jezioro Wojnowskie, park i pałac, ciek wodny wpływający do jeziora stanowi o jej malowniczości. Położona ok. 6 km od Murowanej Gośliny zaliczana pod względem liczby mieszkańców do wsi średnich (201-500 mieszkańców). W układzie osadniczym gminy pełni funkcję wsi podstawowej. Wiodącą funkcję miejscowości stanowi funkcja rolniczo-leśna. Na uwagę zasługują funkcje działalności gospodarczej jako uzupełniające.

Zabudowa jest rozciągnięta wzdłuż dwóch wzajemnie się krzyżujących dróg. Wojnowo położone są pomiędzy dwoma istotnymi szlakami transportowymi – drogą wojewódzką Poznań-Wągrowiec oraz drogą powiatową prowadzącą z Murowanej Gośliny do Rogoźna. We wsi zlokalizowano plac sportowy, kaplicę pw. Św. Jana Chrzciciela, dwa sklepy. Duży odsetek zabudowy mieszkaniowej stanowi zabudowa wielorodzinna (ryc. 40). Zgodnie ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego na terenie miejscowości powinna być lokalizowana zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna z dopuszczeniem usług, tereny rekreacyjno-sportowe oraz budynki przemysłowe i usługowe.

Rycina 40. Zabudowa wielorodzinna w Wojnowie

Problemy podobszaru Wojnowo dotyczą głównie sfery gospodarczej, społecznej oraz w niewielkim stopniu przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej. Generalnie warto zauważyć, że wartości wskaźników w poszczególnych sferach nie są skrajnie niekorzystne, jednak brakuje pozytywnych objawów w którejkolwiek ze sfer, co ostatecznie powoduje, że wskaźnik syntetyczny wykazuje stosunkowo negatywne wartości. Zasadniczo, sytuację kryzysową obserwuje się na tym obszarze w zakresie problemu bezrobocia i ubóstwa oraz niskiego poziomu dochodów ludności (w tym przypadku wskaźnik PIT na 1 mieszkańca jest na bardzo niskim poziomie), a jest to miejscowość o podobnych cechach do Uchorowa, Łopuchowa i Przebędowa. Także jedną z przyczyn problemów społecznych jest także tzw. dziedzictwo popegeerowskie. Działa w tym przypadku ten sam mechanizm – likwidacja podmiotu państwowego powoduje brak miejsc pracy i niedopasowanie kwalifikacji do aktualnych potrzeb na rynku. Z kolei długie świadczenie pracy w jednym konkretnym zawodzie utrudnia przekwalifikowanie się na działalność znacznie odbiegającą od technologii uprawy roślin lub utrzymania zwierząt. Problem Wojnowa jest dodatkowo wzmocniony peryferyjną lokalizacją tej miejscowości – z dala od głównych szlaków transportowych. Podobną sytuację obserwujemy w przypadku miar gospodarczych – niekorzystne wartości dotyczące intensywności aktywności gospodarczej oraz dochodowości miejscowych firm. Na dość dobrym poziomie należy ocenić dostępność transportu publicznego w Wojnowie. Z kolei liczba obiektów publicznych jest na stosunkowo niewielkim poziomie. Wpływ na to ma peryferyjne położenie miejscowości, przez którą nie przechodzą żadne tranzytowe szlaki transportowe (nawet o znaczeniu subregionalnym, czy lokalnym).

5 Wizja, cele rewitalizacji i kierunki działań rewitalizacyjnych

Kluczowym etapem sporządzania każdego programu rewitalizacji jest wyznaczenie wizji i celów rozwojowych. Jest to etap ważny, ponieważ w nim dokonują się istotne wybory strategiczne, zarysowuje się droga jaką musi przejść grupa interesariuszy, by zrealizować wizję rozwoju obszaru rewitalizacji. Cele przy tym mają zawsze układ hierarchiczny, tj. cel niższego rzędu stanowi część celu wyższego rzędu. W *Lokalnym programie rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina* przyjęto czteropoziomowy, hierarchiczny układ części postulatywnej (ryc. 41). Cel główny stanowić będzie wizja rozwoju. Kolejno, na niższym poziomie hierarchicznym określone zostały cele strategiczne (dość ogólne sformułowania) oraz cele szczegółowe (znacznie bardziej skonkretyzowane) i kierunki działań (sposoby osiągnięcia wyznaczonych celów szczegółowych). Nie określano uprzednio dokładnej liczby celów strategicznych i szczegółowych, starano się jednak (z uwagi na kwestie metodologiczne) by liczba celów strategicznych mieściła się w przedziale 2-4, a liczba celów szczegółowych w przedziale 5-10. Nadmierne rozbudowywanie części postulatywnej programu nie służy bowiem jego skuteczności i utrudnia percepcję dokumentu.

Rycina 41. Przyjęty układ hierarchiczny części postulatywnej programu rewitalizacji
źródło: opracowanie własne.

5.1 Wizja obszaru rewitalizacji

Jednym z kluczowych elementów każdego programu rewitalizacji jest opis wizji stanu obszaru po przeprowadzaniu rewitalizacji. Wynika to zarówno z dotychczasowego dorobku badawczego, jak i z obowiązujących w Polsce i województwie wielkopolskim reguł wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wizja formułowana w ramach programu jest swego rodzaju projekcją przyszłości do jakiej dążą interesariusze rewitalizacji. Opisuje ona pożądaný stan docelowy w perspektywie kilkunastu lat i pełni następujące funkcje:

- (1) zobrazowanie stanu docelowego – można powiedzieć, że wizja stanowi cel całkowicie nadrzędny nad wszystkimi, zawierający w sobie pozostałe cele sformułowane w GPR; wizja powinna także nadawać programowi określony kierunek – jest więc także efektem dokonania określonych wyborów spośród wielu możliwości rozwojowych,
- (2) informowanie o aspiracjach osób formułujących wizję – wizja powinna inspirować i motywować interesariuszy rewitalizacji do działania na rzecz rozwoju obszaru

zdegradowanego; by tak się stało powinna być ona interesująca, ciekawa i pobudzająca wyobraźnię,

(3) jednoczenie wokół idei – wizja powinna łączyć różne środowiska skupione wokół przedsięwzięć rewitalizacyjnych i powodować, że ludzie się z nią utożsamiają; wizja nie może zatem dzielić i być poglądem jakiejś jednej, wybranej grupy interesariuszy;

Stawiając sobie powyższe warunki jako podstawę wizji obszaru rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina, przystąpiono do formułowania jej treści wykorzystując następujące kroki rekomendowanych w literaturze przedmiotu:

- a. Wyobraź sobie, jak powinien wyglądać obszar rewitalizacji za 10-15 lat.
- b. Postaraj się w żaden sposób nie ograniczać w wyobrażeniach (i tak będziesz to robił(a) podświadomie), ale nadaj swojemu wyobrażeniu możliwie wyrazisty obraz.
- c. Zapisz, jakiego rodzaju podmioty (ludzie, instytucje, organizacje) i relacje występują w twoim wyobrażeniu.
- d. Do każdego z podmiotów dopisz jego cechy, które powinien mieć, jeśli twoja wizja się zmaterializuje, do każdego z procesów dopisz po kilka synonimów, postaraj się też uszczegółowić procesy.
- e. Zaczynij „bawić się” wypisanymi wyrazami, zwrotami w celu ich uporządkowania. Staraj się za każdym razem pamiętać, że zdania, które powstają na skutek tej zabawy, mają ważne zadanie:
 - muszą być łatwe do zrozumienia,
 - powinny ułożyć się w „nieodpartą” całość,
 - powinny być pozytywne, w końcu wizja ma jednoczyć,
 - powinny oddawać sens twojej początkowej wizji.
- f. Postaraj się sformułować jedno zdanie, które będzie oddawać sens twojej wizji.

Obszar rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina składa się z 7 podobszarów. To bardzo skomplikowana i rozproszona struktura, której odnowa powinna zmierzać do osiągnięcia założonych celów i wizji. Mają one swój wymiar projekcyjny, angażujący wyobraźnię mieszkańców i innych interesariuszy rewitalizacji. Opis wizji stanu podobszarów rewitalizacji gminy Murowana Goślina określono w następującej formie:

OPIS WIZJI STANU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI

(1) Obszar rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina to przestrzeń zamieszkała przez aktywnych, pracujących i zamożnych mieszkańców. Lokalna społeczność (odpowiadająca poszczególnym podobszynom rewitalizacji) potrafi organizować się w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć kulturalnych, artystycznych, sportowych i społecznych. Zmniejsza się konsekwentnie liczba osób wykluczonych, osoby starsze integrują się z pozostałą częścią społeczności, a młodzież i dzieci uczestniczą w procesie edukacji, które wzmacnia lokalną tożsamość i świadomość wspólnych celów.

(2) Aktywność gospodarcza na obszarze rewitalizacji jest jedną z wyższych na terenie gminy. Mieszkańcy mają dzięki temu możliwości pozyskania pracy na rzecz wzrostu lokalnej jednostki. Aktywność gospodarczą obszaru buduje przede wszystkim aktywność mieszkańców, którzy zakładają małe i mikro-przedsiębiorstwa. W przypadkach szczególnych (strefa aktywności gospodarczej) na obszarze rewitalizacji zaczynają funkcjonować także przedsiębiorstwa średnie i duże.

(3) Poszczególne podobszary stanowią centrum aktywności lokalnej. Możliwe jest to dzięki lokalizacji w tych miejscach obszarów przestrzeni publicznej, tj. obiektów integrujących wspólnotę (światlice, parki, place zabaw, dzienne domy pobytu, miejsca realizacji warsztatów i innych działań społecznych) wokół wspólnych celów i działań. Rozkład przestrzenny obiektów użyteczności publicznej zakłada zrównoważony wymiar polegający na równomiernym ich rozmieszczeniu. Ponadto poszczególne obszary są ze sobą zintegrowane poprzez dobre połączenia transportowe (transport publiczny i indywidualny) oraz więzi i powiązania społeczne.

(4) Obiekty zdegradowane, wymagające modernizacji są stopniowo poddawane procesom odnowy. W pierwszej kolejności odnowione zostają obiekty mieszkaniowe, następnie budynki zabytkowe o istotnym znaczeniu społecznym i kulturotwórczym. Modernizacja tych obiektów zachodzi stopniowo wg ustalonych priorytetów.

(5) Środowisko przyrodnicze, które jest głównym zasobem gminy (Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka, Rezerwat Przyrody Śnieżycowy Jar, rzeka Warta) zachowuje swój dobry stan. Wszelkie formy aktywności ludzkiej są ograniczane w sytuacji negatywnego oddziaływania na przyrodę. Skala niskiej emisji ulega obniżeniu. Poziom antropopresji na obszarach chronionych podlega ścisłej kontroli. Tereny przyrodnicze gminy ciągle pozostają kluczowym zasobem i czynnikiem rozwojowym.

5.2 Cele rewitalizacji

Kolejnym etapem jest określenie celów i kierunków działań rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina. Każdy z wyznaczonych celów musi spełniać kryteria wynikające ze standardów metodologicznych stosowanych w tego typu dokumentach. W związku z tym, wyznaczone cele zostały także poddane weryfikacji z zastosowaniem tzw. filtru SMART (nazwa pochodzi od pierwszych liter angielskich słów określających zasady konstruowania celów). Polega on na ocenie czterech aspektów:

- a. precyzyjności (ang. *specific*) – cele powinny być na tyle precyzyjne, aby nie mogły być interpretowane w odmienny sposób,
- b. mierzalności (ang. *measurable*) – cele powinny być tak formułowane, by można było liczbowo wyrazić stopień ich realizacji (by można było przypisać im konkretne miary),
- c. akceptowalności (ang. *accepted*) – cele powinny być akceptowane przez podmioty, które będą dążyć do ich osiągnięcia (tj. podmioty realizujące strategię),
- d. realistyczności (ang. *realistic*) – cele powinny być określane realnie (strategia nie może być zbiorem „pobożnych życzeń”), tzn. tak by możliwe było ich osiągnięcie w zakładanej perspektywie czasowej,

terminowości (ang. *time-dependent*) – cele muszą być zdefiniowane precyzyjnie w wymiarze czasowym po to, by móc określać poziom ich realizacji i prowadzić monitoring.

Układ celów strategicznych i szczegółowych programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina obejmuje 2 cele strategiczne oraz 10 celów szczegółowych. Osiągnięcie poszczególnych celów operacyjnych będzie uwarunkowane realizacją wyodrębnionych kierunków działań.

Wizja obszaru rewitalizacji

Cele strategiczne →	Odnowa społeczna i gospodarcza obszaru rewitalizacji	Budowa podstaw odnowy społecznej i gospodarczej poprzez działania infrastrukturalne i przyrodnicze
Cele szczegółowe →	Przeciwdziałanie problemom społecznym	Modernizacja zdegradowanej zabudowy mieszkaniowej i publicznej
	Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej	Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej
	Pobudzanie aktywności gospodarczej lokalnej społeczności	Ochrona i rewitalizacja środowiska przyrodniczego oraz edukacja ekologiczna

5.2.1 Cel strategiczny 1. Odnowa społeczna i gospodarcza obszaru rewitalizacji

Odnowa społeczna i gospodarcza obszaru rewitalizacji jest kluczowym celem prowadzącym do osiągnięcia wizji rozwoju. Rewitalizacja jest procesem wyprowadzania ze stanu kryzysowego miejscowej społeczności. W działaniach zmierzających do jej realizacji powinno się zatem koncentrować na problemach społecznych i ich rozwiązaniu. W przypadku obszaru rewitalizacji na terenie miasta i gminy Murowana Goślina (składającego się z siedmiu podobszarów) główne problemy społeczne obserwowane w ostatnich latach dotyczyły problemu ubóstwa (niskich dochodów oraz zasobnością majątkowej), braku pracy oraz niskiego poziomu aktywności społecznej. Problemy te (szczególnie w zakresie bezrobocia) są nieodłącznie związane z pobudzaniem aktywności gospodarczej na poszczególnych podobszarach, ale także poza nimi. Oczywistym jest bowiem, że wyodrębnione podobszary nie są odizolowanymi wyspami, tylko mają swoje powiązania z pozostałymi terenami miasta i gminy.

Realizacja pierwszego celu strategicznego odbędzie się poprzez osiągnięcie następujących 3 celów szczegółowych oraz 14 kierunków działań. Dotyczą one zagadnień związanych z ochroną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (osoby z niepełnosprawnościami, rodziny dysfunkcyjne, osoby starsze pozbawione opieki, długotrwale bezrobotni), integracją wielopokoleniową i podtrzymywaniem więzi społecznych, a także rozbudową infrastruktury służącej rozwiązywaniu problemów społecznych.

Cel szczegółowy 1.1. Przeciwdziałanie problemom społecznym

Kierunki działań:

- 1.1.1. Wsparcie osób o najniższych dochodach
- 1.1.2. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych

Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej

Kierunki działań:

- 1.2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego (świetlice, obiekty rekreacyjne),
- 1.2.2. Wspieranie działań opartych na idei wolontariatu,
- 1.2.3. Organizacja przedsięwzięć kulturalnych i sportowych angażujących lokalną społeczność
- 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym
- 1.2.5. Zwiększenie poziomu partycypacji społecznej interesariuszy rewitalizacji
- 1.2.6. Wsparcie aktywnych organizacji pozarządowych

Cel szczegółowy 1.3. Pobudzanie aktywności gospodarczej lokalnej społeczności

Kierunki działań:

- 1.3.1. Aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
- 1.3.2. Rozwój istniejących oraz nowych przedsiębiorstw

5.2.2 Cel strategiczny 2. Budowa podstaw odnowy społecznej i gospodarczej poprzez działania infrastrukturalne i przyrodnicze

Odnowa społeczna i gospodarcza obszaru dokonuje się poprzez działania interesariuszy rewitalizacji oraz wykorzystanie konkretnych narzędzi organizacyjnych, infrastrukturalnych, legislacyjnych. Cel strategiczny 2 jest skierowany na odpowiednią rozbudowę, modernizację i ochronę elementów służących realizacji celów społecznych i gospodarczych. Elementy te dotyczą zarówno sfery infrastruktury technicznej (drogowej, sieciowej), mieszkaniowej, jak i społecznej o charakterze publicznym (obiekty kulturalne, integracji społecznej, rekreacyjne, sportowe). Istotne będzie także dbanie o jakość i ochrona zasobów przyrodniczych, szczególnie, że środowisko jest jednym z kluczowych czynników rozwoju gminy Murowana Goślina (dzięki lokalizacji terenów w pobliżu Parku Krajobrazowego Puszczy Zielonka oraz rezerwatów przyrody (w tym szczególnie Śnieżycowego Jaru) i rzeki Warty.

Realizacja drugiego celu strategicznego odbędzie się poprzez osiągnięcie 3 celów szczegółowych oraz 10 kierunków działań. Mają one w kompleksowy sposób wypełnić potrzebą lukę narzędzi infrastrukturalnych i przyrodniczych, które podniosą poziom

rozwoju i jakości życia na terenie obszaru rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina. Cele te oraz kierunki działań dotyczą:

Cel szczegółowy 2.1. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i obiektów publicznych

Kierunki działań:

- 2.1.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury rozwiązującej problemy społeczne
- 2.1.2. Przebudowa obiektów publicznych w celu dostosowania ich do aktualnych potrzeb

Cel szczegółowy 2.2. Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej

Kierunki działań:

- 2.2.1. Budowa nowych obiektów kulturalnych
- 2.2.2. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej

Cel szczegółowy 2.3. Ochrona i rewitalizacja środowiska przyrodniczego oraz edukacja ekologiczna

Kierunki działań:

- 2.3.1. Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie negatywnego wpływu człowieka na środowisko
- 2.3.2. Rewitalizacja terenów przyrodniczych, w tym także tzw. zieleni miejskiej

6 Projekty rewitalizacyjne

Projekty rewitalizacyjne to jedna z najistotniejszych części każdego programu rewitalizacji. Są one różnie definiowane. Jedną z najbardziej precyzyjnych definicji zawarto w *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, gdzie określono przedsięwzięcie rewitalizacyjne jako „projekt w rozumieniu art. 2 pkt 18 tzw. Ustawy wdrożeniowej, wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów lub logicznie powiązany z treścią i celami programu, zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego; wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza wskazanie go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych”. Jest to szczegółowe, ale także dość wąskie rozumienie, ponieważ sprowadza się ono do przedsięwzięć mających szansę na uzyskanie dofinansowania z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności. W Lokalnym programie rewitalizacji dla miasta i gminy Murowana Goślina rozszerzono ten katalog o przedsięwzięcia realizowane ze środków własnych interesariuszy oraz środków publicznych pochodzących ze źródeł innych niż unijne.

Projekty rewitalizacyjne zaplanowane w ramach Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina podzielono na dwie kategorie: (1) podstawowe projekty rewitalizacyjne i (2) projekty rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym. Podstawowe projekty rewitalizacyjne (numery 1-10) są zlokalizowane na którymś z podobszarów rewitalizacji i w sposób bezpośredni oddziałują na jego społeczność, przestrzeń oraz gospodarkę. Z kolei przedsięwzięcia uzupełniające (11-12) w dużym stopniu niwelują negatywne zjawiska społeczne i gospodarcze na wybranych podobszarach rewitalizacji, choć nie mają bezpośredniego przełożenia na zmianę aspektów przestrzennych z uwagi na ich lokalizację poza obszarem rewitalizacji. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić ich dwie zalety – po pierwsze wychodzą one od partnerów społecznych (spółdzielnia mieszkaniowa i organizacja pozarządowa), co nie jest powszechnym zjawiskiem w gminie. Należy także podkreślić wysoki, bardzo ambitny zakres tych przedsięwzięć. Mają one kompleksowo rozwiązywać problemy o charakterze społecznym, przestrzenno-funkcjonalnym i gospodarczym. Rekomenduje się jednak realizację zarówno projektów podstawowych jak i uzupełniających, tym bardziej, że w strukturze tej jest wyraźnie zróżnicowany katalog podmiotów i wnioskodawców. Projekty uzupełniające zostały wprowadzone do programu dzięki aktywności tzw. zewnętrznych interesariuszy rewitalizacji (organizacje pozarządowe oraz spółdzielnia mieszkaniowa), których udział w procesach odnowy obszarów zdegradowanych miast i terenów wiejskich był dotąd słabo dostrzegalny. Wszelkie analizy, oceny i ewaluacje dotychczasowych działań rewitalizacyjnych wyraźnie podkreślały konieczność aktywizacji niepublicznych jednostek zainteresowanych procesami odnowy.

Spis projektów rewitalizacyjnych zamieszczono w niniejszym rozdziale w formie tabelarycznej. W każdej z tabel wprowadzono: tytuł projektu, podmiot realizujący, miejsce

realizacji, podobszar rewitalizacji, na który projekt będzie oddziaływać, zakres projektu, wskaźniki rezultatu, orientacyjny koszt oraz czas realizacji przedsięwzięcia, a także nazwę wnioskodawcy i powiązanie z celami oraz kierunkami działań rewitalizacyjnych, określonymi w programie. W kolejnych rozdziałach przedstawione zostaną szczegółowe zestawienia finansowe oraz zagadnienia związane z komplementarnością poszczególnych kierunków działań.

Projekt 1. Dworzec – nowoczesny węzeł komunikacyjny	
Podmiot realizujący	Gmina Murowana Goślina
Miejsce realizacji projektu	Kolejowa 1a 62-095 Murowana Goślina działka nr 673/1, ark. mapy 9 obręb Murowana Goślina
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście
Zakres realizowanych zadań	– Kompleksowa przebudowa budynku dworcowego i nadanie mu nowego programu funkcjonalno-użytkowego z zachowaniem funkcji tradycyjnych, rozbudowa północnego skrzydła budynku; parter obiektu przeznaczony jest do obsługi pasażerów węzła komunikacyjnego, zaprojektowano na tej kondygnacji gastronomię. Na pierwszym piętrze znajdować się będą pomieszczenia straży miejskiej oraz pomieszczenia przeznaczone dla seniorów. Na ostatniej kondygnacji zaprojektowano pomieszczenia dla Ośrodka Pomocy Społecznej – Przebudowa układu komunikacyjnego ul. Dworcowej, ukształtowanie obszaru centrum komunikacyjnego – węzła przesiadkowego dla mieszkańców miasta i gminy Murowana Goślina. – Budowa infrastruktury podziemnej: kanalizacji deszczowej, sieci teletechnicznych.
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	15 mln zł (środki gminy + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2023
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 2.1. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i obiektów publicznych Cel szczegółowy 2.2. Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej
Kierunki działań	2.1.4. Przebudowa obiektów publicznych w celu dostosowania ich do aktualnych potrzeb 2.2.1. Rozbudowa infrastruktury drogowej i rozwój transportu publicznego

Projekt 2. Rewaloryzacja zespołu pałacowo-parkowego w Murowanej Goślinie	
Podmiot realizujący	Gmina Murowana Goślina
Miejsce realizacji projektu	Ul. Kochanowskiego 23 62-095 Murowana Goślina działka nr 1000/6, 600, 601, obręb Murowana Goślina
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście
Zakres realizowanych zadań	Przedmiotem inwestycji jest kompleksowa renowacja budynku pałacu, przystosowanie obiektu do funkcji miejskiego centrum kultury i rozrywki oraz kompleksowa renowacja założenia parkowego w otoczeniu pałacu. Projekt rewitalizacji pałacu i parku obejmuje następujące główne elementy: – Kompleksowy remont budynku pałacowego z odtworzeniem pierwotnych dekoracji wnętrz i zewnętrznego detalu architektonicznego. – Przystosowanie pałacu do nowych funkcji centrum kulturalno-rozrywkowego miasta wraz z odtworzeniem pierwotnego układu i wyglądu reprezentacyjnych pomieszczeń. – Zagospodarowanie terenu wokół pałacu wraz z budynkiem wozowni (stajni) i sceną. – Połączenie komunikacji wewnętrznej parku z układem dróg publicznych. – Zagospodarowanie zabytkowych, unikalnych piwnic z okresu funkcjonowania w tym miejscu zamku Gurowskich z XVII w. – Budowa mieszkań zamiennych dla 10 rodzin zamieszkałych w pałacu lub przesiedlenie ich do innych lokali z mieszkaniowego zasobu gminy. – Rewaloryzacja założenia parkowego, w tym wymiana oświetlenia, odnowa terenów zielonych, budowa placu zabaw i strefy rekreacji.
Wskaźniki rezultatu:	Liczba osób zaangażowanych w przedsięwzięcia kulturalne: 100 Liczba lokalnych organizacji społecznych włączających się w działalność centrum: 10 Liczba przedsięwzięć kulturalnych z udziałem mieszkańców obszaru rewitalizacji: 25 Liczba wydarzeń rozrywkowych zorganizowanych w ramach centrum: 10 Liczba wolontariuszy współorganizujących wydarzenia rozrywkowe i kulturalne: 20
Orientacyjny koszt	5 mln zł (partnerstwo publiczno-prywatne, czyli środki gminy)

całkowity i źródła finans.	oraz prywatnego inwestora)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2023
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej Cel szczegółowy 2.1. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i obiektów publicznych Cel szczegółowy 2.2. Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej Cel szczegółowy 2.3. Ochrona i rewaloryzacja środowiska przyrodniczego oraz edukacja ekologiczna
Kierunki działań	1.2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego (świetlice, obiekty rekreacyjne) 2.1.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury rozwiązującej problemy społeczne 2.1.3. Rozbudowa istniejącej tkanki mieszkaniowej 2.1.4. Przebudowa obiektów publicznych w celu dostosowania ich do aktualnych potrzeb 2.2.2. Budowa nowych obiektów kulturalnych 2.2.3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej 2.3.3. Rewaloryzacja terenów przyrodniczych, w tym także tzw. zieleni miejskiej

Projekt 3. Przebudowa budynku komunalnego Uchorowo 22

Podmiot realizujący	Gmina Murowana Goślina
Miejsce realizacji projektu	Uchorowo 22a 62-095 Murowana Goślina działka nr 61/1, ark. mapy 2 obręb Uchorowo
Podobszar rewitalizacji	Uchorowo
Zakres realizowanych zadań	Kompleksowa przebudowa zabytkowego budynku komunalnego z zachowaniem funkcji społecznej (świetlica wiejska) i mieszkaniowej (mieszkania komunalne) Planowane przedsięwzięcie inwestycyjne obejmować będzie: – Wykonanie nowego pokrycia dachowego wraz z nową konstrukcją dachową – Wykonanie nowego stropu – Wymianę stolarki okiennej i drzwiowej – Przebudowę węzła sanitarnego na potrzeby świetlicy wiejskiej – Zmiana funkcji dwóch pomieszczeń mieszkalnych na potrzeby świetlicy – Wymiana instalacji elektrycznych, wod-kan, CO – Zmiana sposobu użytkowania poddasza na cele mieszkaniowe – Montaż podziemnego zbiornika na gaz wraz z wykonaniem wewnętrznej instalacji gazowej - zmiana sposobu ogrzewania budynku. – Osuszenie budynku – Roboty wykończeniowe (posadzkowe, tynkarskie, malarskie) – Odnowienie zabytkowej elewacji
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających z obiektu: 50 Liczba prowadzonych zajęć: 10 Liczba zmodernizowanych obiektów: 1 Podniesienie standardu obiektu
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	1,5 mln zł (środki gminy)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2020
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 2.1. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i obiektów publicznych Cel szczegółowy 2.2. Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej
Kierunki działań	2.1.3. Rozbudowa istniejącej tkanki mieszkaniowej 2.1.4. Przebudowa obiektów publicznych w celu dostosowania

	ich do aktualnych potrzeb
--	---------------------------

Projekt 4. Modernizacja budynków parafialnych na działania społeczne skierowane do mieszkańców obszaru rewitalizacji w Murowanej Goślinie

Podmiot realizujący	Parafia pw. Świętego Jakuba w Murowanej Goślinie Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej – partner
Miejsce realizacji projektu	Plac Powstańców Wielkopolskich 21 62-095 Murowana Goślina Działka nr 432/1 w Murowanej Goślinie
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście oraz Przebędowo (oddziaływanie poza obszar, na którym zlokalizowane jest miejsce realizacji projektu)
Zakres realizowanych zadań	Projekt polega na modernizacji i remoncie budynków parafialnych przy Placu Powstańców Wielkopolskich i przeznaczenie ich na cele społeczne. Projekt obejmuje: – Remont elewacji zewnętrznej wraz z wymianą stolarki okiennej – Remont pomieszczeń na cele realizacji działań społecznych, w tym wymiana nawierzchni podłóg, remont ścian, wymiana stolarki okiennej, drzwi – Wyposażenie pomieszczeń w niezbędne urządzenia służące realizacji celów społecznych, krzesła, stoły, tablice służące do przeprowadzania warsztatów – Organizacja warsztatów i zajęć dla dzieci z obszaru rewitalizacji w tym: warsztatów artystycznych, dodatkowych zajęć zwiększających wiedzę i kompetencje dzieci i młodzieży w zakresie historii swojego otoczenia, warsztatów podnoszących poziom świadomości i tożsamości lokalnej poprzez budowanie więzi z małą ojczyzną – Organizację zajęć i spotkań dla seniorów z obszaru rewitalizacji, w tym zajęć artystycznych, prelekcji z zapraszanymi, ciekawymi osobistościami
Wskaźniki rezultatu	Liczba zorganizowanych warsztatów i zajęć: 30 Liczba uczestników warsztatów i zajęć dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym: 50 Liczba uczestników zajęć i spotkań dla seniorów: 50
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	600 tys. zł (środki prywatne + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2020
Wnioskodawca	Parafia pw. Świętego Jakuba w Murowanej Goślinie

Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.1. Przeciwdziałanie problemom społecznym Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej Cel szczegółowy 2.1. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i obiektów publicznych
Kierunki działań	1.1.1. Przeciwdziałanie patologiom oraz dziedziczeniu negatywnych postaw życiowych 1.1.2. Wsparcie osób o najniższych dochodach 1.1.3. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych 1.2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego (świetlice, obiekty rekreacyjne), 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym 2.1.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury rozwiązującej problemy społeczne 2.1.4. Przebudowa obiektów publicznych w celu dostosowania ich do aktualnych potrzeb

Projekt 5. Odnowa kościoła pw. Św. Ducha	
Podmiot realizujący	Parafia pw. Świętego Jakuba w Murowanej Goślinie
Miejsce realizacji projektu	ul. Dworcowa 7 62-095 Murowana Goślina Działka nr 432/1 w Murowanej Goślinie
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście, Przebędowo (oddziaływanie poza obszar, na którym zlokalizowane jest miejsce realizacji projektu)
Zakres realizowanych zadań	Zakres realizowanych zadań (przy założeniu pozyskania dodatkowych, zewnętrznych środków finansowych): – Kompleksowy remont dachu – Osuszenie podłoża i fundamentów – Modernizacja ścian zewnętrznych – Remont wnętrza kościoła – Wyposażenie kościoła w urządzenia umożliwiające organizację przedsięwzięć społecznych i kulturalnych, w tym koncertów i festiwali chóralnych (bardzo dobra akustyka kościoła)
Wskaźniki rezultatu	Liczba odwiedzających obiekt zabytkowy – 5000 wejść rocznie Liczba zorganizowanych koncertów, przedsięwzięć artystycznych – 20 rocznie Liczba uczestników (z obszaru rewitalizacji) koncertów, przedsięwzięć artystycznych – 500 rocznie
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	3 mln zł (środki prywatne + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2023
Wnioskodawca	Parafia pw. Świętego Jakuba w Murowanej Goślinie
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej Cel szczegółowy 2.1. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i obiektów publicznych Cel szczegółowy 2.2. Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej
Kierunki działań	1.2.3. Organizacja przedsięwzięć kulturalnych i sportowych angażujących lokalną społeczność 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym 2.1.4. Przebudowa obiektów publicznych w celu dostosowania

	ich do aktualnych potrzeb 2.2.2. Budowa nowych obiektów kulturalnych
--	---

Projekt 6. Program Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	
Podmiot realizujący	Ośrodek Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie
Miejsce realizacji projektu	Grupą docelową będą osoby z czterech podobszarów rewitalizacji.
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście, Łopuchowo, Uchorowo, Przebędowo
Zakres realizowanych zadań	Głównym celem Programu Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, jest włączenie i wzmacnianie uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym długoletnich bezrobotnych, klientów pomocy społecznej, którzy są zagrożeniu wykluczeniem społecznym. Osoby i rodziny zostaną objęte wsparciem i szkoleniem dostosowanym do uzyskania umiejętności społecznych, zawodowych i edukacyjnych sprzyjających ich usamodzielnieniu.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób które podniosły swoje kompetencje wskutek realizacji projektu: 30 Liczba osób, u których zdiagnozowano przyczyny problemów społecznych możliwości wyjścia z nich: 30 Liczba osób, które wzięły udział w przedsięwzięciach edukacyjnych: 45
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	100 tyś. zł (środki gminy + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2020
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.1. Przeciwdziałanie problemom społecznym Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej Cel szczegółowy 1.3. Pobudzanie aktywności gospodarczej lokalnej społeczności
Kierunki działań	1.1.1. Przeciwdziałanie patologiom oraz dziedziczeniu negatywnych postaw życiowych 1.1.2. Wsparcie osób o najniższych dochodach 1.1.3. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym 1.3.1. Aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym 1.3.3. Wsparcie psychologiczne dla długotrwale bezrobotnych

Projekt 7. Program wsparcia i aktywizacji społecznej Seniorów	
Podmiot realizujący	Ośrodek Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie
Miejsce realizacji projektu	Zadanie będzie realizowane w zmodernizowanym budynku dworca kolejowego – projekt komplementarny. Grupą docelową będą osoby z całego obszaru rewitalizacji.
Zakres realizowanych zadań	Głównym celem programu jest wspieranie Seniorów w godnym starzeniu się w zdrowiu poprzez aktywność społeczną i poprawę jakości życia. Program ma służyć przede wszystkim rozwojowi i wspieraniu inicjatyw oddolnych, w tym płynących ze strony organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego na rzecz osób starszych. Program zakłada, że będzie odpowiedzią na opisane w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji potrzeby osób starszych aktywnych społecznie jak i tych, które potrzebują opieki.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób objętych wsparciem – 45 Liczba osób które ukończy udział w projekcie – 45 Liczba osób, które podniosły swoje kompetencje społeczne – 45 Liczba osób zaangażowanych w organizowane w ramach projektu przedsięwzięcia kulturalne – 30 Liczba osób, które podniosły swoje kompetencje w zakresie obsługi urządzeń elektronicznych niezbędnych do codziennego funkcjonowania – 30 Liczba osób, które zwiększyły swój poziom wiedzy na temat zdrowego stylu życia poprzez uczestnictwo w spotkaniach z dietetykiem – 45 Liczba osób, które uczestniczyły w przedsięwzięciach w zakresie aktywności fizycznej i poprawiły swoją kondycję fizyczną – 20
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	200 tyś. zł (środki gminy + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2020
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej
Kierunki działań	1.1.3. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym

Projekt 8. Poprawa dostępu do usług społecznych wspierających rodzinę i rodzinną pieczę zastępczą na terenie Gminy Murowana Goślina	
Podmiot realizujący	Ośrodek Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie, Miejsko Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji
Miejsce realizacji projektu	Zadanie będzie realizowane na terenie całego obszaru rewitalizacji.
Zakres realizowanych zadań	Głównym celem projektu jest poprawa dostępu do usług społecznych dla rodzin biologicznych i dzieci z rodzin zastępczych zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz zwiększenie dostępu i wzrost liczby usług zdrowotnych w tym usług wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej, usług asystenckich i opiekuńczych.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób uczestniczących w zajęciach – 20 Liczba osób które ukończy udział w projekcie – 20 Liczba dodatkowych osób z dostępem do usług zdrowotnych w tym usług wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej, usług asystenckich i opiekuńczych – 10
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	150 tyś. zł (środki gminy + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2020
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.1. Przeciwdziałanie problemom społecznym Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej
Kierunki działań	1.1.3. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym

Projekt 9. Program pracy opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci i młodzieży	
Podmiot realizujący	Ośrodek Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie
Miejsce realizacji projektu	Zadanie będzie realizowane na terenie pięciu podobszarów rewitalizacji.
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście, Uchorowo, Łopuchowo, Przebędowo, Wojnowo
Zakres realizowanych zadań	Głównym celem Programu jest ukierunkowanie pracy dzieci i młodzieży, kształcenie i rozwijanie zainteresowań, rozbudzanie chęci do działania. Podstawowym warunkiem powodzenia pracy wychowawczej jest wszechstronne ukazywanie dzieciom i młodzieży współczesnego życia, zbliżenie jej do aktywnego w nim udziału. Dzieci należy uczuciowo związać z naszym krajem, wzbogacić świat przeżyć przez rozmowy, książki, filmy oraz wycieczki.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób objętych programem – 100 Liczba osób tworzących swoje autorskie przedsięwzięcia artystyczne – 10 Liczba dzieci i młodzieży, którzy podnieśli swoje kompetencje społeczne – 50 Liczba osób, które podniosły swoje kompetencje w zakresie języków obcych – 50
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	200 tyś. zł (środki gminy + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2020
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.1. Przeciwdziałanie problemom społecznym Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej Cel szczegółowy 1.3. Pobudzanie aktywności gospodarczej lokalnej społeczności
Kierunki działań	1.1.2. Wsparcie osób o najniższych dochodach 1.1.3. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym

Projekt 10. Integracja międzypokoleniowa	
Podmiot realizujący	Ośrodek Pomocy Społecznej w Murowanej Goślinie, Miejsko Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji
Miejsce realizacji projektu	Zadanie będzie realizowane na terenie całego obszaru rewitalizacji.
Zakres realizowanych zadań	Celem projektu jest integracja międzypokoleniowa osób w podeszłym wieku z dziećmi i młodzieżą. Osoby w podeszłym wieku przekazują doświadczenie i wiedzę młodym ludziom nabywającym od nich umiejętności obsługi komputera, telefonów i innych wynalazków współczesnej techniki. W ramach projektu planowane są zajęcia wokalnno-muzyczne, komputerowe, plastyczno-manualne, edukacyjne, sportowo-aktywizujące, kącik prasowo-biblioteczny, organizowanie wieczorków, zajęcia kulinarne
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób starszych uczestniczących w projekcie ok. 40 osób Liczba młodzieży uczestniczącej w projekcie ok. 15 osób Liczba osób młodych uczestniczących w warsztatach integracyjnych z seniorami – 15 Liczba osób młodych, które poprawiły swoją wiedzę na temat problemów osób starszych i możliwości przeciwdziałania im – 15 Liczba seniorów uczestniczących w warsztatach tańca staropolskiego – 30 Liczba osób, które podniosły swoją wiedzę i kompetencje w zakresie lokalnej historii i kultury – 30
Orientacyjny koszt całkowity i źródła finans.	80 tys. zł (środki gminy + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2020
Wnioskodawca	Gmina Murowana Goślina
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.1. Przeciwdziałanie problemom społecznym Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej
Kierunki działań	1.1.1. Przeciwdziałanie patologiom oraz dziedziczeniu negatywnych postaw życiowych 1.1.3. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych

Projekt 11. Park DZIEJE – szansa na rozwój gospodarczy Murowanej Gośliny i budowanie kapitału społecznego	
Podmiot realizujący	Stowarzyszenie DZIEJE Murowana Goślina, ul. Kutrzeby 10 62-095 Murowana Goślina
Miejsce realizacji projektu	Park DZIEJE ul. Bracka 9 Działki 916, 919/1, 948, 949/2; obręb Murowana Goślina Aktualnie umowy użyczenia
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście, Przebędowo, które odbierają bezpośrednie skutki oddziaływania projektu spoza obszaru rewitalizacji, na którym zlokalizowane jest miejsce realizacji projektu
Zakres realizowanych zadań	Projekt polega na stopniowym zagospodarowaniu Parku Dzieje i wyposażeniu go w konieczną infrastrukturę, w tym m. in.: – budowa infrastruktury technicznej (sieć wodociągowa, kanalizacyjna, teleinformatyczna, energetyczna), – urządzenie dróg dojazdowych i parkingów, zaplecza sanitarnego oraz technicznego (np. magazyn), – budowa/instalacja urządzeń i dekoracji służących działalności Parku, urządzenie zieleni oraz zbiorników i cieków wodnych, – budowa, urządzenie docelowego (o znacznie mniejszym oddziaływaniu na sąsiedztwo) terenu widowisk plenerowych – organizacja pola kempingowego (także dla kamperów) Drugą częścią projektu są działania „miękkie”, których głównym celem jest zwiększenie poziomu aktywności społecznej mieszkańców, podniesienie skali tożsamości lokalnej w oparciu o wspólne działania na rzecz popularyzowania miejscowej historii a także integracja międzypokoleniowa (w tym we wspólnej działalności wolontariackiej dziadków i wnuków) i uzupełnianie oferty spędzania wolnego czasu dla osób starszych. Zakres działań „miękkich” obejmuje w szczególności: – organizację widowiska historycznego z udziałem wolontariuszy (ok. 200) pochodzących z obszaru rewitalizacji, w tym szczególnie osób starszych i dzieci – organizację na terenie Parku warsztatów artystycznych dla mieszkańców obszaru rewitalizacji – organizację stałych wydarzeń kulturalnych i artystycznych skierowanych do mieszkańców obszaru rewitalizacji – zainicjowanie sieci współpracy lokalnych przedsiębiorców związanych z branżą turystyczną Projekt skierowany jest do osób pochodzących z obszaru rewitalizacji i rozwiązuje problemy społeczne tych osób

	poprzez wzmacnianie poziomu aktywności społecznej i tożsamości lokalnej.
Wskaźniki rezultatu	1. Nowe miejsca pracy dla osób z obszaru rewitalizacji: - stałe: 10 osób - sezonowe: 80 osób 2. Wzrost obłożenia miejsc noclegowych w hotelach i pensjonatach z obszaru rewitalizacji w sezonie działalności Parku o 20% / Wzrost liczby klientów w hotelach i pensjonatach w sezonie o 2000 osób 3. Liczba odwiedzających Park – 50 000 odwiedzających 4. Liczba zaangażowanych wolontariuszy z obszaru rewitalizacji: 200 5. Liczba warsztatów artystycznych i dotyczących umiejętności praktycznych skierowanych do mieszkańców obszaru rewitalizacji: 10 warsztatów 6. Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym osoby pochodzące z ubogich rodzin, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnością) zamieszkujących obszar rewitalizacji, zaangażowanych w działania stowarzyszenia związane z Parkiem: 50
Orientacyjny koszt całkowity	50 mln zł (środki prywatne + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2025
Wnioskodawca	Stowarzyszenie Dzieje
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej Cel szczegółowy 1.3. Pobudzanie aktywności gospodarczej lokalnej społeczności Cel szczegółowy 2.2. Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej
Kierunki działań	1.2.2. Wspieranie działań opartych na idei wolontariatu, 1.2.3. Organizacja przedsięwzięć kulturalnych i sportowych angażujących lokalną społeczność 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym 1.2.5. Zwiększenie poziomu partycypacji społecznej interesariuszy rewitalizacji 1.2.6. Zachęty dla powstawania nowych organizacji pozarządowych oraz wsparcie materialne aktywnych organizacji pozarządowych 1.3.1. Aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym 1.3.5. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sektora

	turystycznego 2.2.1. Rozbudowa infrastruktury drogowej i rozwój transportu publicznego 2.2.2. Budowa nowych obiektów kulturalnych 2.2.3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej
--	---

Projekt 12. Centrum sportowo-rekreacyjne „Zielone Wzgórza” Murowana Goślina	
Podmiot realizujący	Spółdzielnia Mieszkaniowa „Zielone Wzgórza” 62-095 Murowana Goślina, Nowy Rynek 19
Miejsce realizacji projektu	ul. Gen. T. Kutrzeby 9 62-095 Murowana Goślina Nr działek 1305/5, 1259,1 użytkowanie wieczyste Spółdzielnia Mieszkaniowa
Podobszar rewitalizacji	Śródmieście, Przebudowo, które odbierają bezpośrednie skutki oddziaływania projektu spoza obszaru rewitalizacji, na którym zlokalizowane jest miejsce realizacji projektu
Zakres realizowanych zadań	W skład centrum sportowo-rekreacyjnego wejdą: budynek (pawilon) główny o powierzchni około 1 200 m², w którym znajdą się między innymi: - bowling 4-torowy, - sale do ćwiczeń fitness, - dwa boiska do squash'a, - sala do tenisa stołowego, - kawiarnia, - sale do spotkań integracyjnych i szkoleń, - zaplecze socjalne. dwa korty tenisowe o sztucznej nawierzchni pod zadaszeniem (balon). teren zewnętrzny składający się między innymi z : - boiska zewnętrzne, - plac zabaw, - alejki spacerowe, - miejsce do gier typu „bule”. siłownia zewnętrzna - już istnieje. - boisko piłkarskie o sztucznej nawierzchni wraz z oświetleniem – już istnieje.
Wskaźniki rezultatu	1. Liczba osób z obszaru rewitalizacji korzystających z obiektów 2. Nowe miejsca pracy dla osób z obszaru rewitalizacji 3. Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym osoby pochodzące z ubogich rodzin, osoby z niepełnosprawnością) zamieszkujących obszar rewitalizacji, korzystających z oferty Centrum na preferencyjnych zasadach. 4. Liczba usług świadczonych przez Centrum na rzecz mieszkańców z obszarów rewitalizacji. 5. Liczba przedsiębiorstw świadczących usługi na rzecz Centrum i pochodzących z obszaru rewitalizacji. Z oferty Centrum sportowo-rekreacyjnego będzie mogło skorzystać jednocześnie około 200 osób. Lokalizacja projektu,

	pomimo iż znajduje się poza obszarem wyznaczonym w drodze delimitacji, ma potencjał, który nie występuje na OR. Projekt rozwiązuje najpilniejsze problemy społeczne i gospodarcze zdiagnozowane na OR. Obiekty sportowe będą służyły aktywizacji społecznej mieszkańców dwóch podobszarów rewitalizacji – Śródmieścia i Przebudowa. Projekt sprzyja budowaniu lokalnej tożsamości społeczności z obszaru rewitalizacji. Brak jest na terenie OR stref służących integracji. Obecnie obszar rewitalizacji ma charakter typowo podmiejski. Infrastruktura będzie ograniczać/ niwelować zdiagnozowane negatywne zjawiska społeczne: patologie, brak integracji społecznej, w tym wielopokoleniowej. Projekt odpowiada na potrzeby rodzin dysfunkcyjnych, osób starszych, młodzieży. Uczestnictwo w różnych formach aktywności fizycznej może przełożyć się na poprawę zdrowotności mieszkańców, jak również obniżenie kosztów społecznych leczenia i rehabilitacji mieszkańców. W tym względzie nie bez znaczenia będzie oferta Centrum w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych i starszych z podobszarów Śródmieście i Przebudowa. Projekt ogranicza problem bezrobocia i ubóstwa na OR (tworzy nowe miejsca pracy), oraz pobudza lokalną przedsiębiorczość z OR poprzez kierowanie oferty zatrudnienia, zamówień, kontraktowanie usług od podmiotów gospodarczych z obszaru rewitalizacji.
Orientacyjny koszt całkowity	6 mln zł (środki prywatne + dotacja z UE)
Przewidywany okres realizacji projektu	2018-2019
Wnioskodawca	Spółdzielnia Mieszkaniowa „Zielone Wzgórza”
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.2. Wzmacnianie poziomu aktywności społecznej Cel szczegółowy 2.2. Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej
Kierunki działań	1.2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego (świetlice, obiekty rekreacyjne), 1.2.3. Organizacja przedsięwzięć kulturalnych i sportowych angażujących lokalną społeczność 1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym 2.2.3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej

7 Opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie regionu i gminy

Lokalny program rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina (LPR) jest dokumentem wdrażania polityki na rzecz odnowy obszarów zdegradowanych, na których konieczna jest interwencja publiczna. LPR jest dokumentem powiązany z innymi strategiami, planami i programami na różnych poziomach terytorialnych – europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym. Najważniejsze, z punktu widzenia LPR, są dokumenty wdrażane na poziomie regionalnym i lokalnym. Powiązania między nimi a LPR zostaną przedstawione w niniejszym rozdziale w następującym układzie:

- Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020,
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego,
- Strategia rozwoju gminy Murowana Goślina na lata 2013-2020,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Murowana Goślina,
- Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta i Gminy Murowana Goślina na lata 2016-2020.

Celem analizy powiązań LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi województwa i gminy jest próba odniesienia się do celów ww. dokumentów, w tym także do tego w jaki sposób LPR będzie przyczyniał się do ich osiągnięcia.

7.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r.

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020 została przyjęta *Uchwałą Nr XXIX/559/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 17 grudnia 2012 roku*. W dokumencie tym określono cel generalny, cele strategiczne oraz cele operacyjne prowadzące do rozwoju województwa wielkopolskiego. Zarówno w części diagnostycznej, jak i w części programowej Strategii wprowadzono szereg odniesień do sytuacji kryzysowych w miastach i na obszarach wiejskich, a także do propozycji ich rozwiązania poprzez kompleksowe i zintegrowane programy odnowy i rewitalizacji. *Lokalny program rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina (LPR)* jest dokumentem programowym realizującym na poziomie gminy kierunki rozwoju województwa w zakresie odnowy obszarów zdegradowanych miast i terenów wiejskich. LPR nie jest co prawda dokumentem bezpośrednio sąsiadującym ze strategią województwa w hierarchicznym systemie polityk i strategii rozwojowych kraju, natomiast ma bardzo duże znaczenie w osiągnięciu celów wyznaczonych w strategii rozwoju miasta i jest dedykowany polityce rewitalizacyjnej, która jest bardzo istotnym elementem publicznych działań na rzecz rozwoju województwa wielkopolskiego (szczególnie w aktualnym okresie programowania).

W ramach podsumowania diagnozy *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020* stwierdzono, że jedną z głównych słabych stron regionu są obszary i miasta wymagające rewitalizacji. Problem ten (istniejący w wybranych fragmentach przestrzeni) uznano za jedno z kluczowych zagadnień wymagających pilnej interwencji. W związku z tym, w kilku miejscach zagadnienia rewitalizacyjne zostały wprost

włączone do celów rozwojowych. Pierwszym kluczowym zagadnieniem rewitalizacyjnym zapisanym w strategii rozwoju województwa jest **Lepsze wykorzystanie dróg wodnych** (cel operacyjny 1.4) poprzez m.in. rewitalizację „Wielkiej Pętli Wielkopolski” na potrzeby turystyki. Drugim, kluczowym dla działań rewitalizacyjnych celem jest **Wsparcie terenów wymagających restrukturyzacji, odnowy i rewitalizacji** (cel operacyjny 5.4). Niniejszy program stara się wprost realizować zapisy odnoszące się do tego celu poprzez odnowę zdegradowanych terenów przemysłowych oraz dzielnic miasta będących w zastoju. Można nawet powiedzieć, że jest to bezpośredni dokument wdrożeniowy programujący działania, które mają prowadzić do osiągnięcia celu operacyjnego 5.4 *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r.* Odnowa ta może mieć charakter praktyczny dzięki budowie kompleksowych programów odnowy obejmujących inwestycje w infrastrukturę techniczną i społeczną, projekty aktywizacji gospodarczej lub edukacyjnej. Celem strategii regionalnej nakierowanym na działania rewitalizacyjne jest także cel **Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego** (cel 5.6), jak bowiem stwierdzono w strategii, „środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu”. Cel ten ma być osiąganym na terenie województwa poprzez realizację kilku kluczowych kierunków działań, obejmujących: (1) kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystujące walory kulturowe, (2) tworzenie parków kulturowych, (3) promocję terenów o wybitnych walorach kulturowych oraz (4) odnowę obiektów dziedzictwa kulturowego. W LPR wyróżniono działania oraz projekty wprost skierowane na realizację tego celu, a dotyczące np. rewaloryzacji i modernizacji obiektów dziedzictwa historycznego (zespoły pałacowo-parkowe) oraz organizacji przedsięwzięć mających na celu promocję i edukację w zakresie walorów historycznych i kulturowych gminy Murowana Goślina oraz – szerzej – Wielkopolski (widowiska historyczne). Ważnym dla podnoszenia jakości życia mieszkańców jest również cel **Poprawa warunków mieszkaniowych** (cel operacyjny 8.11) nakierowany m.in. na przygotowywanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe, rewitalizację dzielnic mieszkaniowych wraz z poprawą ogólnodostępnej infrastruktury usług i wypoczynku, wsparcie systemu tanich mieszkań na wynajem oraz realizację polityki mieszkaniowej dla osób starszych i z dysfunkcjami. W LPR przewidziano także realizację kilku kierunków działań oraz projektów zmierzających do osiągnięcia tego celu.

7.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Aktualnie obowiązujący plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęty został *Uchwałą nr XLVI/690/10 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 kwietnia 2010 r. w sprawie uchwalenia zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego* (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego Nr 155, Poz. 2953). Plan ten (podobnie jak każdy inny tego rodzaju dokument) składa się z części tekstowej oraz części graficznej obejmującej 9 elementów: Zasoby środowiska przyrodniczego, Przekształcenia i zagrożenia środowiska,

Sfera społeczno-gospodarcza, Komunikacja i transport, Infrastruktura techniczna, Struktura przestrzenna, Polityka przestrzenna, Środowisko przyrodnicze, Komunikacja i infrastruktura techniczna.

Jak zapisano w planie, „kluczową rolę w województwie odgrywa strefa obejmująca Poznań oraz strukturalnie połączone z nim obszary zwartej urbanizacji i trwałych przekształceń krajobrazu w gminach przyległych do miasta (w tym także w Murowanej Goślinie – przyp. autora). Strefa ta jest miejscem najbardziej dynamicznych zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, a co za tym idzie nagromadzenia konfliktów przestrzennych. Dominującą rolę odgrywają tu funkcje charakterystyczne dla wielkich miast oraz towarzyszące im cechy charakterystyczne dla obszarów silnie zurbanizowanych”. Działaniami zmierzającymi do rozwoju tych terenów są m.in.: (1) dążenie do zapewnienia poprawy dostępności do centrów miast, również poprzez tworzenie zintegrowanej komunikacji publicznej, kształtowanie zrównoważonej struktury przestrzennej, uwzględniającej duży popyt na tereny budowlane, przy ograniczonym zasobie wolnych terenów, (2) wykorzystanie przestrzeni zurbanizowanych, które wymagają rewitalizacji lub zmiany funkcji, jak również koncentracja zabudowy i ochrona walorów środowiska przyrodniczego, dążenie do wielofunkcyjności, rozumianej jako integracja przestrzenna i funkcjonalna obszarów o różnym przeznaczeniu. Realizacja działań oraz projektów przewidzianych w *Lokalnym programie rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina* wpisuje się wprost w rekomendacje przewidziane dla centralnego obszaru problemowego (minimalizacji konfliktów przestrzennych związanych z procesem suburbanizacji i metropolizacji) z *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego* (opisane powyżej). Murowana Goślina nie była w ostatnich kilkunastu latach obszarem intensywnych procesów suburbanizacji, a lokalna polityka przestrzenna dążyła do rozwoju zabudowy w zwartych układach funkcjonalno-przestrzennych. Założenie to także przyświeca realizacji LPR (np. projekt dotyczący uzupełnienia zabudowy w kwartałach śródmiejskich).

Ponadto, realizacja LPR wpisuje się w rekomendacje *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego* w zakresie działań na obszarze strefy rozwoju działalności logistycznej, w systemie obszarów chronionych i powiązań przyrodniczych, w strefie rolno-leśnej oraz strefie wielofunkcyjnego rozwoju terenów otwartych. Rekomendacje dla ww. obszarów stanowią składową lokalnej polityki przestrzennej zapisanej w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Murowana Goślina*, a w sferze przestrzennych rekomendacji skierowanych na odnowę obszarów zdegradowanych – także w LPR.

Oprócz kierunków o charakterze terytorialnym, w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przewidziano także szereg działań sektorowych odnoszących się do zagadnień istotnych z punktu widzenia niniejszego programu. Są nimi obiekty dziedzictwa kulturowego, które należy chronić, a wiedzę na ich temat popularyzować. Wszelkie działania zmierzające do tego rodzaju efektów wprost wpisują się w realizację głównych założeń planu regionalnego.

7.3 Strategia rozwoju gminy Murowana Goślina na lata 2013-2020

Aktualnie obowiązująca strategia rozwoju gminy została przyjęta *Uchwałą Nr XXIX/290/2013 Rady Miejskiej w Murowanej Goślinie z dnia 24 września 2013 roku w sprawie: uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Murowana Goślina na lata 2013 – 2020*. Przyjęto w tym dokumencie wizję i cele rozwoju gminy do realizacji w okresie 2013-2020. Wizja rozwoju gminy, czyli obraz ogólnego kierunku planowanych zmian obejmuje cztery części (istotne z punktu widzenia działań rewitalizacyjnych, szczególnie w aspekcie przestrzenno-funkcjonalnym i gospodarczym): (1) Murowana Goślina lokalnym centrum w Metropolii Poznań (miasto dobrego życia wpisujące się w ideę Cittaslow, oferujące usługi publiczne i komercyjne mieszkańcom gminy oraz miast i gmin sąsiednich), (2) Murowana Goślina atrakcyjna dla mieszkańców (nowa, bogata oferta mieszkaniowa dla obecnych i przyszłych mieszkańców gminy), (3) warunki rozwoju (dobrze rozwinięta infrastruktura, sprawny transport publiczny, atrakcyjna oferta turystyczna, wysokiej jakości usługi edukacyjne, znane przedsięwzięcia i inicjatywy kulturalne), (4) Murowana Goślina 2020 roku (wzrost liczby mieszkańców, zwiększenie poczucia wspólnoty).

Najważniejszym celem *Strategii rozwoju gminy Murowana Goślina na lata 2013-2020* z punktu widzenia aspektu technicznego działań rewitalizacyjnych jest cel *Rozwój mieszkalnictwa* (cel strategiczny). Wszelkie działania zaplanowane w strategii mają służyć zwiększeniu liczby osób zamieszkujących gminę, a wdrażanie poszczególnych celów pozwala na wypracowanie kompleksowej atrakcyjnej oferty dla obecnych i przyszłych mieszkańców. Program rewitalizacji jest dokumentem, który docelowo sprzyja wdrożeniu tego celu.

Obok celu strategicznego, dla działań rewitalizacyjnych bardzo ważny jest także cel operacyjny 1 *Zrównoważony rozwój gminy – warunek jakości życia*. Jak twierdzą autorzy strategii, atutem skutkującym wyborem Murowanej Gośliny jako miejsca do życia ma być konsekwentne wdrażanie idei „Cittaslow” miasta dobrego, spokojnego życia z wysokim standardem świadczonych usług, stanowiącego opozycję w stosunku do szybkiego tempa życia w Poznaniu. W kreowaniu Murowanej Gośliny jako atrakcyjnego miejsca zamieszkania niezbędnym jest ożywienie historycznego centrum miasta, poprawa dostępności komunikacyjnej, tworzenie atrakcyjnych miejsc wypoczynku i rekreacji. Ponadto mieszkańcy winni czuć się bardzo bezpiecznie. Jako realizację tego celu przewidziano *Program 1.2 Odnowa i rozwój miasta*, w ramach którego przewidziano przedsięwzięcia o charakterze rewitalizacyjnym: Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Murowanej Goślinie, Dworzec – nowoczesny węzeł komunikacyjny, Rewitalizacja – dróg staromiejskich oraz Budowa dróg lokalnych. Wszystkie te inwestycje zmierzają do rozwiązania istotnych problemów przestrzenno-funkcjonalnych i społecznych, które są powodem sytuacji kryzysowej obszaru rewitalizacji.

Działania o charakterze rewitalizacyjnym są także wpisane w *Program 1.3. Tworzenie miejsc wypoczynku i rekreacji*. Są wśród nich: Rewitalizacja jeziora Raduszyn z zagospodarowaniem terenu wokół jeziora na cele sportowe, rekreacyjne i usługowe,

Zagospodarowanie zbiornika Przebędowskiego wraz z otoczeniem. Działania te zmierzają zatem głównie do rozwiązywania problemów przyrodniczych (rewitalizacja zbiorników wodnych) oraz społecznych (nowe strefy aktywności społecznej) i gospodarczych (nowe miejsca usługowe o charakterze rekreacyjnym i turystycznym).

Kolejnym, istotnym z punktu widzenia LPR programem strategicznym jest *Rozwój oferty mieszkaniowej* (program 2.1). W programie tym mieszczą się działania wchodzące w zakres aspektu technicznego przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Obejmują one m.in.: budowę mieszkań czynszowych oraz aktywizację terenów pod budownictwo mieszkaniowe. Bardzo ważnym kierunkiem rozwojowym przyjętym w Strategii rozwoju gminy jest poprawa usług dla ludności (program 2.2). W programie tym wymienione jest bardzo ważne przedsięwzięcie o charakterze społecznym, tj. Ośrodek dziennego pobytu osób starszych.

Innym bardzo ważnym elementem rozwoju lokalnego gminy są przedsięwzięcia i inicjatywy kulturalne podnoszące poziom aktywności społecznej i kapitału ludzkiego oraz społecznego mieszkańców obszaru rewitalizacji (program 3.3 *Kultura*). Spośród tego rodzaju inicjatyw, w strategii rozwoju wymieniono kilka, które rekomendowano do dalszej realizacji i wsparcia

7.4 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Murowana Goślina

Aktualne Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Murowana Goślina zostało przyjęte *Uchwałą Nr VIII/57/2015 Rady Miejskiej Murowanej Gośliny z dnia 28 kwietnia 2015 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Murowana Goślina*. Dokument ten zawiera część uwarunkowań i kierunków wraz z załącznikami graficznymi. Z punktu widzenia LPR, studium istotne jest ze względu na kilka założonych kierunków polityki przestrzennej gminy. Celem nadrzędnym w zagospodarowaniu przestrzennym miasta i gminy Murowana Goślina jest zapewnienie właściwego poziomu życia jego mieszkańców, poprzez zapewnienie wysokich parametrów zagospodarowania – przestrzennych i środowiskowych, zapewnienie równorzędnego dostępu do usług dla wszystkich mieszkańców, zapewnienie dostępu do sieci infrastruktury technicznej i systemu komunikacyjnego. LPR ma związek ze studium także w związku z realizacją celów: (1) w aspekcie środowiskowym: ochrona powierzchni ziemi, ochrona wód, ochrona powietrza, ochrona ziemi; (2) w aspekcie technicznym i przestrzenno-funkcyjnym: ochrona obiektów zabytkowych, ochrona krajobrazu kulturowego, harmonijne kształtowanie nowej zabudowy, dostosowanej do skali i charakteru zabudowy istniejącej rozwój budownictwa mieszkaniowego, rozwój usług podstawowych i bytowych, rozwój komunikacji, rozwój infrastruktury technicznej; (3) w aspekcie gospodarczym: wzrost aktywności i koniunktury gospodarczej. W studium zostały także ujęte konkretne przedsięwzięcia o charakterze rewitalizacyjnym. Obejmują one: rewitalizację oraz kapitalny remont dworów w Nieszawie, Łopuchowie, Uchorowie oraz Murowanej Goślinie;

7.5 Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla miasta i gminy Murowana Goślina na lata 2016-2020

Kluczowym dokumentem o charakterze społecznym mającym na celu rozwiązanie podstawowych problemów generujących sytuację kryzysową na obszarze rewitalizacji jest strategia rozwiązywania problemów społecznych (sporządzana na podstawie art. 17 ust. 1 pkt 1 *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*). Obecnie obowiązująca strategia została przejęta *Uchwałą nr XIV/145/2015 Rady Miejskiej w Murowanej Goślinie z dnia 15 grudnia 2015 r. w sprawie: przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta i Gminy Murowana Goślina na lata 2016-2020*. W dokumencie tym nakreślono główne problemy, kierunki i cele publiczne związane z pomocą społeczną.

Do najistotniejszych problemów społecznych rodzin w gminie Murowana Goślina zaliczono: (1) pokoleniowość rodzin korzystających z pomocy (syndrom uzależnienia od pomocy społecznej), (2) roszczeniowość podopiecznych, (3) ograniczone środki finansowe na pomoc społeczną, (4) niewystarczająca pomoc psychologiczna i terapii rodzin w sytuacjach kryzysowych, (5) brak domu dziennego pobytu dla osób starszych, (6) marginalizacja najstarszych członków rodziny, (7) ograniczony dostęp do specjalistów (konieczność dojazdu do Poznania). Z kolei problemy społeczne młodzieży i dorosłych dotyczą: (a) nieadekwatnego wykształcenia osób poszukujących pracy do potrzeb rynku, (b) małej aktywności i integracji środowiska, (c) uzależnień, (d) zbyt wysokiego kosztu zatrudniania pracowników przyczyniającego się do rozwoju „szarej strefy”, (e) powielania modelu życia zawodowego opartego na pracach dorywczych bądź pracach bez umowy o pracę. Z kolei problemy związane z osobami starszymi sprowadzają się głównie do: (I) ograniczonych środków finansowych na pomoc społeczną, (II) niewystarczającej pomocy psychologicznej, (III) braku domu dziennego pobytu dla osób starszych, (IV) niewystarczającej profilaktyki działań propagujących zdrowy styl życia, w tym aktywność fizyczną.

W części programowej Strategii rozwiązywania problemów społecznych przewidziano osiągnięcie trzech głównych celów strategicznych. Lokalny program rewitalizacji stanowi kontynuację założeń strategii społecznej, przy czym koncentruje się głównie na rozwiązaniu problemów społecznych mieszkańców obszaru rewitalizacji. Założone w strategii cele dotyczą: (1) *Zintegrowanej polityki społecznej*, która sprowadza się do: prowadzenia systematycznego monitoringu problemów społecznych oraz analizy istniejących zasobów, prowadzenia analiz dotyczących efektywności, skuteczności oraz trafności udzielanej pomocy (kontynuowanie działań w zakresie ustawicznego kształcenia kadr) oraz opracowywania i realizowania programów i projektów mających na celu rozwiązywanie problemów społecznych, (2) *Skutecznego systemu opieki nad rodziną*, który sprowadza się do pomocy w integracji ze środowiskiem rodzinnym i lokalnym, tworzenia instytucjonalnych form opieki w środowisku lokalnym, organizowania różnych dziennych form wsparcia i opieki nad dzieckiem i rodziną w środowisku lokalnym, zatrudnienia asystenta rodziny, inicjowania i rozwoju form integracji rodzin ze społecznością lokalną,

podejmowania inicjatyw na rzecz wsparcia rodziny, tworzenia warunków do realizacji programów socjoterapeutycznych, tworzenia warunków do zachowania samodzielności i niezależności rodzin w miejscu zamieszkania, diagnozowania i analizowanie potrzeb osób i rodzin, pomocy w rozwiązywaniu podstawowych problemów socjalnych (3) *Integracji zawodowej i społecznej oraz przeciwdziałania problemom społecznym*, co dotyczy: wspierania bezrobotnego w trakcie poszukiwania zatrudnienia, rozwoju specjalistycznego poradnictwa zawodowego, psychologicznego, pedagogicznego niwelującego psychospołeczne skutki bezrobocia osób pozostających bez pracy i ich rodzin, stworzenia systemu wspierającego przedsiębiorczość i samorealizację, popularyzowania i wspieranie zajęć pozaszkolnych, promocji i wspieranie wolontariatu, przeciwdziałania uzależnieniu świadczeniobiorców od instytucji pomocy społecznej.

8 Mechanizmy zapewnienia komplementarności

Zgodnie z zapisami dokumentów formalnych i programowych, rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji. Jednym z kluczowych aspektów działań na rzecz odnowy obszarów miejskich jest więc zintegrowany charakter podejmowanych działań. Oznacza on konieczność łączenia działań i przedsięwzięć relacją komplementarności (wzajemnego uzupełniania się). Tylko w takim przypadku jest bowiem szansa na wzmocnienie pozytywnego efektu rewitalizacyjnego i wypracowanie synergii kilku lub kilkunastu działań i przedsięwzięć. Zapewnienie ich wielowymiarowej komplementarności jest niezbędne dla wspierania projektów i przedsięwzięć o charakterze rewitalizacyjnym. Dotyczy to zwłaszcza czterech rodzajów komplementarności.

(1) Komplementarność przestrzenna – oznacza ona dwojakiego rodzaju uzupełnianie się. Po pierwsze, zachodzi konieczność wzięcia pod uwagę podczas programowania i realizacji procesu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy działaniami i projektami realizowanymi zarówno na obszarze zdegradowanym, jak i znajdujących się poza nim, ale na ten obszar oddziałujących. Zapewnienie komplementarności przestrzennej powinno wiązać się zatem z wprowadzeniem mechanizmów analizy następstw decyzji przestrzennych w skali gminy i otoczenia dla skuteczności programu rewitalizacji. Po drugie, zapewnienie komplementarności przestrzennej przedsięwzięć i działań rewitalizacyjnych wiąże się z odpowiednią ich lokalizacją na obszarze rewitalizacji. Program rewitalizacji powinien bowiem efektywnie oddziaływać na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach) wytwarzając warunki dla efektu synergii.

Tabela 23. Rozkład przestrzenny przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Obszar	Nazwa projektu
Cały obszar rewitalizacji	7. Program wsparcia i aktywizacji społecznej Seniorów 8. Poprawa dostępu do usług społecznych wspierających rodzinę i rodziną pieczę zastępczą na terenie Gminy Murowana Goślina 10. Integracja międzypokoleniowa
Podobszar rewitalizacji Śródmieście	1. Dworzec –nowoczesny węzeł komunikacyjny 2. Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Murowanej Goślinie 4. Modernizacja budynków parafialnych na działania społeczne skierowane do mieszkańców obszaru rewitalizacji w Murowanej Goślinie 5. Rewitalizacja kościoła pw. Św. Ducha 6. Program Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu 9. Program pracy opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci i młodzieży
Podobszar Łopuchowo	6. Program Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu 9. Program pracy opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci i młodzieży
Podobszar Przebędowo	6. Program Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu 9. Program pracy opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci i młodzieży
Podobszar Uchorowo	3. Przebudowa budynku komunalnego Uchorowo 22 6. Program Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu

Obszar	Nazwa projektu
	9. Program pracy opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci i młodzieży
Podobszar Wojnowo	9. Program pracy opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci i młodzieży
Śródmieście, Przebudowo, które odbierają bezpośrednie skutki oddziaływania projektu spoza obszaru rewitalizacji, na którym zlokalizowane jest miejsce realizacji projektu	11. Park DZIEJE – szansa na rozwój gospodarczy Murowanej Gośliny i budowanie kapitału społecznego 12. Centrum sportowo-rekreacyjne „Zielone Wzgórza” Murowana Goślina

źródło: opracowanie własne.

W Lokalnym programie rewitalizacji dla miasta i gminy Murowana Goślina zaplanowano realizację 12 projektów rewitalizacyjnych. Znaczna część z nich, to przedsięwzięcia realizowane na podobszarze Śródmieście, czyli terenie dotkniętym w największym stopniu zjawiskami kryzysowymi, szczególnie w aspekcie społecznym. Ich rozkład na tym podobszarze jest dość równomierny. W tab. 24 przedstawiono skalę działań w poszczególnych obszarach. Część projektów (11-12) zlokalizowana jest poza granicami obszaru rewitalizacji, jednak zakłada się, że zasięg ich oddziaływania będzie ponadlokalny i w znacznym stopniu przyczyni się do naprawy sytuacji kryzysowej na obszarze rewitalizacji. Oba projekty mają bardzo duży potencjał w zakresie podniesienia poziomu aktywności społecznej oraz włączenia osób, które są zagrożone społecznym wykluczeniem.

(2) Komplementarność problemowa – oznacza ona konieczność realizacji działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie sprawiając, że proces rewitalizacji będzie odczuwany we wszystkich niezbędnych aspektach, w tym w aspekcie społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym i środowiskowym. Określenie stanu pożądanego, który ma okazać się skutkiem realizacji przedsięwzięcia, ułatwi wybór odpowiednich mierników realizacji celów programu. Komplementarność problemową powinno się zapewniać stosując mechanizm powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami miasta w innych sferach, co wpływa na lepszą koordynację tematyczną oraz sprawną organizację działań. Komplementarność problemową Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina opisano (w układzie kierunki działań – aspekty rewitalizacji) w tabeli 24.

Tabela 24. Komplementarność problemowa – kierunki działań Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina a pięć głównych sfer rewitalizacji

Kierunek działań	Sfera rewitalizacji				
	społ.	gosp.	środ.	przest.-funk.	techn.
1.1.1. Wsparcie osób o najniższych dochodach	X	X			
1.1.2. Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, a także rodzin i dzieci z rodzin dysfunkcyjnych	X	X			

Kierunek działań	Sfera rewitalizacji				
	społ.	gosp.	środ.	przest.-funk.	techn.
1.2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego (świetlice, obiekty rekreacyjne),	X	X		X	
1.2.2. Wsparcie działań opartych na idei wolontariatu,	X	X			
1.2.3. Organizacja przedsięwzięć kulturalnych i sportowych angażujących lokalną społeczność	X	X			
1.2.4. Integracja i aktywizacja społeczna osób o zróżnicowanym wieku i statusie materialnym	X				
1.2.5. Zwiększenie poziomu partycypacji społecznej interesariuszy rewitalizacji	X	X			
1.2.6. Wsparcie aktywnych organizacji pozarządowych	X				
1.3.1. Aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	X	X			
1.3.2. Rozwój istniejących oraz nowych przedsiębiorstw		X			
2.1.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury rozwiązującej problemy społeczne	X			X	X
2.1.2. Przebudowa obiektów publicznych w celu dostosowania ich do aktualnych potrzeb	X			X	X
2.2.1. Budowa nowych obiektów kulturalnych	X	X		X	
2.2.2. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	X			X	
2.3.1. Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie negatywnego wpływu człowieka na środowisko	X		X		
2.3.2. Rewaloryzacja terenów przyrodniczych, w tym także tzw. zieleni miejskiej		X	X	X	

źródło: opracowanie własne.

Projekt	Rozwiązane problemy
1. Dworzec – nowoczesny węzeł komunikacyjny	Problem społeczny – duży poziom obciążenia demograficznego miejscowej społeczności Problem społeczny – niski poziom aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji Problem techniczny – zły stan techniczny budynku
2. Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Murowanej Goślinie	Problem społeczny – brak przestrzeni do realizacji przedsięwzięć kulturalnych mieszkańców obszaru rewitalizacji Problem techniczny – zły stan obiektu zabytkowego o dużej wartości kulturowej
3. Przebudowa budynku komunalnego Uchorowo 22	Problem społeczny – niski poziom aktywności społecznej i podejmowania wspólnych inicjatyw Problem przestrzenno-funkcjonalny – brak przestrzeni publicznej na obszarze wiejskim Uchorowa Problem techniczny – zły stan obiektu
4. Modernizacja budynków parafialnych na działania społeczne skierowane do mieszkańców obszaru rewitalizacji w Murowanej Goślinie	Problem społeczny – brak możliwości spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież z obszaru rewitalizacji zagrożone wykluczeniem społecznym Problem przestrzenno-funkcjonalny – brak obiektów o funkcjach społecznych
5. Rewitalizacja kościoła pw. Św. Ducha	Problem przestrzenno-funkcjonalny – brak przestrzeni do

	realizacji aktywności kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji Problem techniczny – zły stan obiektu zabytkowego o dużej wartości kulturowej
6. Program Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Problem społeczny – wykluczenie społeczne osób o niskich dochodach i pozbawionych możliwości wyjścia z trudnej sytuacji życiowej
7. Program wsparcia i aktywizacji społecznej Seniorów	Problem społeczny – wykluczenie społeczne osób starszych Problem społeczny – brak miejsc do spędzania wolnego czasu przez seniorów Problem społeczny – niski poziom aktywności społecznej części seniorów
8. Poprawa dostępu do usług społecznych wspierających rodzinę i rodzinną pieczę zastępczą na terenie Gminy Murowana Goślina	Problem społeczny – dezintegracja relacji rodzinnych w związku z problemami finansowymi i brakiem pracy Problem przestrzenno-funkcjonalny – brak miejsc i przestrzeni świadczenia usług pieczy zastępczej
9. Program pracy opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci i młodzieży	Problem społeczny – trudna sytuacja rodzin Problem społeczny – brak szans rozwojowych dzieci z trudnych rodzin
10. Integracja międzypokoleniowa	Problem społeczny – zaburzona struktura wieku i wysoki poziom obciążenia demograficznego na obszarze Śródmieścia Problem społeczny – postępująca dezintegracja międzypokoleniowa wynikająca z różnych form spędzania wolnego czasu, wprowadzenia komunikacji zapośredniczonej i in.
11. Park DZIEJE – szansa na rozwój gospodarczy Murowanej Gośliny i budowanie kapitału społecznego	Problem społeczny – niski poziom aktywności społecznej, w tym opartej na idei wolontariatu Problem społeczny – brak wiedzy i świadomości historycznej, szczególnie na temat swojej lokalnej kultury Problem gospodarczy – brak pracy wśród znacznej (relatywnie) liczby mieszkańców Śródmieścia i Przebędowa Problem gospodarczy – niski poziom aktywności gospodarczej, szczególnie w zakresie sektora turystyki
12. Centrum sportowo-rekreacyjne „Zielone Wzgórza” Murowana Goślina	Problem społeczny – brak oferty spędzania czasu wolnego, szczególnie dla osób starszych z obszaru rewitalizacji Problem przestrzenno-funkcjonalny – brak wysokiej jakości miejsc świadczenia publicznych usług kulturalnych i rozrywkowych Problem przestrzenno-funkcjonalny – brak obiektów wykorzystywanych i dedykowanych organizacjom zaangażowanym w pomoc osobom niepełnosprawnym

(3) Komplementarność instytucjonalna – oznacza ona konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędna jest weryfikacja osadzenia systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę ogólnym systemie zarządzania – zostało to zaprojektowane w rozdziale 12.

(4) Komplementarność międzyokresowa – oznacza ona uzupełnianie przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności 2004-2006 i 2007-2013 (np. o charakterze infrastrukturalnym) projektami komplementarnymi (np. o charakterze społecznym), realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020. Zachowanie ciągłości programowej (polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2004-2006 i 2007-2013) ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie. W przypadku gminy Murowana Goślina Lokalny program rewitalizacji jest drugim tego rodzaju opracowaniem dedykowanym procesowi odnowy miasta. Dotychczasowe doświadczenia w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych ze źródeł unijnych na przedsięwzięcia rewitalizacyjne miały miejsce w dość dużym wymiarze. Projekty zrealizowane na terenie gminy Murowana Goślina ze środków pochodzących z funduszy europejskich przedstawiono w tabeli 25. W zasadzie wszystkie z nich miały wpływ na rozwój wyznaczonego obszaru rewitalizacji.

Tabela 25. Projekty zrealizowane na terenie gminy Murowana Goślina z udziałem środków unijnych

Tytuł projektu	Źródło dotacji	Wartość projektu ogółem	Nazwa beneficjenta	Projekt komplementarny z LPR
Renowacja i rozbudowa infrastruktury turystycznej na terenie Puszczy Zielonka i okolic wraz z wydaniem mapy, przewodnika i materiałów promocyjnych	Sapard	146 376,00	ZMPZ	Projekt 11
Szlak Kościołów Drewnianych wokół Puszczy Zielonka	ZPORR 1.4	548 053,23	ZMPZ	Projekt 5
Modernizacja i rozbudowa budynku zabytkowego ratusza w Murowanej Goślinie na potrzeby działalności biblioteki publicznej	ZPORR 3.2 + budżet państwa	3 528 010,58	Gmina Murowana Goślina	Projekt 2
Zachowanie dziedzictwa kulturowego i walorów krajobrazowo-przyrodniczych poprzez rozwój infrastruktury turystycznej wokół rezerwatu "Śnieżycowy Jar" oraz historycznego grodu kasztelani na Ostrowie Radzimskim	PROW Małe projekty (Leader)	14 384,00	Gmina Murowana Goślina	Projekt 11
Modernizacja linii kolejowej nr 356 Poznań Wschód – Bydgoszcz na terenie województwa wielkopolskiego mającej duże znaczenie w obsłudze połączeń małych miejscowości z aglomeracją poznańską na odcinku Poznań Wschód – Gołańcz–Etap I	WRPO 2.3	193 855 000,00	PKP PLK S.A.	Projekt 1
Widowisko historyczne "Dzieje Murowanej Gośliny"	WRPO 6.2	265 000,00	MGOKiR	Projekt 11
Budowa stref rekreacji wiejskiej w gminie Murowana Goślina	PROW Odnowa i rozwój wsi (Leader)	414 947,45	Gmina Murowana Goślina	Projekt 12
Przebudowa i wyposażenie świetlicy wiejskiej w Boduszewie	PROW Odnowa i rozwój wsi (Leader)	921 731,59	Biblioteka Publiczna MiG	Projekt 3
Przebudowa i wyposażenie świetlicy wiejskiej w Głębocku	PROW Odnowa i rozwój wsi	342 684,51	Gmina Murowana Goślina	Projekt 3
Remont i wyposażenie świetlicy wiejskiej w Kamińsku	PROW Małe projekty (Leader)	38 372,76	Gmina Murowana Goślina	Projekt 3

Tytuł projektu	Źródło dotacji	Wartość projektu ogółem	Nazwa beneficjenta	Projekt komplementarny z LPR
Wykonanie strojów dla potrzeb inscenizacji, przedstawień i wydarzeń historycznych	PROW Małe Projekty (Leader)	19 700,00	Stowarzyszenie "Dzieje"	Projekt 11
Kultywowanie dziedzictwa ludowego poprzez zakup strojów i nagłośnienia przenośnego dla zespołu Folklorystycznego "Goślinianie"	PROW Małe Projekty (Leader)	23 296,00	MGOKiR	Projekt 11

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina.

(4) Komplementarność źródeł finansowania – oznacza ona, że projekty o charakterze rewitalizacyjnym wynikające z LPR powinny opierać się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia z różnych źródeł finansowania, tak publicznych, jak i prywatnych. Próbą realizacji określenia mechanizmów rozpoznania prywatnych źródeł finansowania będą spotkania z osobami zaangażowanymi w przedsięwzięcia rewitalizacyjne na terenie gminy. Sposób i zakres realizacji zasad komplementarności źródeł finansowania uwzględniono w tabeli przedstawionej w kolejnym rozdziale (*Ramy finansowe programu*). W opisie skali planowanych wydatków na przedsięwzięcia rewitalizacyjne uwzględniono poszczególne rodzaje ich finansowania (w tym ze źródeł prywatnych oraz publicznych w ramach środków własnych samorządu lokalnego lub dofinansowania ze źródeł regionalnych, krajowych oraz europejskich).

9 Ramy finansowe programu

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne	Środki finansowe [mln zł]				
	gm. Murowana Goślina	gm. Murowana Goślina + UE	Gm. MG + pryw.	prywatne	prywatne + UE
1. Dworzec –nowoczesny węzeł komunikacyjny	0	15,0	0	0	0
2. Rewaloryzacja zespołu pałacowo-parkowego w Murowanej Goślinie	0	0	5,0	0	0
3. Przebudowa budynku komunalnego Uchorowo 22	1,5	0	0	0	0
4. Modernizacja budynków parafialnych na działania społeczne skierowane do mieszkańców obszaru rewitalizacji w Murowanej Goślinie	0	0	0	0	0,6
5. Odnowa kościoła pw. Św. Ducha	0	0	0	0	3,0
6. Program Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	1,0	0	0	0	0
7. Program wsparcia i aktywizacji społecznej Seniorów	0,2	0	0	0	0
8. Poprawa dostępu do usług społecznych wspierających rodzinę i rodzinną pieczę zastępczą na terenie Gminy Murowana Goślina	0,15	0	0	0	0
9. Program pracy opiekuńczo –wychowawczej dla dzieci i młodzieży	0,2	0	0	0	0
10. Integracja międzypokoleniowa	0,08	0	0	0	0
11. Park DZIEJE – szansa na rozwój gospodarczy Murowanej Gośliny i budowanie kapitału społecznego	0	0	0	0	50,0
12. Centrum sportowo-rekreacyjne „Zielone Wzgórza” Murowana Goślina	0	0	0	0	6,0
RAZEM	3,13	15,0	5,0	0,0	59,6

10 Mechanizmy włączenia różnych grup interesariuszy do opracowania i realizacji programu

Lokalny program rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina wypracowany jest przez samorząd gminny i poddawany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych, środowiskowych. Przygotowanie oraz wdrażanie procesu rewitalizacji w gminie Murowana Goślina opiera się na zasadach partnerstwa i partycypacji. Partycypacja interesariuszy wpisana jest w proces rewitalizacji, na każdym jego etapie: diagnozy, programowania, wdrażania i monitorowania. Współpraca z różnymi grupami interesariuszy, w szczególności ze społecznością podobszarów rewitalizacji, innymi ich użytkownikami, takimi jak: przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe pozwoli na wyznaczenie liderów społecznych z różnych środowisk, określenie obszarów problemowych, zdiagnozowanie potrzeb rewitalizacyjnych w gminie, wypracowanie społecznej akceptacji podejmowanych działań rewitalizacyjnych, pozyskanie, ze źródeł publicznych i prywatnych, środków na działania rewitalizacyjne, systematyczne i ciągłe monitorowanie postępów realizacji programu oraz jego aktualizację.

Rycina 42. Interesariusze angażowanie w proces tworzenia i wdrażania działań rewitalizacyjnych
źródło: opracowanie własne.

Przygotowanie Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina, jego wdrażanie i monitorowanie opierają się na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy (ryc. 42), w tym przede wszystkim ze: społecznością obszaru rewitalizacji, użytkownikami obszaru rewitalizacji, lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi, spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi. Interesariusze to bowiem instytucje, osoby lub grupy osób, które znajdują się w strefie bezpośredniego lub pośredniego oddziaływania programu oraz instytucje i osoby, które mogą mieć wpływ (pozytywny lub negatywny) na jego realizację i rezultaty. Interesariuszami działań rewitalizacyjnych na terenie miasta i gminy Murowana Goślina są: pojedyncze osoby

(mieszkańcy obszaru rewitalizacji), lokalna społeczność, władze samorządowe, przedstawiciele lokalnego biznesu, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, potencjalni mieszkańcy, organizacje pozarządowe.

Ważnym jest, by działania partycypacyjne prowadzone były w sposób ciągły. Nie mogą zakończyć się one na procesie planowania, lecz dotyczyć muszą także realizacji projektów rewitalizacyjnych (upowszechniania informacji na temat LPR, zasad uczestnictwa partnerów i beneficjentów, upublicznianie aktów prawnych i dokumentów, współpracy międzyinstytucjonalnej, udziału interesariuszy w inicjatywach lokalnych) oraz funkcjonowania po zakończeniu procesu rewitalizacji (upubliczniania monitoringu zmian z naciskiem na obszary rewitalizowane, publikowanie raportów i sprawozdań, badania na temat oceny procesów rewitalizacji, prezentacje efektów rewitalizacji). Partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru rewitalizacji jest warunkiem sukcesu działań na rzecz odnowy

Poniżej przedstawiono sposoby angażowania społeczności lokalnej w cały proces rewitalizacji.

Etap przygotowania (diagnoza i programowanie)

Jednym z podstawowych założeń wdrażania Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina jest aktywne włączenie społeczności lokalnej w proces jego tworzenia. Włączanie to odbyło się poprzez: (1) stworzenie publicznie ogłoszonego, wolnego naboru przedsięwzięć rewitalizacyjnych, (2) konsultacje społeczne obszaru rewitalizacji i konsultacje społeczne projektu Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina.

(1) Po opracowaniu założeń Lokalnego programu rewitalizacji na stronie internetowej gminy oraz w prasie lokalnej ukazało się ogłoszenie zachęcające interesariuszy do złożenia propozycji projektów rewitalizacyjnych na wstępnie określonym w wyniku analiz delimitacyjnych obszarze. Celem naboru projektów, który został zorganizowany w grudniu 2017 r., było określenie oczekiwań społeczności lokalnej odnośnie działań rewitalizacyjnych, ale także zweryfikowanie, czy na wyznaczonym obszarze rewitalizacji inne podmioty niż publiczne również zamierzają realizować projekty inwestycyjne i społeczne. Nabór był prowadzony w oparciu o fiskę projektową, której wypełnienie warunkowało uwzględnienie projektu w dalszych etapach prac nad programem.

W wyniku naboru nadesłane zostały projekty, których realizatorami będą różne podmioty należące do interesariuszy rewitalizacji, w tym organizacje pozarządowe, parafie kościoła katolickiego i spółdzielnia mieszkaniowa.

Podmioty, które złożyły propozycje projektów były jeszcze dwukrotnie proszone o korektę fiszek projektowych. Pierwsza korekta nastąpiła po przeprowadzeniu spotkania konsultacyjnego, o którym mowa w punkcie niżej. Dotyczyła szerszego opisanie

oddziaływania projektów na sferę społeczną. Druga korekta została wprowadzona na dalszym etapie prac po uchwaleniu programu, na etapie zmiany programu wynikającej z konsultacji z Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego w ramach procedury wpisu dokumentu na listę programów rewitalizacji województwa wielkopolskiego.

(2) Po zakończeniu naboru projektów, 20 grudnia 2017 r. zostało zorganizowane pierwsze spotkanie konsultacyjne dla interesariuszy rewitalizacji w Murowanej Goślinie. W spotkaniu wzięło udział 8 osób, przedstawiciele podmiotów, które nadesłały swoje propozycje projektów. Podczas spotkania konsultacyjnego omówione zostały założenia programu rewitalizacji, przedstawione analizy, na podstawie których wyznaczono obszar rewitalizacji oraz omówiono zaproponowane projekty rewitalizacyjne. W trakcie dyskusji poruszono tematy przede wszystkim związane z projektami rewitalizacyjnymi. Wiele uwagi poświęcono dyskusji na temat społecznych celów, jakie powinny przyświecać wyborowi działań rewitalizacyjnych do realizacji. Zwrócono uwagę, że nadesłane propozycje projektów nie są wystarczająco dobrze uzasadnione pod względem oddziaływania na sferę społeczną. Uczestnicy spotkania byli zainteresowani także sposobem wyznaczenia obszaru rewitalizacji oraz informacjami na temat środków unijnych na projekty rewitalizacyjne.

Podmioty, które nadesłały własne projekty do włączenia do programu rewitalizacji, zostały zobowiązane do tego, aby przemyśleć ponownie projekty i skorygować fiszki projektowe z uwzględnieniem celów społecznych.

W drugim spotkaniu konsultacyjnym, które odbyło się na etapie aktualizowania programu w dniu 9 kwietnia 2018 r. wzięło udział 30 osób. Największą grupę stanowili mieszkańcy gminy, w tym seniorzy, którzy są ważną grupą społeczną odbiorców działań rewitalizacyjnych. Jako grupa docelowa zostali wskazani przez kilka podmiotów zamierzających realizować projekty rewitalizacyjne, w tym przez gminę, która planuje adaptację budynku dworca kolejowego pod potrzeby między innymi seniorów. Podczas spotkania omówiono szerzej projekt gminny. Uwaga prowadzących spotkanie i jego uczestników skupiła się na potrzebach osób starszych. Seniorzy mieli okazję powiedzieć, w jakiego rodzaju zajęciach wspólnie uczestniczą. Wnioski, które zostały sformułowane po spotkaniu są następujące: 1) w większym stopniu należy konsultować z osobami starszymi wszelkiego rodzaju projekty inwestycyjne, które są adresowane do tej grupy społecznej, 2) należy zintensyfikować spotkania władz miasta z działającymi w gminie organizacjami skupiającymi seniorów, 3) w rewitalizacji, ze względu na obserwowany trend starzenia się społeczeństwa w obszarze rewitalizacji, intensyfikować działania adresowane do seniorów.

Etap wdrażania

Sposób zapewnienia efektywnego działania na rzecz programu rewitalizacji różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur

Bardzo ważnym organem włączonym do systemu wdrażania Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina jest Zespół Roboczy ds. Rewitalizacji. Jego

rola nie ogranicza się wyłącznie do wsparcia Burmistrza w procesie opracowania programu. Zakłada się, że Zespół będzie w szerokim zakresie włączony we wdrażanie LPR. Szczególną rolę Zespół będzie pełnić w odniesieniu do koordynowania działań na rzecz programu różnych instytucji, także podmiotów niezwiązanych organizacyjnie z samorządem miejskim. Zakłada się, że Zespół w swoje prace będzie angażował wszystkich interesariuszy, zapraszając ich na spotkania. Zespół jednak nie posiada kompetencji kontrolnych i wprost zarządczych.

Zarządczą koordynacją działań podejmowanych przez instytucje i spółki gminne będzie zajmować się Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami. Może on zwracać się do wszystkich instytucji samorządowych z oczekiwaniem dostarczenia potrzebnych informacji w zakresie procesu rewitalizacji, w tym postępów w realizacji zaplanowanych projektów, przedstawienia ewentualnych nowych projektów, które mogą być włączone do programu w wyniku aktualizacji, wyjaśnienia ewentualnych problemów w realizacji projektów. Aby realizowane działania były wobec siebie komplementarne i kompleksowe, instytucje samorządowe muszą stale kontaktować się ze sobą. Będzie to im umożliwione poprzez dotąd wypracowane przez władze samorządowe sposoby koordynacji pracy komórek organizacyjnych magistratu i innych jednostek gminnych.

Mniej formalne możliwości koordynacji działań rewitalizacyjnych odnoszą się do podmiotów nie podlegających nadzorowi władz samorządowych, tj. interesariuszy takich, jak: przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, wspólnoty mieszkaniowe, parafie, itp. Podmioty te będą w różny sposób angażowane w proces realizacji programu rewitalizacji:

- Na różnych etapach realizacji projektów rewitalizacyjnych będą organizowane spotkania konsultacyjne (plenerowe oraz w ramach debat w pomieszczeniach zamkniętych), na których interesariusze będą mogli wypowiedzieć się na temat projektów, konkretnych rozwiązań technicznych i innych przyjętych w projektach. Spotkania będą poświęcone omówieniu innych spraw związanych z rewitalizacją miasta i gminy Murowana Goślina. Zakłada się, że w spotkaniach tych będzie brać udział grupa osób regularnie interesująca się procesem rewitalizacji i zgłaszająca swój akces do współdecydowania w sprawach istotnych z punktu widzenia rewitalizacji. W przyszłości przewiduje się, że grupa ta zostanie sformalizowana jako komitet społeczny ds. rewitalizacji. Społeczność lokalna nie będzie miała wyłącznie roli opiniotwórczej, ale będzie współdecydować w sprawach rewitalizacji. Spotkania będą protokołowane, a protokoły będą zawierać rekomendacje interesariuszy w sprawach realizacji działań rewitalizacyjnych.
- Na stronie internetowej w utworzonej zakładce poświęconej rewitalizacji będą zamieszczane informacje o postępach w realizacji projektów oraz innych działaniach realizowanych przez gminę związanych z rewitalizacją. W zakładce będą pojawiać się także informacje o działaniach rewitalizacyjnych realizowanych przez inne podmioty.

- W referacie Budowlano-Inwestycyjnym i Zarządzania Drogami będzie funkcjonować pracownik, z którym interesariusze będą mogli w godzinach pracy kontaktować się w celach konsultacji oraz wnoszenia nowych propozycji projektów rewitalizacyjnych.

Etap monitorowania

Etap monitorowania w kontekście partycypacji społecznej został opisany w rozdziale „Monitoring realizacji programu”. Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina, który będzie odpowiedzialny za prowadzenie monitoringu będzie przedstawiać podczas organizowanych z interesariuszami spotkań na etapie wdrażania sprawozdania monitoringowe. Zakłada się, że do wszystkich interesariuszy, którzy zaproponowali swoje projekty rewitalizacyjne będą przesyłane prośby o udostępnienie informacji na temat postępów prac. Informacje te zostaną włączone do systemu monitoringu.

11 Informacja dotycząca przeprowadzonej oceny oddziaływania na środowisko

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko (SOOŚ) jest wymagana w przypadku projektów z zakresu: koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (na poziomie gminy), planów zagospodarowania przestrzennego oraz polityk, strategii, planów, które wyznaczają ramy dla późniejszych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Organ opracowujący projekt LPR miasta i gminy Murowana Goślina (Burmistrz Miasta i Gminy Murowana Goślina) stwierdza, że dokument nie wyznacza ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (w rozumieniu przepisów ustawy ooś oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r., poz. 71), a jego realizacja nie będzie powodować negatywnych, znaczących oddziaływań na środowisko. Zakłada się, że realizowane projekty rewitalizacyjne, przyczynią się do poprawy środowiska i długofalowej jego ochrony. LPR miasta i gminy Murowana Goślina nie jest dokumentem planistycznym, o których mowa w art. 46 pkt. 1 ustawy ooś, ani dokumentem sektorowym, które zostały wymienione w art. 46 pkt. 2, ani innym dokumentem, który zgodnie art. 47 ustawy ooś wymagałby przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Planowane w projekcie LPR przedsięwzięcia i projekty rewitalizacyjne nie zaliczają się do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, wymienionych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r., poz. 71), ponieważ nie osiągną określonych w rozporządzeniu progów.

Niemniej jednak niektóre z zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć mogą lokalnie oddziaływać na środowisko na etapie realizacji. Przedsięwzięcia inwestycyjne mogą na etapie realizacji wykazywać negatywne, krótkoterminowe, odwracalne oddziaływanie na środowisko. Oddziaływanie będzie bezpośrednio związane z przyjętą technologią robót oraz fazą inwestycji. W większości robót budowlanych wykorzystywany jest sprzęt stanowiący źródło emisji zanieczyszczeń powietrza, hałasu i drgań (maszyny budowlane oraz środki transportu). Emisje mogą oddziaływać na okolicznych mieszkańców oraz ludzi przebywających chwilowo w rejonie inwestycji. Na terenie budowy należy utrzymywać porządek. Powstające odpady powinny być gromadzone w sposób selektywny. Teren budowy powinien być zabezpieczony i odpowiednio oznakowany. Aby zminimalizować niebezpieczeństwo zanieczyszczenia środowiska wodno-gruntowego substancjami ropopochodnymi pochodzącymi ze sprzętu budowlanego i środków transportu na placu budowy prace powinny być prowadzone na terenie utwardzonym i odwadnianym, albo – w razie niemożności znalezienia takiego terenu – na terenie nieutwardzonym, lecz zabezpieczonym warstwą nieprzepuszczalną. W przypadku prowadzenia prac w

bezpośrednim sąsiedztwie drzew i krzewów konieczne jest ich odpowiednie zabezpieczenie przed uszkodzeniami. Należy podkreślić, że negatywne oddziaływanie na etapie realizacji projektów będzie miało charakter bezpośredni, krótkoterminowy, chwilowy, odwracalny.

Generalnie oddziaływania związane z realizacją projektów inwestycyjnych zapisanych w programie rewitalizacji będą oddziaływaniami przejściowymi, odwracalnymi i wystąpią jedynie w czasie prowadzonych robót. Natomiast na etapie eksploatacji zrealizowane inwestycje zasadniczo będą wpływać korzystnie na stan środowiska. Wiele z nich wiąże się bowiem pośrednio z ograniczeniem oddziaływań na środowisko. Są to przykładowo projekty/zadania infrastrukturalne związane z modernizacją budynków mieszkalnych i poprawą wydajności energetycznej systemów grzewczych w tych budynkach.

Planowane w ramach programu rewitalizacji inwestycje przyczynią się do poprawy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej w obszarze rewitalizacji, w tym m.in. do poprawy jakości i komfortu życia mieszkańców.

W przypadku działań związanych z modernizacją budynków – ocieplaniem ścian, wymianą pokrycia dachowego jest możliwe występowanie w budynkach miejsc gniazdowania chronionych gatunków ptaków (w szczególności jerzyka – *Apus apus* – i wróbla – *Passer domesticus*), czy występowania miejsc bytowania nietoperzy. W związku z tym przed rozpoczęciem prac termomodernizacyjnych należy przeprowadzić inwentaryzację przyrodniczą tych budynków pod kątem występowania w nich w/w gatunków ptaków czy nietoperzy. W przypadku stwierdzenia ich występowania prace termomodernizacyjne powinny być dostosowane do okresów lęgowych tych ptaków – prace termomodernizacyjne będą prowadzone w poza okresami lęgowymi – zgodnie z zaleceniami osoby, która sporządziła inwentaryzację przyrodniczą. Prace termomodernizacyjne powinny być prowadzone zgodnie z zasadami określonymi np. w opracowaniu RDOŚ w Szczecinie p.n. Wskazówki nt. ochrony ptaków i nietoperzy podczas termomodernizacji budynków. Podobnie przed przystąpieniem do rewitalizacji parków, należy sprawdzić czy na tych terenach nie występują gatunki chronione. W przypadku stwierdzenia występowania gatunków chronionych prace należy prowadzić w sposób nie zagrażający tym gatunkom.

Oddziaływania skumulowane są związane z jednoczesną realizacją w kilku zadań w tym samym czasie, na sąsiadujących terenach (akumulacja wpływów w czasie i przestrzeni). Związane mogą być m.in. z okresowym zwiększeniem hałasu i zanieczyszczenia powietrza związanego z etapem prac budowlanych. Biorąc pod uwagę zasięg oddziaływania analizowanego projektu programu rewitalizacji, tj. koncentrację na obszarze rewitalizacji, zaplanowane projekty rewitalizacyjne mogą wykazywać oddziaływania skumulowane, jeżeli będą realizowane w tym samym czasie. Jednak na obecnym etapie opracowywania projektu dokumentu nie jest możliwe określenie wystąpienia oddziaływań skumulowanych ponieważ nie został jeszcze ustalony szczegółowy harmonogram realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W dokumencie uwidoczniono projekty, których realizacja ma nastąpić w okresie obowiązywania programu, a więc do 2023 r. włącznie. Ich realizacja

jest uzależniona od możliwości finansowych Gminy oraz dostępności funduszy zewnętrznych, przede wszystkim unijnych. Ewentualne możliwe negatywne oddziaływania skumulowane będą występować tylko na etapie realizacji projektów, w związku z czym będą mieć charakter bezpośredni, krótkoterminowy, chwilowy, odwracalny.

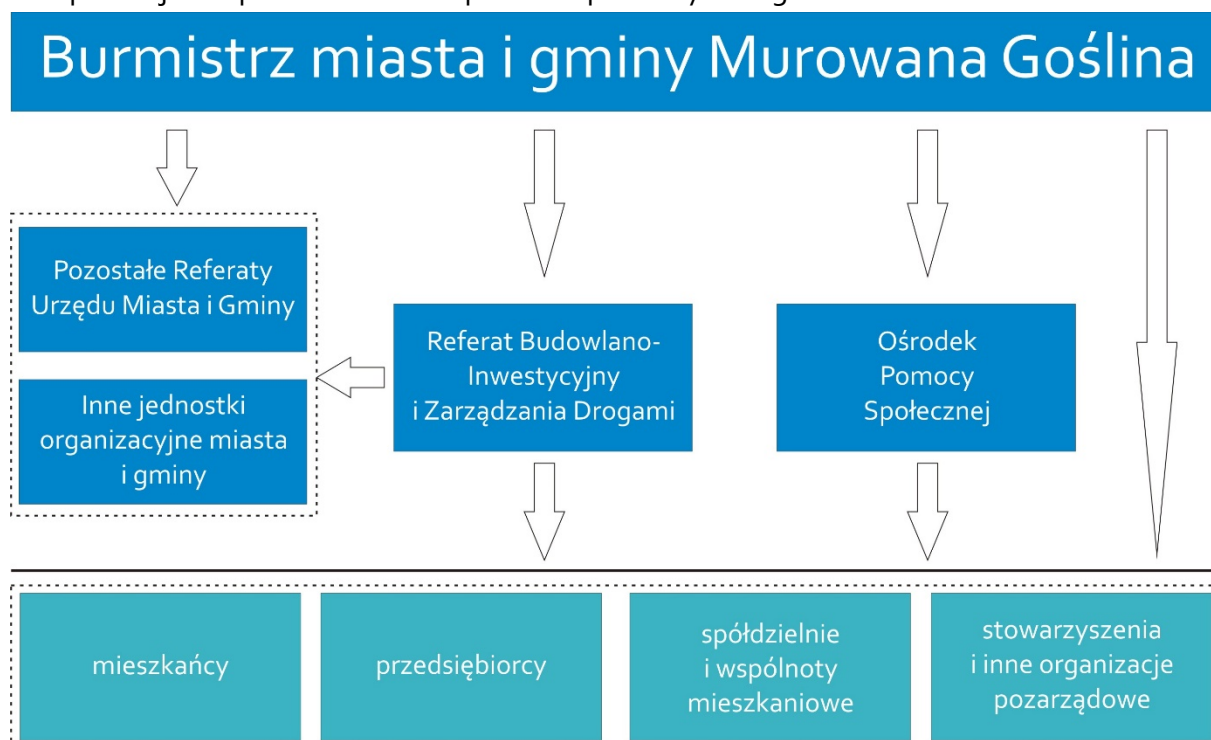
Z uwagi na położenie miasta i gminy Murowana Goślina względem granic Polski nie ma możliwości by któryś z planowanych do realizacji projektów rewitalizacyjnych oddziaływał transgranicznie na środowisko.

12 System wdrażania programu

System wdrażania Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina oparty jest na zasadzie partnerstwa i partycypacji. Partycypacja społeczna na etapie wdrażania Programu (jako działania komplementarne do partycypacji na etapach diagnozy, programowania, czy monitorowania) umożliwi wypracowanie społecznej akceptacji dla podejmowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, pozyskanie środków na działania rewitalizacyjne ze źródeł publicznych oraz prywatnych oraz systematyczny monitoring postępów realizacji programu i w razie konieczności (np. podczas wystąpienia istotnej zmiany warunków realizacji LPR) jego aktualizację.

Wszelkie formalne dokumenty prawne i programowe, wskazują, że największy ciężar organizacyjny, zarządczy i finansowy we wdrażaniu działań rewitalizacyjnych będzie udziałem samorządu lokalnego i jego jednostek podległych, w tym Ośrodka Pomocy Społecznej, który jest realizatorem wielu projektów rewitalizacyjnych społecznych. Dla zapewnienia „dobrego zarządzania” procesem rewitalizacji, a tym samym komplementarności realizowanych działań – istotne wydaje się być stworzenie lub dostosowanie istniejących struktur administracyjno-zarządczych do specyfiki i potrzeb realizacji Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina.

Schemat powiązań poszczególnych interesariuszy wewnętrznych rewitalizacji we wdrażaniu tego procesu przedstawiono na ryc. 43. Można przy tym wyróżnić kilka kluczowych podmiotów, które powinny odpowiadać za realizację programu. Ich kompetencje i odpowiedzialność opisano w poniższym fragmencie.

Rycina 43. Struktura zarządzania wdrażaniem Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina

Burmistrz miasta i gminy Murowana Goślina

Burmistrz miasta i gminy pełni rolę nadzorczą nad całym procesem rewitalizacji. Kieruje on pracą Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina, w tym także referatów odpowiedzialnych bezpośrednio za realizację działań rewitalizacyjnych i innych jednostek organizacyjnych. Jednocześnie koordynuje on działania różnych grup interesariuszy rewitalizacji i powinien zapewniać obsługę organizacyjną ich współpracy. W rezultacie nadaje tempo procesu rewitalizacji, dostosowując je do lokalnych możliwości i ograniczeń.

Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina

Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami jako jednostka organizacyjna Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina pełni następujące zadania w systemie wdrażania programu:

- przygotowanie w oparciu o współpracę z ekspertami lokalnego programu rewitalizacji (i jego ewentualnych zmian), poprzedzonego diagnozą i delimitacją obszarów zdegradowanych;
- koordynacja realizacji lokalnego programu rewitalizacji, tj. w zakresie działań w sferze społeczno-gospodarczej: podejmowanie współpracy z interesariuszami rewitalizacji, w szczególności mieszkańcami obszaru rewitalizacji, z podmiotami prowadzącymi lub zamierzającymi prowadzić działalność na obszarze rewitalizacji, inicjowanie oraz koordynowanie działań na obszarze rewitalizacji na rzecz przeciwdziałania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, na rzecz podnoszenia stopnia przedsiębiorczości oraz poprawy kondycji przedsiębiorstw; w zakresie działań w sferze przestrzenno-funkcjonalnej: podejmowanie współpracy z właścicielami, użytkownikami wieczystymi i podmiotami zarządzającymi nieruchomościami na obszarze rewitalizacji, inicjowanie oraz koordynowanie działań na obszarze rewitalizacji na rzecz obniżania negatywnych skutków zjawisk środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych;
- monitorowanie efektów działań realizowanych na obszarze rewitalizacji zapisanych w lokalnym programie rewitalizacji;
- podejmowanie działań w zakresie informacji i promocji lokalnego programu rewitalizacji.

Pozostałe referaty Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina oraz inne gminne jednostki organizacyjne

Przedstawiciele innych referatów i jednostek organizacyjnych (jednostek budżetowych, spółek) miasta i gminy Murowana Goślina powinni tworzyć Zespół Roboczy ds. Rewitalizacji. Koordynatorem Zespołu będzie pracownik Referatu Budowlano-Inwestycyjnego i Zarządzania Drogami odpowiedzialny za koordynację przygotowania i wdrażania programu oraz monitorowanie. Zakres zadań Zespołu obejmuje w szczególności:

- gromadzenie, dostarczanie i analizowanie danych niezbędnych do opracowania, wdrażania i monitorowania Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina;
 - identyfikowanie problemów i wskazywanie możliwości eliminowania przeszkód w realizacji projektów rewitalizacyjnych;
 - inspirowanie i zgłaszanie projektów rewitalizacyjnych w zakresie kompetencji poszczególnych jednostek organizacyjnych miasta i gminy Murowana Goślina;
 - opiniowanie i rekomendowanie propozycji w zakresie poszczególnych elementów Lokalnego programu rewitalizacji bądź ich zmian;
 - wdrażanie projektów rewitalizacyjnych zgodnie z kompetencjami poszczególnych jednostek organizacyjnych miasta i gminy Murowana Goślina;
 - przekazywanie informacji i sprawozdań z realizacji projektów rewitalizacyjnych będących w kompetencji poszczególnych referatów i jednostek miasta i gminy Murowana Goślina.
- Praca Zespołu może odbywać się zarówno w formie posiedzeń całego grona lub poszczególnych jego członków w zależności od potrzeb.

Inni interesariusze zewnętrzni, w tym mieszkańcy, przedsiębiorcy, zarządcy nieruchomości i przedstawiciele organizacji pozarządowych

Inni interesariusze rewitalizacji będą włączeni w działania rewitalizacyjne, w zależności od ich potrzeb i możliwości poprzez:

- informowanie referatów odpowiedzialnych bezpośrednio za wdrażania LPR o lokalnych problemach wymagających rozwiązania,
- konsultowanie proponowanych rozwiązań rewitalizacyjnych odnoszących się do lokalnych spraw i problemów,
- doradztwo w zakresie swoich możliwości jako lokalnych ekspertów,
- dzielenie się z władzami lokalnymi odpowiedzialnością za podejmowanie decyzji w sprawach bezpośrednio ich dotyczących,
- współrealizowanie projektów rewitalizacyjnych.

O sposobach angażowania interesariuszy zewnętrznych w proces rewitalizacji szerzej napisano w rozdziale „Mechanizmy włączenia różnych grup interesariuszy do realizacji programu”.

Zmiana Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina

Zmiana Lokalnego programu rewitalizacji jest ważną procedurą realizacji procesu rewitalizacji. Zakłada się, że będzie on podlegać aktualizacji. Kluczowe powody konieczności przeprowadzenia aktualizacji to:

- Istotne zmiany w otoczeniu oraz zmiany decyzji organów niezależnych od realizatorów programu, które spowodują, że część projektów nie będzie możliwa do realizacji lub będzie musiała ulec istotnej zmianie,
- Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych nie przyczynia się do poprawy sytuacji w odniesieniu do wskaźników programowych,
- Zostaną zidentyfikowane inne niż zaplanowane pierwotnie projekty, których realizacja może istotnie wpłynąć na podwyższenie efektywności działań rewitalizacyjnych,
- Planowane projekty nie są realizowane z istotnych przyczyn: brak finansowania, przeszkody prawne, techniczne i inne,
- Realizacja programu daje oczekiwane efekty i cały obszar rewitalizacji lub jego część nie wykazują sytuacji kryzysowej.

Procedury reagowania i ewentualnej zmiany programu rewitalizacji zostały opisane w tabeli poniżej z podziałem na przewidywane powody.

Istotne zmiany w otoczeniu oraz zmiany decyzji organów niezależnych od realizatorów programu, które spowodują, że część projektów nie będzie możliwa do realizacji lub będzie musiała ulec istotnej zmianie	Zmiany w otoczeniu lub zmiany decyzji organów niezależnych od realizatorów programu mogą pojawić się nagle lub być zaobserwowane w trakcie monitorowania realizacji programu. W przypadku wystąpienia nagłych zmian każdy z interesariuszy procesu rewitalizacji będzie mógł wystąpić do Burmistrza z wnioskiem o rozważanie aktualizacji programu rewitalizacji. Zmiany w projektach będą składane do Referatu Budowlano-Inwestycyjnego i Zarządzania Drogami. Po czym stosowane zmiany zostaną wprowadzone w programie. Nad opracowaniem zmian będzie czuwał Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami. Wyniki prac zostaną poddane konsultacjom, w które zostaną włączeni wszyscy interesariusze rewitalizacji. Formy konsultacji zostaną ustalone z uwzględnieniem skali proponowanych zmian. Po przeprowadzonych konsultacjach program po zmianach będzie mógł być przedłożony Radzie Miejskiej do uchwalenia. Zmiany w otoczeniu, które wpływają na wykonalność projektów rewitalizacyjnych lub konieczność zaplanowania innych projektów mogą być zaobserwowane w ramach monitorowania realizacji programu i szczególnie w wyniku przeprowadzenia ewaluacji, która jest pogłębionym badaniem skuteczności procesu rewitalizacji. W takim przypadku Zespół Roboczy ds. Rewitalizacji sporządzi rekomendacje odnośnie aktualizacji programu, które uwzględni Burmistrz, podejmując decyzję o wszczęciu procedury aktualizacji.
Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych nie	Zaobserwowanie, czy realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych przyczynia się do poprawy sytuacji na obszarze rewitalizacji, jest możliwe przede wszystkim na etapie wykonywania ewaluacji programu. Wnioski z prowadzonego monitoringu powinny

przyczynia się do poprawy sytuacji w odniesieniu do wskaźników programowych	dawać rekomendacje odnośnie aktualizacji programu szczególnie w przypadku, gdy zostanie wykazane, że realizacja programu nie przynosi oczekiwanej poprawy sytuacji na obszarze rewitalizacji. W takim przypadku procedura aktualizacji programu będzie przebiegać zgodnie z opisanym schematem w punkcie wyżej, tj. Zespół Roboczy ds. Rewitalizacji sporządzi rekomendacje odnośnie aktualizacji programu, które uwzględni Burmistrz, podejmując decyzję o wszczęciu procedury aktualizacji. Sprawozdania monitoringowe oraz wyniki dyskusji w ramach prac Zespołu Roboczego ds. Rewitalizacji wraz z interesariuszami powinny identyfikować przyczyny niepowodzenia procesu rewitalizacji. Na tej podstawie zostaną podjęte przez decyzje odnośnie charakteru i zakresu zmian w programie. Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami przystąpi do opracowania aktualizacji programu, który zostanie poddany procesowi konsultacji, w który zostaną zaangażowani interesariusze rewitalizacji. Następnie program będzie procedowany przez Radę Miejską w zakresie uchwalenia aktualizacji.
Zostaną zidentyfikowane inne niż zaplanowane pierwotnie projekty, których realizacja może istotnie wpłynąć na podwyższenie efektywności działań rewitalizacyjnych	Zidentyfikowanie innych niż pierwotnie zaplanowanych projektów jest sytuacją bardzo prawdopodobną. Należy zakładać, że podczas opracowania wersji programu w roku 2017 nie udało się skutecznie zachęcić do włączenia się w rewitalizację wszystkich interesariuszy. Zakłada się także, że sytuacja (finansowa, instytucjonalna lub prawna) uczestników procesu rewitalizacji w trakcie opracowania pierwszej wersji nie pozwalała zgłosić do programu projektu rewitalizacyjnego, który może mieć istotne znaczenie dla zwiększenia skuteczności działań rewitalizacyjnych. Każdy z interesariuszy rewitalizacji może w dowolnym momencie zgłosić nowy projekt. Ocena, czy projekt ten ma znaczenia dla podniesienia skuteczności działań rewitalizacyjnych, zostanie dokonana przez Zespół Roboczy ds. Rewitalizacji we współpracy z Referatem Budowlano-Inwestycyjnym i Zarządzania Drogami. Po uznaniu, że projekt powinien zostać włączony do programu, Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami przystąpi do aktualizacji programu. Forma i zakres konsultacji tego typu aktualizacji będą uzależnione od zakresu zmian w programie. Zakłada się, że w takim przypadku konsultacje mogą ograniczyć się do formy pisemnej, jeśli zmiany będą niewielkie (np. do programu zostanie włączony jeden projekt). Konsultacje będą przeprowadzone w większym zakresie poprzez m.in. zorganizowanie spotkań z interesariuszami, jeśli liczba projektów będzie większa lub któryś z projektów będzie miał wartość powyżej 2 milionów zł lub/i będzie bezpośrednio oddziaływał na więcej niż 10% obszaru rewitalizacji (powierzchniowo lub/i z uwzględnieniem liczby

	mieszkańców).
Planowane projekty nie są realizowane z istotnych przyczyn: brak finansowania, przeszkody prawne, techniczne i inne	W dowolnym momencie podmiot wskazany jako realizator projektu może zgłosić, że nie zamierza realizować zaplanowanego w programie projektu. Brak aktywności realizatorów programu może zostać uwidoczniiony również w ramach monitorowania postępów we wdrażaniu programu. W pierwszym z opisanych przypadków aktualizacja programu powinna nastąpić stosunkowo szybko. Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami dokona zmiany w programie poprzez usunięcie projektu i przedstawi zmianę na posiedzeniu Zespołu Roboczego ds. Rewitalizacji. Zadaniem Zespołu będzie ocena, czy usunięty projekt może zostać zastąpiony innym. Jeśli tak, zostanie ogłoszony nabór projektów do programu ze wskazaniem oczekiwanego zakresu projektu (cel projektu i grupa odbiorców będą istotnymi warunkami zastąpienia jednego projektu przez drugi). Jeśli nabór nie przyniesie oczekiwanych rezultatów, aktualizacja programu przedstawiona do konsultacji i uchwalenia będzie obejmować jedynie usunięcie projektu i zmodyfikowanie innych związanych z projektem założeń. Należy jednak dążyć do zidentyfikowania innego projektu w miejsce usuniętego. Jeśli to się powiedzie, aktualizacja będzie polegała na zastąpieniu usuniętego projektu nowym. Wówczas program zostanie poddany konsultacjom i uchwalony. W drugim z opisanych przypadków wnioski z monitoringu zostaną przedstawione na posiedzeniu Zespołu Roboczego ds. Rewitalizacji. Burmistrz jednocześnie zwróci się do podmiotów, które, jak wykaże raport, nie podjęły się realizacji projektu, o wskazanie przyczyn braku aktywności. Należy zakładać, że podmiot, który nie realizuje projektu, wskaże konieczność usunięcia projektu. Wówczas procedury są identyczne jak w pierwszym z opisanych przypadków. Jeśli działania, po interwencji Burmistrza będą podjęte, program nie będzie wymagał aktualizacji.
Realizacja programu daje oczekiwane efekty i cały obszar rewitalizacji lub jego część nie wykazują sytuacji kryzysowej	Sytuacja, gdy program daje oczekiwane efekty i cały obszar lub jego część nie wykazują sytuacji kryzysowej, jest oczekiwana. Należy zakładać, że nie nastąpi szybciej niż po 5 latach wdrażania programu. W takim przypadku program zostanie poddany gruntownej aktualizacji, tzn. ponownie zostanie wykonana diagnoza delimitacyjna i opracowana część postulatywna programu, a procedura aktualizacji programu powinna być podobna do tej, jaką przeprowadzono w trakcie opracowania LPR.

13 Monitoring realizacji programu

Każdy program rewitalizacji musi podlegać bieżącej kontroli i ocenie realizacji, czyli monitoringowi. Jest to szczególnie ważne, gdy sytuacja obszaru oraz wpływające na nią uwarunkowania zewnętrzne szybko się zmieniają. Celem monitoringu (szczególnie w momentach radykalnych zmian otoczenia) jest, oprócz kontroli i oceny, dostosowywanie przyjętych w programie ustaleń. Czasem bowiem jest tak, że w związku ze zmianą uwarunkowań należy zrezygnować z pewnych celów, niektóre zmodyfikować lub też wprowadzić nowe. Monitorowanie strategii musi być więc procesem, do którego podchodzi się z równą starannością jak do procesu samego tworzenia strategii.

Tabela 26. Wskaźniki monitorowania Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina

Lp	Nazwa wskaźnika	Wartość docelowa do 2023 r.
Cel strategiczny 1. Odnowa społeczna i gospodarcza obszaru rewitalizacji		
1.	Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	– 20% ⁴
2.	Dynamika bezrobocia (lata 2012-2016)	–10%
3.	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców	– 15%
4.	Dynamika osób korzystających z pomocy społecznej (lata 2012-2016)	– 10%
5.	Wysokość podatku dochodowego od osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika	+ 10%
6.	Dynamika podatku dochodowego od osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej na 1 podatnika (lata 2012-2016)	+ 7%
7.	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym	+ 7%
8.	Wysokość podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 podatnika	+ 10%
9.	Dynamika podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 podatnika (lata 2012-2016)	+ 7%
Cel strategiczny 2. Budowa podstaw odnowy społecznej i gospodarczej poprzez działania infrastrukturalne i przyrodnicze		
10.	Liczba kursów komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców;	+ 10%
11.	Liczba obiektów infrastruktury społecznej na 1000 mieszkańców	+ 5%
12.	Masa azbestu przeznaczonego do utylizacji na mieszkańca	– 20%
13.	Liczba mieszkań na 1000 ludności	+ 10%
14.	Długość dróg z zmodernizowaną nawierzchnią	+ 10%
15.	Poziom zanieczyszczeń powietrza w zakresie pyłu PM10	– 10%

System monitoringu musi opierać się o możliwie wiarygodne i obiektywne metody. W tym celu stosuje się zarówno podejście ilościowe i jakościowe. Podejście ilościowe zakłada wykorzystanie skwantyfikowanych miar będących wskaźnikami celu, działania lub projektu, który chcemy monitorować. Natomiast podejście jakościowe opiera się głównie o opis lub stwierdzenie faktu powstania/realizacji (lub nie) jakiegoś obiektu, inwestycji, przedsięwzięcia. Właściwie zaprojektowany system monitorowania programu rewitalizacji

⁴ Wartość bazowej wskaźnika przyjmowana jest na 2016 r. dla każdego podobszaru rewitalizacji z osobna.

zapewnia jego skuteczną i efektywną realizację oraz pozwala na szybką reakcję w przypadku pojawienia się wszelkich komplikacji. Pozwala na optymalne wykorzystanie środków finansowych w celu zmaksymalizowania spodziewanych efektów. Sprawny monitoring zapewnia również odpowiednią ocenę aktualności dokumentu oraz stopnia jego realizacji, zaś w kwestiach finansowych pozwala na najefektywniejsze dopasowanie sposobu finansowania do konkretnych potrzeb poszczególnych projektów. System monitorowania Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina opiera się na monitoringu ilościowym.

Monitoring ilościowy obejmuje cykliczną analizę wskaźników statystycznych odnoszących się do obszaru rewitalizacji. Jednym z jego elementów jest monitorowanie podstawowych parametrów Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina na etapie przyjęcia programu oraz późniejszych jego aktualizacji, takich jak: ludność, powierzchnia oraz przestrzenny obraz obszaru rewitalizacji, lista projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych zapisanych w programie wraz z podaniem szacowanych kosztów oraz przewidywanych rezultatów, ramy finansowe Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina wraz z prognozowanym montażem finansowym. Monitorowanie podstawowych parametrów programu powinno odbywać się z w związku z każdą aktualizacją dokumentu. Ponadto, monitorowaniu powinna podlegać realizacja celów Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina, poprzez analizę poziomu wybranych wskaźników wykorzystywanych na etapie delimitacji obszarów zdegradowanych oraz innych miar dopasowanych do charakteru danego celu (tab. 26). Za wartość bazową uznano wartość wskaźnika dla poszczególnych podobszarów rewitalizacji w 2016 roku. Wartości docelowe, zaplanowane do osiągnięcia do roku 2023 wybrano w zależności od realnych możliwości ich osiągnięcia. Monitorowanie realizacji celów i skutków realizacji GPR powinno odbywać się z częstotliwością raz na dwa lata.

Sprawozdania zawierające ww. informacje będą przygotowywane raz na dwa lata w formie Raportów z postępów realizacji Lokalnego programu rewitalizacji miasta i gminy Murowana Goślina przez Referat Budowlano-Inwestycyjny i Zarządzania Drogami Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina. Dokument będzie udostępniany/przekazywany w formie elektronicznej do Departamentu Polityki Regionalnej UMWW co dwa lata, począwszy od pierwszego kwartału 2019 roku (kolejne na początku kwartału 2021, 2023 i 2025 roku).